

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**PŘECHYLOVÁNÍ PŘÍJMENÍ V SOUČASNÉ ČEŠTINĚ A JEHO
RECEPCE VE SPOLEČNOSTI**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Robin Panhans

Specializace v pedagogice, Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PaedDr. Helena CHÝLOVÁ, Ph.D.

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 30. června 2016

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování:

Tímto bych rád poděkoval paní PaedDr. Heleně Chýlové, Ph.D. za pomoc, cenné rady, odborné vedení, nesmírnou trpělivost a čas, který mi věnovala. Dále bych rád poděkoval své rodině a přítelkyni za podporu nejen při psaní této bakalářské práce, ale také po dobu celého mého studia.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 CÍL A METODY PRÁCE	7
1.1 Stanovení hypotéz	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
2 PŘECHYLOVÁNÍ OBECNĚ	9
2.1 Rod přirozený a gramatický	10
2.2 Přechylování apelativ	12
2.2.1 Vyjádření kategorie rodu jiným lexémem.....	12
2.2.2 Vyjádření kategorie rodu koncovkami a příponami	13
2.2.3 Mužské protějšky k ženským.....	15
2.2.4 Apelativa nepřechylovaná.....	15
3 PŘECHYLOVÁNÍ PŘÍJMENÍ	18
3.1 Přechylování příjmení majících formu substantiva, ve výslovnosti končících na souhlásku ..	19
3.1.1 Příjmení s pohybným <i>-e-</i> , <i>-o-</i> či <i>-a-</i> před koncovou souhláskou	19
3.1.2 Příjmení končící na <i>-ius</i>	20
3.1.3 Příjmení zakončená rozdílně ve psané a mluvené podobě	20
3.2 Přechylování příjmení majících formu substantiva, ve výslovnosti končících na samohlásku	22
3.2.1 Příjmení ve výslovnosti zakončená na [a] nebo [á]	22
3.2.2 Příjmení ve výslovnosti zakončená na [e] nebo [é]	23
3.2.3 Příjmení ve výslovnosti zakončená na [i] nebo [í]	24
3.2.4 Příjmení ve výslovnosti zakončená na [o] nebo [ó]	25
3.2.5 Příjmení ve výslovnosti zakončená na [u] nebo [ú]	26
3.3 Přechylování příjmení majících formu adjektiva.....	28
3.3.1 Příjmení mající formu adjektiva tvrdého	28
3.3.2 Příjmení mající formu adjektiva měkkého	29
3.3.3 Příjmení mající formu adjektiva přivlastňovacího	29
3.4 Přechylování víceslovných příjmení	30
3.4.1 Příjmení obsahující předložku, člen, spojku či podobný výraz	30
3.4.2 Dvojitá příjmení spojená spojovníkem	31
3.4.3 Dvojitá příjmení nespojená spojovníkem	32
3.5 Přechylování příjmení majících původ v jazyce, který disponuje vlastními prostředky k přechylování	34
4 LEGISLATIVA.....	38

PRAKTICKÁ ČÁST	40
5 PŘECHYLOVÁNÍ PŘÍJMENÍ VE SPOLEČENSKÉ DISKUZI	40
5.1 Problematika ohledně přechylování příjmení.....	40
5.2 Argumenty pro přechylování	41
5.3 Argumenty proti přechylování	42
5.4 Pokus o novelizaci zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení	45
5.5 Postih ze strany České televize za nepřechylování příjmení cizích sportovkyň	45
5.6 Tradičně nepřechylovaná příjmení.....	47
6 VLASTNÍ ANALÝZA VYBRANÝCH MATERIÁLŮ.....	48
6.1 Přechylování ženských příjmení v televizních médiích	48
6.2.1 Česká televize	49
6.2.2 TV Nova	51
6.2.3 Prima.....	54
6.2.4 Shrnutí poznatků analýzy televizních médií.....	57
6.2 Přechylování ženských příjmení v Českém národním korpusu	59
6.3 Přechylování ženských příjmení v tištěných médiích	63
6.3.1 Tiskoviny bez příloh	65
6.3.2 Přílohy tiskovin	68
6.4 Dotazníkové šetření.....	70
ZÁVĚR.....	80
RESUMÉ.....	85
SUMMARY	86
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	87
SEZNAM PŘÍLOH	I

ÚVOD

Přechylování ženských příjmení v češtině je tou součástí naší mateřštiny, která doposud nebyla plně kodifikována, což může způsobit (a také způsobuje) rozkol v názorech na tuto problematiku.

V českém právním systému sice existuje zákon, jenž přechylování ženských podob příjmení upravuje, týká se však jen a pouze komunikace úřední. V komunikaci neúřední, běžné, je tento zákon nevymahatelný. Uživatelé jazyka jsou si jistě vědomi doporučení, která k této problematice byla vydána, řídit se jimi nicméně nemusí. V současné době, kdy se náš svět propojuje mnohem rychleji, než tomu bylo v dobách předešlých, čeština přejímá mnoho prvků z jazyků cizích, lidé více cestují a více jich v zahraničí také pracuje nebo žije. Nejen tyto důvody zapříčinily, že roste počet žen, které by rády užívaly své příjmení v nepřechýlené podobě a které žádají svobodnou volbu v této záležitosti. Taktéž u příjmení žen ze zahraničí lze v českém jazykovém prostředí pozorovat častý výskyt jejich nepřechýlených podob. Oproti tomuto stojí druhý tábor uživatelů jazyka, který s tímto trendem nesouhlasí a jehož zájmem je bránit tradiční způsoby užívání jazyka.

Právě tato rozkolísanost a nejednoznačnost názorů v naší společnosti mne vedly k výběru tohoto tématu. V předkládané bakalářské práci se snažím alespoň o částečné zmapování situace ohledně přechylování (či nepřechylování) ženských příjmení a poskytnutí základního seznámení s touto problematikou.

1 CÍL A METODY PRÁCE

Cílem této práce je pokus o osvětlení problematiky přechylování ženských příjmení v českém jazyce, a to jak přechylování příjmení domácího původu, tak příjmení původu cizího. Práce je rozdělena na dva hlavní celky, na část teoretickou a na část praktickou.

V teoretické části nejprve definujeme češtinu jakožto jazyk flektivní a vysvětlíme význam gramatického jmenného rodu. Tomuto pak bude věnována pozornost spolu s rodem přirozeným, abychom mohli náležitě vymezit termín přechylování. Dále se budeme zabývat přechylováním jmen apelativních, na jejichž příkladu popíšeme způsoby, které má český jazyk k vyjádření gramatické kategorie rodu k dispozici. Následuje kapitola věnovaná výkladu o pravidlech a způsobech, jak přechýlená ženská příjmení utvářet. V této kapitole jsme vycházeli především ze dvou zdrojů, které danou problematiku vystihují nejobsáhleji. Vysvětlíme si také rozdíly mezi komunikací úřední a neúřední, a také to, jak přechýlená či nepřechýlená příjmení užívat. Na tento výklad posléze navážeme kapitolou věnovanou legislativním ošetřením týkajícím se utváření ženských podob příjmení. V teoretické části jsme užili metodu studijní.

Praktickou část jsme také rozdělili na dvě menší části; první z nich je věnována společenské recepci přechylování a diskuzi vedenou na toto téma. Pokusíme se nastínit, proč může být přechylování vnímáno jako kontroverzní, také proti sobě postavíme argumenty jeho zastánců i odpůrců. Věnovat se budeme také (neúspěšnému) pokusu o novelizaci zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení z roku 2013. Rozkol mezi názorem na problematiku přechylování ženských příjmení si ukážeme na případu sportovní komentátorky Zuzany Kocumové, kterou Česká televize odvolala roku 2009 z Mistrovství světa v klasickém lyžování z důvodu nepřechylování příjmení zahraničních sportovkyň. Na závěr si povíme o tradičně nepřechylovaných příjmeních. V následující části provedeme vlastní analýzu (použili jsme metodu excerpční) jazykových materiálů, kterou rozdělíme na čtyři části. V první části analýzy je sledován výskyt a konkurence přechýlených a nepřechýlených podob ženských příjmení v rámci televizních médií. Ve druhé části analýzy je zkoumána četnost příjmení známých cizinek, konkrétně konkurence jejich přechýlených a nepřechýlených podob. K analýze byla použita data z Českého národního korpusu. Třetí část analýzy se zaměřuje taktéž na výskyt a konkurenci přechýlených a nepřechýlených ženských příjmení, tentokrát však v médiích

tištěných. Poslední, čtvrtá část analýzy je zaměřena na názor na problematiku přechylování ženských příjmení ve společnosti. K tomuto účelu bylo provedeno dotazníkové šetření.

1.1 Stanovení hypotéz

Předpokládáme nižší výskyt nepřechýlených podob ženských příjmení u veřejnoprávní České televize než u zkoumaných komerčních televizních stanic. Dále předpokládáme, že nalezneme více nepřechýlených příjmení cizích než českých v rámci vysílání všech televizních stanic, a také že ve vysílání všech televizních stanic nalezneme více přechýlených cizích příjmení než těchto příjmení nepřechýlených.

V rámci analýzy dat excerpovaných z Českého národního korpusu (ale i obecně v rámci zkoumaných dat získaných ze všech materiálů) předpokládáme, že orientální a exotická jména se budou vyskytovat častěji v nepřechýlené podobě. Dále předpokládáme, že mezi nikdy nebo spíše nepřechylovanými cizími příjmeními budou nejvíce zastoupena příjmení hereček, zpěvaček, modelek a jiných celebrit.

Domníváme se, že zkoumaná tištěná média bulvárního typu budou více inklinovat k užívání nepřechýlených podob ženských příjmení než tzv. tištěná média seriózní, tedy že seriózní tisk vykáže vyšší prestiž. Také se domníváme, bude možné sledovat rozdíly mezi přechylováním v hlavních tiskovinách a v jejich přílohách.

U dotazníkového šetření předpokládáme, že názor na problematiku přechylování a užívání nepřechýlených ženských příjmení se bude lišit na základě toho, bude-li se jednat o příjmení Češek, či cizinek. Domníváme se také, že většina respondentů bude mít k přechylování kladný vztah.

TEORETICKÁ ČÁST

2 PŘECHYLOVÁNÍ OBECNĚ

Český jazyk v rámci typologické klasifikace jazyků označujeme jako tzv. jazyk flektivní, tedy jazyk vyjadřující gramatické kategorie pomocí flexe neboli ohýbání, což znamená, že nositeli gramatických funkcí jsou koncovky připojované ke kořenu či ke kmenu daného slova.¹

Flexe neboli ohýbání je realizována právě u ohebných slovních druhů, jimiž jsou substantiva, adjektiva, pronomina a numeralia, která deklinujeme, a verba, která konjugujeme.² Prostředkem flexe jsou finální tvarotvorné sufixy, tedy koncovky pádové u podstatných jmen (např. *stroj-Ø/-e/-i/-Ø/-i/-i/-em*)³ a koncovky osobní (např. *kupuj-i/kupuje-š/-Ø/-me/-te/kupuj-í*), rodové (např. *kupován-Ø/-a/-o*) a infinitivní (např. *kupova-t/-ti*) u sloves. Vliv flexe na jednotlivé lexémy můžeme tedy pozorovat na paradigmatech těchto lexémů, která zachycují všechny jejich možné tvary vzniknuvší díky flexi.⁴

S povahou češtiny jakožto flektivního jazyka je úzce spjata gramatická kategorie jmenného rodu, jelikož ten je pro užití správného finálního tvarotvorného sufixu, tedy koncovky pádové a koncovky rodové vyjadřující gramatické kategorie pádu a jmenného čísla, u daných lexémů klíčový. Tato gramatická kategorie totiž přímo ovlivňuje mluvnickou shodu⁵, tedy shodu přísudku s podmětem, a to jak přísudku majícího formu přičestí činného (např. *on jedl; ona jedla; ono jedlo*), tak přísudku majícího formu přičestí trpného (např. *oběd je připravován; snídaně je připravována; ražniči je připravováno*); dále shodu substantiva s atributem⁶ (např. *výborný oběd; výborná snídaně; výborné ražniči*) a přísudku s podmětem a s atributem verbálním (např. *jedl rád; jedla ráda, jedlo rádo*).⁷

¹ CVRČEK, V. a kol. *Mluvnice současné češtiny*, s. 28.

² ŠTÍCHA, F. a kol. *Akademická gramatika spisovné češtiny*, s. 308.

³ Příklady konkrétních jevů užitých v této práci uvádíme kurzívou, doslovné citace uvádíme kurzívou v uvozovkách.

⁴ ČERNÝ, J. *Úvod do studia jazyka*, s. 103.

⁵ Kromě gramatické kategorie jmenného rodu mají na kongruenci také vliv gramatické kategorie pádu, slovesné osoby a jmenného čísla, pro potřeby této práce se však zabýváme jen jmenným rodem.

⁶ ŠTÍCHA, F. a kol. *Akademická gramatika spisovné češtiny*, s. 736.

⁷ ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*, s. 156. 3. vyd.

2.1 Rod přirozený a gramatický

V souvislosti se jmenným rodem jakožto s gramatickou kategorií je důležité vymežit a oddělit od sebe dva pojmy, a to sice rod přirozený a rod gramatický.

Přirozený rod (sexus) je rodem biologickým, týkajícím se pouze živých bytostí, u kterých můžeme určit jejich pohlaví.⁸ Je tedy dvojího druhu: maskulinního a femininního.

Oproti tomuto rodu stojí rod gramatický, tedy jmenná gramatická kategorie zahrnující kromě předchozích dvou rodů ještě rod třetí – neutrum. Rod gramatický, který tedy neodráží mimojazykovou skutečnost jako rod přirozený, aplikujeme i na neživé substance a určujeme jej u všech substantiv, jelikož slouží jako třídící a organizující princip pro flexi.⁹

Jelikož rod gramatický vznikl na základě rodu přirozeného, mohou se tyto rody překrývat, např. *muž/žena; učitel/učitelka; pes/kočka* atd. – jedná se o takové případy, kdy při vývoji rodu gramatického záleželo lidem na pohlaví označovaných bytostí; v mnoha případech jsou však tyto rody v neshodě, např. při označování doposud pohlavně nevyvinutých jedinců¹⁰ (*dítě; štěně; kotě*) – i přes fakt, že tito jedinci musí být zákonitě pohlaví mužského či ženského, je jejich gramatickým rodem neutrum. Dále se oba rody neshodují v situacích, kdy rozlišení pohlaví není důležité (*ta vrána; ten ježek; ta žirafa*) či u substantiv označujících názvy rostlin (*ten kaktus; ta růže; to borůvčí*) a názvy neživých předmětů, míst, jevů, dějů apod. (*ten les; ta louka; to shromaždiště*); v takových případech je gramatický rod pouhým prostředkem k uplatňování gramatické a syntaktické shody.¹¹

V souvislosti s touto problematikou rozlišujeme pojmy živost a neživost vedle pojmů životnost a neživotnost.¹² Živost či neživost odpovídá rodu přirozenému; vyjadřuje, jedná-li se o živého tvora či nikoli. Oproti tomu životnost a neživotnost jsou podkategoriemi gramatické kategorie rodu, jež vymežujeme pouze u maskulin, ostatní dva rody totiž postrádají prostředku k rozlišování životnosti, viz např. *hezkého muže/hezký*

⁸ ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*, s. 157. 3. vyd.

⁹ GREPL, M. *Příruční mluvnice češtiny*, s. 232.

¹⁰ ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*, s. 157. 3. vyd.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

strom; ale *hezkou ženu/hezkou židli*; *hezké dítě/hezké auto*.¹³ V důsledku tohoto rozlišujeme maskulina animata a maskulina inanimata. Ta se od sebe liší převážně v nom. a ak. sg., kdy jména životná vykazují odlišnou formu v těchto rodech, zatímco jména neživotná nikoli (např. *pán/pána* a *hrad/hrad*).¹⁴ Gramatická životnost nemusí korespondovat s přirozenou živostí; některá substantiva označující neživé bytosti můžeme skloňovat dle životných maskulinních rodů, např. *ti sněhuláci*; *ti (papíroví) draci*; *ti (plyšová) medvědi*¹⁵ atd., naopak některá substantiva označující živé bytosti či rostliny můžeme skloňovat dle neživotných maskulinních rodů, např. *ty stromy*, *ty keře*, *ty maliníky*, jako neživotná jsou brána také některá kolektiva, např. *hmyz*, *dobytěk*, *národ* a rozkol mezi rodem přirozeným a gramatickým nastává i u substantiv *lidičky*, *rodiče* a *koně*, která se skloňují jako maskulina inanimata, avšak gramatická shoda se u nich projevuje dle smyslu, tedy jako u maskulin animat.¹⁶ U substantiv označujících substance neživé je možno užít koncovek životných i neživotných, jedná se o názvy činitelské utvářené sufixy *-tel/-ec* (*ukazatelé stáli/ukazatele stály*; *dělenci byli sčítáni/dělence byly sčítány*), názvy některých ryb a rybích výrobků (*uzenáči nám chutnali/uzenáče nám chutnaly*, substantivum mikrob (*mikrobi byli zničeni/mikroby byly zničeny*), názvy hraček označujících i živé bytosti (*dřevění panáci byli ztraceni/dřevěné panáky byly ztraceny*), užití archaického tvaru substantiva *den*, *hrob*, *věk* či *háj* (např. *dny* či *dni ubíhaly/dnové ubíhali*), jména typu *nosič*, *nakladač*, *sběrač* atd., u kterých rozhoduje, zda označují přístroj či živou osobu¹⁷ (*sběrače míčeků byly užívány/sběrači jahod o pauze kouřili*). S dvojím rodem se setkáváme i v souvislosti s tzv. zživotněním určitých typů maskulin, např. *najít hřib/najít hřiba*; *plavat kraul/plavat kroula* atd.¹⁸ U některých substantiv se setkáváme s tzv. kolísáním mezi rody, tedy s dvojím způsobem určení rodu u daného substantiva. Tato rozkolísanost se může projevit mezi maskulinem a femininem (např. *ten/ta kyčel*, *esej*, *rez*), mezi maskulinem, femininem a neutrem (např. *rukojmi*), a femininem a neutrem (např. *rally*).¹⁹ Z tohoto důvodu se můžeme setkat s tzv. rodovými dubletami, např. *ten brambor/ta brambora*; *ten kedluben/ta kedlubna*; *ten řádek/ta řádka*.²⁰

¹³ Tamtéž.

¹⁴ ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*, s. 160. 3. vyd.

¹⁵ ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY. *Shoda přísudku s podmětem jednoduchým* [online]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=600>

¹⁶ GREPL, M. *Příruční mluvnice češtiny*, s. 234.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž, s. 235.

¹⁹ Tamtéž, s. 233.

²⁰ ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*, s. 157. 3. vyd.

Z výše uvedeného vyplývá potřeba českého jazyka určovat u každého substantiva gramatickou kategorii rodu, která je naplňována na základě jeho paradigmatu tedy systému skloňování, kde důležitou roli hraje vzor, dle kterého substantivum skloňujeme.²¹

2.2 Přechylování apelativ

Zabývejme se nyní substantivy, jejichž gramatický rod se shoduje s rodem přirozeným. V mnohých případech je nezbytné odlišovat od sebe pojmenování pro jedince pohlaví mužského a pohlaví ženského. Tato pojmenování se nazývají rodové protějšky, např. *strýc/teta; malíř/malířka*. Jedná se o názvy vztahující se k jednomu samému denotátu, avšak označující buďto maskulinum nebo femininum. Rodové protějšky utváříme pomocí slovtvorného postupu přechylování (latinsky *moce*), kdy ze základového substantiva utvoříme substantivum opačného rodu, avšak stejného významu – slovtvorný postup přechylování tedy spadá do onomaziologické kategorie modifikační.²² Jména přechýlená tvoříme většinou od základových maskulin (*Bůh/Bohyně*), méně často pak od základových feminin (*žába/žabák*).

Existuje více způsobů tvoření přechýlených názvů. Níže jsou uvedeny způsoby tvoření přechýlených názvů apelativních, tedy jmen označujících obecné názvy.

2.2.1 Vyjádření kategorie rodu jiným lexémem

Prvním způsobem přechylování apelativ je utvoření rodového protějšku zcela jiným lexémem než tím, kterému je rodový protějšek vytvářen. Znamená to tedy, že k základovému slovu (maskulinu) utvoříme slovo, které se svou formou liší, např. *muž/žena; otec/matka; bratr/sestra; pes/fena; kocour/kočka* atd.

---

²¹ ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*, s. 157. 3. vyd.

²² ČERMÁK, F. *Lexikon a sémantika*, s. 189.

2. 2.2 Vyjádření kategorie rodu koncovkami a příponami

V tomto případě tvoříme ženské rodové protějšky pomocí koncovek či přechylovacích přípon. Koncovkami přechylujeme kromě apelativ (např. *blondýn/blondýna; brunet/bruneta; strážný/strážná; hajný/hajná* atd.) i některá antroponyma, tedy vlastní jména lidských bytostí (např. *Martin/Martina; Jan/Jana* atd.)

V případě tvoření rodových protějšků pomocí přechylovacích přípon připojujeme adekvátní příponu ke kmeni základového maskulina. Tento způsob patří k nejproduktivnějším. Rozlišujeme tyto přechylovací přípony (v závorce za danou příponou jsou uvedeny její varianty):

-ka²³ (*-nka, -ovka*): Tvoří se jí názvy od základových maskulin neodvozených od sloves, např. *žač-ka, kuchařka* či od jmen od sloves odvozených, např. *ředitelka, učitelka, spisovatelka*. Pomocí této přípony tvoříme také názvy příslušnic národů, např. *Italka, Španělka, Francouzka* a názvy přejaté z jiných jazyků, např. *basketbalistka, schizofrenička* atp. U základových maskulin zakončených příponou *-ec* se tato přípona se v přechýleném jménu vypustí, např. *cvičen-ec/cvičen-ka, Brazilec/Brazilka*. V některých případech může dojít ke zvláštní situaci, kdy přechýlené slovo nabude odlišného významu než základové maskulinum, např. *rodíč/rodička*.

-yně²⁴ (*-kyně*): Touto příponou se tvoří jména od některých základových maskulin s příponou *-ce*, kdy tato přípona v přechýleném femininu mizí, např. *dár-ce/dár-kyně; sportov-ec/sportov-kyně* atd. Dále od základových maskulin zakončených zadopatrovými souhláskami *k, g, ch* a souhláskou *r*, např. *žákyně, kolegyně, bohyně, mistryně* (např. *ve sportu*). Pomocí této přípony se utváří také výrazy hojně užívané především v oblasti politické či žurnalistické (např. *ministřyně, předsedkyně, velvyslankyně*, či neologismus *lídřyně*). U názvu ženy vykonávající povolání chirurga jsou přípustné dvě varianty, a to *chirurgyně* a *chirurgka*. Příponu *-yně* nesprávně použil prezident České republiky Miloš Zeman, když ve svém proslovu prohlásil: „(...) vím, že jsou tady přítomni i někteří starosti a starostkyně (...)“²⁵

²³ GREPL, M. *Příruční mluvnice češtiny*, s. 121.

²⁴ GREPL, M. *Příruční mluvnice češtiny*, s. 120.

²⁵ Miloš Zeman. *Projev prezidenta republiky při setkání s krajskými zastupiteli Kraje Vysočina* [online]. Dostupné z: <http://www.zemanmilos.cz/cz/clanky/projev-prezidenta-republiky-pri-setkani-s-krajsk%C3%BDmi-zastupiteli-kraje-vysocina-863550.htm>

-ice:²⁶ (-nice): Pomocí přípony *-ice* tvoříme rodové protějšky od základových maskulin zakončených příponou *-ík* a *-ník*, např. *poručice, mladice, hudebnice, knihovnice* apod. Přípona *-ice* bývá zdrojem jazykové komiky v případech tvoření přechýlených názvů od určitých zvířat, jejichž ženský rodový protějšek tvoříme pouze opisem (např. *had/hadice; krab/krabice*).

-na:²⁷ (-evna, -ovna, -ena, -ezna): Tato přípona je neproduktivní, její pomocí se tvoří jen pár ženských protějšků základových maskulin, např. *kněžna, carevna, královna, přadlena, princezna*, dále také jména příslušnic panovnických rodů, např. *Přemyslovna*.

-ová:²⁸ Přípona *-ová* se v minulosti užívala k utváření pojmenování žen na základě toho, jakou funkci či povolání vykonával jejich manžel (např. *paní radová, doktorová* atd.), v současné době se tato přípona užívá k přiřazení jména k adjektivní deklinaci tvrdé ženského rodu, např. *krejčová, správcová, švagrová*, ale především také k vytváření ženských protějšků příjmení (viz kapitola 3 – Přechylování příjmení).

-anda: Tato přípona stojí mimo okruh výše zmíněných, jelikož je uplatňována v obecné češtině a ženské názvy pomocí ní utvořené jsou pocíťovány jako expresivní (např. *vojanda*,²⁹ *Pražanda* atp.)

---

²⁶ ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*, s. 110. 2. vyd.

²⁷ ČECHOVÁ, M. a kol. *Čeština – řeč a jazyk*, s. 110. 2. vyd.

²⁸ GREPL, M. *Příruční mluvnice češtiny*, s. 122.

²⁹ Původní význam slova *vojanda* je dle SSČJ „žena pěstující milostné styky zvláště s vojáky“, pro naše potřeby je zde však toto slovo uvedeno ve smyslu ženské příslušnice armády.

2.2.3 Mužské protějšky k ženským

Tvoření rodových protějšků od základových feminin je v češtině méně obvyklé, přesto se s ním setkáváme, a to např. u domestikovaných zvířat, jejichž samice jsou pro člověka z hlediska hospodářského významnější (*koza/kozel; kachna/kačer; husa/houser*), u některých volně žijících zvířat (*liška/lišák; žába/žabák*)³⁰ a dále u některých názvů vztahujících se ke společenskému postavení či rodinnému vztahu a k povolání, se kterým jsou z určitých důvodů více spojovány ženy (*vdova/vdovec; kmotra/kmotr; zdravotní sestra/zdravotní bratr; uklízečka/uklízeč; modelka/model; miss/missák;*³¹ *striptérka/striptér*).

2.2.4 Apelativa nepřechylovaná

V češtině existují apelativa, která ve spisovné mluvě nepřechylujeme. Ta jsou dvojího druhu, první skupinou jsou tzv. jména vespolná, druhou tzv. jména obourodá.

Jména vespolná tvoří kategorii jmen, která mají vyhraněný gramatický rod, označují však bytosti obou pohlaví v rámci rodu přirozeného bez rozdílu – patří sem některé názvy zvířat, hlavně nedomestikovaných např. *had, krab, ryba, ježek*,³² dále odborné zoologické názvy, např. *skřivan, vrána, káně* apod.³³ Dále do této kategorie řadíme jména typu *sirotek, jedináček, vnouče, osobnost, hvězda* či *host* a některá hanlivá označení lidských bytostí, např. *motovidlo, lenoch, nemehlo, opilec, blázen, drbna, troska* atd.³⁴ Jména vespolná souvisí s tzv. generickým maskulinem, femininem či neutrem. Adjektivum *generický* souvisí s pojmem *genus* neboli *rodem* ve smyslu třídy jevů³⁵ – jedná se o užití jednoho gramatického rodu v souvislosti se všemi gramatickými rody, kdy odkazujeme k pohlavně nerozlišené skupině. Generické maskulinum (= rodové, druhové) je maskulinum užitá v souvislosti se všemi přirozenými či gramatickými rody, jelikož maskulinum je chápáno jako bezpříznakové (srovnejme např. věty *Všichni zaměstnanci musí podstoupit zdravotní prohlídku* = zaměstnanci i zaměstnankyně; *Koně budou umístěni*

³⁰ SVOBODOVÁ, D. *K aktuální situaci v oblasti přechylování apelativ v češtině*. In: Vidy jazyka a jazykovedy [online]. Dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Olostiak2/pdf_doc/24.pdf

³¹ Tento výraz spadá do obecné češtiny, přesto jej uvedme jako příklad. Ve spisovné mluvě je vhodnější užit perifrástické vyjádření *muž roku*.

³² CVRČEK, V. a kol. *Mluvnice současné češtiny*, s. 136.

³³ DOKULIL, M. a kol. *Mluvnice češtiny 1*, s. 304.

³⁴ CVRČEK, V. a kol. *Mluvnice současné češtiny*, s. 136.

³⁵ ŠTÍCHA, F. a kol. *Akademická gramatika spisovné češtiny*, s. 297.

do nových stájí = koně i klisny a hříbata; *Všechny zaměstnankyně musí podstoupit zdravotní prohlídku* = pouze ženy; *Klisny budou umístěny do nových stájí* = pouze klisny). Existuje také generické femininum (*Za chvíli přijdou na řadu hvězdy tohoto večera* = muži i ženy) a generické neutrum (*Mé děti jsou neskutečná nemehla* = chlapci i dívky).

Jména obourodá označují bytosti obou pohlaví v rámci přirozeného rodu, avšak mají společný tvar v nom. sg. (např. *chot*).³⁶ Odlišnosti ve formě pozorujeme tedy až po jejich zapojení do věty. Patří sem názvy některých povolání, např. *mluvčí, průvodčí, rozhodčí, výpravčí*, dále některá hanlivá označení lidských bytostí, např. *nešika, naivka, neposeda, vyžírka*.

Dalším typem apelativ, která nepřechylujeme, jsou feminina bez mužského protějšku. Tato pojmenování označují především povolání, která vykonávají výhradně či převážně ženy, např. *pradlena, přadlena, švadlena, šička, baletka, vědma, letuška, pokojská, akvabela, servírka*.³⁷ Zvláštní situace nastává ohledně slova *hosteska*. Toto slovo bylo do češtiny přejato z angličtiny, ve které je však už přechýleno pomocí přechylovací přípony *-ess*. Základové slovo *host* je tedy maskulinum, které má v češtině odlišný význam, přechýlené slovo *hostess* je femininum. V češtině se však ke slovu *hostess*, resp. k jeho podobě přizpůsobenému českému jazykovému systému, připojuje přechylovací přípona *-ka*.³⁸

Podobně jako apelativní feminina bez mužského rodového protějšku, zmíněná v předchozím odstavci, vyskytují se v češtině taktéž apelativa mužská bez ženského rodového protějšku. Podobně jako u těch se jedná především o malý počet povolání, která vykonávají výhradně či převážně muži, např. *papež, lodník, pirát, montér, potrubář*.³⁹

Je důležité podotknout, že jak ve skupině nepřechylovaných feminin, tak ve skupině nepřechylovaných maskulin (ale samozřejmě i v jiných skupinách přechylovaných slov zmíněných v této kapitole) se vyskytuje hojný počet neologismů. U nepřechylovaných feminin a maskulin je tento fakt způsoben tím, že muži i ženy dnes mohou vykonávat ta povolání, která by pro ně dříve byla z různých důvodů zapovězena. Jedná se např.

³⁶ CVRČEK, V. a kol. *Mluvnice současné češtiny*, s. 136.

³⁷ ČERNÁ, A. *Akvabela a krasoplavec*. In: *Naše řeč* [online]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7861>

³⁸ HRUŠKOVÁ, Z., POKORNÁ, E. *Striptérka, striptýzka, nebo ještě jinak?*. In: *Naše řeč* [online]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5493>

³⁹ VYBÍRAL, P. *Čeština před kamerou (97)* [online]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ct24/nazory/1352250-cestina-pred-kamerou-97>

o mužské výrazy jako *baleťák*, *letušák*, *akvabelák*⁴⁰ či o ženské výrazy jako *montérka*, *potrubářka*, *montérka*, *lodnice* atd.

---

⁴⁰ ČERNÁ, A. *Akvabela a krasoplavec*. In: *Naše řeč* [online]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7861>

3 PŘECHYLOVÁNÍ PŘÍJMENÍ

Doposud jsme pojednávali o přechylování apelativ, tedy jmen obecných. Příjmení však řadíme mezi propria, tedy jména vlastní, nenesoucí zobecňující význam srovnatelný s významem apelativ – jejich úkolem je označovat konkrétní jednotliviny jako jedinečné objekty, např. *Tomáš Novák, Brno, Svatka* atd.⁴¹ Přechylováním příjmení rozumíme odvozování rodového protějšku pro ženskou nositelku příjmení z příjmení mužova. Stejně jako přechylování apelativ, přechylování příjmení také provádíme za účelem rozlišení pohlaví jeho nositele. Přechylování příjmení realizujeme na základě podoby jeho základového maskulina.

Je důležité uvědomit si skutečnost, že způsob, kterým ženská příjmení tvoříme, závisí na situaci, resp. na typu komunikace, v níž bude příjmení užito. Rozlišujeme komunikaci úřední a komunikaci neúřední; úřední komunikace představuje oficiální komunikaci s úřady, např. zápis příjmení do matriční knihy, uvádění příjmení do dokladů atp. Tento typ komunikace je upravován zákonem č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení (více viz kapitola Legislativa). Oproti tomu komunikace neúřední zákonem ošetřena není. Pravidla popsaná v této kapitole se vztahují na první typ komunikace, tedy na komunikaci úřední, konkrétně na způsob, jakým se ženská příjmení tvoří a za jakých podmínek mohou být uvedena v matriční knize.

V této kapitole jsme čerpali z Ústavu pro jazyk český⁴², konkrétně z kapitol o přechylování příjmení. Sami jejich autoři odkazují k dílu Knappové,⁴³ z níž vycházeli.

---

⁴¹ GREPL, M. *Příruční mluvnice češtiny*, s. 78.

⁴² ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY. *Internetová jazyková příručka* [online].

Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

⁴³ KNAPPOVÁ, M. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: TAX AZ KORT, 2002.

3.1 Přechylování příjmení majících formu substantiva, ve výslovnosti končících na souhlásku

Jedná se o taková příjmení (domácího či cizího původu), která svou formou spadají k deklinačnímu typu jmennému, tzn. že se skloňují jako substantiva a tak jsou také chápána. Tato příjmení jsou v nominativu singuláru zakončena na souhlásku. Přechýlené podoby těchto příjmení tvoříme příponou *-ová*, např. *Strašák/Strašáková*, *Grünes/Grünesová*, *Motejl/Motejlová* atd.

3.1.1 Příjmení s pohybným *-e-*, *-o-* či *-a-* před koncovou souhláskou

Pohybné samohlásky jsou takové samohlásky, které stojí před koncovou souhláskou daného příjmení a které často v jiných pádech než v nominativu vypouštíme, např. *Štěpánek/Štěpánkovi*, nikoli *Štěpáněkovi*. Pohybná samohláska zasahuje i do tvoření přechýlených příjmení, např. *Štěpánek/Štěpánková*, ovšem nebývá vypuštěna pokaždé, většinou o jejím vypuštění rozhoduje otázka, zdali by nebylo vyslovování přechýlené varianty moc složité.

U příjmení zakončených na *-ek* zpravidla pohybné *-e* u ženských protějšků vypouštíme u typů *Štěpánek/Štěpánková*; *Machek/Machková*; *Hloužek/Hloužková*; *Podroužek/Podroužková* atd. Naopak u příjmení, u kterých by se jejich přechýlená podoba obtížně vyslovovala, se pohybné *-e* může ponechat, není to ovšem nutnost, záleží pak na rodinné tradici. Existují tedy vedle sebe varianty jako např. *Vepřek/Vepřková* nebo *Vepřeková*; *Petřek/Petřková* nebo *Petřeková* atd.

Ta příjmení, která jsou zakončena na *-el* a jsou považována za obvyklá, se pohybné *-e* vynechává, např. *Havel/Havlová*; *Pavel/Pavlová* atd. Jiná situace nastává u těch českých příjmení, která mají *-e* jako součást kmene a nejedná se tedy o *-e* pohybné, např. *Zavřel/Zavřelová* apod. U těch příjmení končících na *-el*, která nejsou českého původu, je možnost utvořit přechýlenou podobu buďto s pohybným *-e* nebo bez něj, viz *Schlegel [šlégl]/Schleglová [šlégllová]* nebo *Schlegel [šlégl]/Schlegelová [šlégelová]*.

Taktéž u cizích příjmení zakončených na *-er* existuje několik možností. Je-li nositelkou příjmení cizinka, pak je správnou variantou ta s pohybným *-e*, např. *Winter/Winterová*; *Walter/Walterová* atp. Pokud je však nositelkou cizího jména tohoto

typu Češka, existují opět dvě možnosti, jak utvořit přechýlenou podobu příjmení, přičemž opět záleží na rodinné tradici dané osoby (*Winter/Winterová* nebo *Wintrová*; *Walter/Walterová* nebo *Waltrová*; *Langer/Langerová* nebo *Langrová* atd.).

U příjmení zakončených na *-ec* je možno v jejich přechýlené podobě pohybné *-e* vypustit i ponechat, opět tedy záleží na tradici rodiny, z níž žena pochází (*Pulec/Pulecová* nebo *Pulcová*; *Kadlec/Kadlecová* nebo *Kadlcová* atp.)

Příjmení končící na *-eš* ve své přechýlené podobě pohybné *-e* obsahovat mohou (*Beneš/Benešová*) a nemusí (*Aleš/Alešová* nebo *Alšová*), záleží na konkrétním užití příjmení.

Pohybnou samohlásku většinou nevypouštíme u příjmení zakončených na *-ol*, *-ok*, *-ak*, ačkoli to není pravidlem. Setkat se tedy můžeme s variantami např. *Karol/Karlová* nebo *Karolová*; *Krušinok/Krušinková* nebo *Krušinoková*, *Dubak/Dubková* nebo *Dubaková*.

3.1.2 Příjmení končící na *-ius*

U příjmení zakončených takto existují opět, tak jako v některých předchozích případech, opět dvě možnosti tvoření jejich přechýlených podob a to, jaká bude nakonec zvolena, závisí opět na rodinné tradici. Prvním způsobem tvoření přechýlené podoby jména je ponechání koncovky *-us*, tedy např. *Kramerus/Kramerusová*; *Mathesius/Mathesiusová*; *Pistorius/Pistoriusová*. Druhou možností je koncovku *-us* vypustit, potom tedy *Kramerus/Krameriová*; *Mathesius/Mathesiová*; *Pistorius/Pistoriová*.

3.1.3 Příjmení zakončená rozdílně ve psané a mluvené podobě

Cizí mužská příjmení v psané podobě zakončená na *-c*, které se však vyslovuje jako [k] (např. *Balzac*), se mohou při jejich skloňování psát s *-c* i s *-k* (*Balzacovi* i *Balzakovi*). To ovšem už neplatí u přechýlených podob těchto příjmení, u těch se *-c* zachovává, a to z důvodu snadnější identifikace výchozího mužského příjmení (*Balzacová*; *Blancová* atd.)

Dalším typem příjmení končících rozdílně v psané a v mluvené podobě jsou příjmení francouzská, zakončená v psané podobě na souhlásky *-rd*; *-rt*; *-nd* a *-ns*. U těchto platí, že druhou souhlásku v mluvené podobě vynecháváme. U přechylování (a taktéž u skloňování) těchto příjmení se v psané podobě zachovávají obě souhlásky, ovšem v podobě mluvené je možno druhou souhlásku vynechat. Přechýlené podoby mohou mít tedy tuto formu: *Baillard*, vysloveno [bajár]/*Baillardová*, vysloveno [bajárová] nebo [bajárdová]; *Beaufort*, vysloveno [bófór]/*Beaufortová*, vysloveno [bófórová] nebo [bófórtová]; *Chateaubriand*, vysloveno [šatobriján]/*Chateaubriandová*, vysloveno [šatobrijánová] nebo [šatobrijándová], *Desmoulin*s, vysloveno [demulén]/*Desmoulinsová*, vysloveno [demulénová] nebo [demulénsová].

Příjmení anglického či francouzského původu, která jsou v psané podobě zakončena tzv. němým *-e* a ve výslovnosti tvrdou nebo obojetnou souhláskou (kromě *-s*), je rozhodujícím kritériem pro utváření přechýlených podob výslovnost. Pokud ono němé *-e* neovlivní svou přítomností výslovnost předcházejících hlásek, je možné ho při tvoření přechýlených podob ponechat nebo vypustit, tedy např. *Peake*, vysloveno [pík]/*Peaková* nebo *Peakeová* nebo *Peake*, přičemž poslední nepřechýlené varianty *Peake* lze také užít díky zakončení na samohlásku v psané podobě. Jestliže však němé *-e* má na výslovnost vliv, při přechylování jej ponecháváme, tedy např. *Drake*, vysloveno [drejk]/*Drakeová* nebo *Drake*. Pokud jsou tato příjmení zakončená v mluvené podobě na souhlásku měkkou (nebo na samohlásku *-s*), pak se u těchto němé *-e* ponechává, viz např. *Coleridge*, vysloveno [koulrič]/*Coleridgeová* nebo *Coleridge*.

U francouzských příjmení končících na nevyslovované *-es* se toto *-es* při přechylování v psané podobě ponechává, v mluvené podobě se však přechýlené příjmení může vyslovovat dvěma způsoby, viz např. *Jacques*, vyslovováno [žak]/*Jacquesová*, vyslovováno [žakesová] nebo [žamová].

U přechýlených podob příjmení končících na nevyslovovanou samohlásku *-i/-y*, které ovlivňují výslovnost, se toto *-i/-y* ponechává. Např. v maďarském jazyce se zakončení *-ly* vyslovuje jako [j], *-gy* jako [dʲ], *-ny* jako [ň]; v rumunštině se zakončení *-ci* vyslovuje jako [č]. U těchto příjmení je možno tvořit jejich ženské protějšky buďto přechýlením nebo opisem příjmení nepřechýleného, např. *Nagy*, vyslovováno [nadʲ]/*Nagyová*, vyslovováno [nadʲová], nebo *Nagy*.

Podobně jako u předchozího typu příjmení, i u příjmení germánského původu zakončených na *-y/-i/-eu* se ženská podoba těchto příjmení tvoří přechýlením či opisem příjmení nepřechýleného, např. *Barney/Barneyová* nebo *Barney*.

3.2 Přechylování příjmení majících formu substantiva, ve výslovnosti končících na samohlásku

Jedná se o taková příjmení (domácího či cizího původu), která svou formou spadají k deklinačnímu typu jmennému, tedy skloňují se jako substantiva a tak jsou také chápána. Tato příjmení jsou v nominativu singuláru zakončena na samohlásku. Přechýlené podoby těchto příjmení tvoříme příponou *-ová*, např. *Železo/Železová*, *Kohajda/Kohajdová*, atd. Obecně platí, že u příjmení českého původu tohoto typu příponu *-ová* připojujeme k základovému maskulinu s vypuštěnou koncovou samohláskou, např. *Skočdopole/Skočdopolová* (lze ovšem užít i nepřechýlené podoby *Skočdopole* – záleží na rodinné tradici nositelky příjmení). Naopak u příjmení cizího původu tuto samohlásku ponecháme, u některých je možná varianta přechýlené podoby příjmení s koncovou samohláskou i bez ní, např. *Franke/Frankeová* nebo *Franková*. V tomto případě záleží na rodinné tradici nositelky příjmení.

3.2.1 Příjmení ve výslovnosti zakončená na [a] nebo [á]

U příjmení českého původu ve zakončených ve psané i v mluvené podobě na samohlásku *-a* platí, že tuto samohlásku vynecháváme, např. *Lopata/Lopatová*. V případě příjmení cizích se naskýtá několik možností přechylování, a to ponechání samohlásky *-a* v základovém příjmení, její vypuštění či pouhý opis mužského příjmení, např. *Mustafa/Mustafaová* nebo *Mustafová* nebo *Mustafa*.

Příjmení zakončená ve výslovnosti na [á] (tato příjmení jsou cizího původu) přechylujeme připojením přípony *-ová* k nepozměněnému plnému tvaru základového maskulina, např. *Bahá/Baháová* nebo *Bahá*.

U cizích příjmení, která mají odlišné zakončení v jejich psané a mluvené podobě, a to konkrétně ta, která ve psané podobě končí na *-oy* a v mluvené podobě na [oa], se

přechýlená podoba tvoří od nepozměněného základového maskulina, např. *Geffroy*, vyslovováno [žofroa]/*Geffroyová*, vyslovováno [žofrojová], nebo *Geffroy*. U francouzských příjmení v mluvené podobě zakončených na [a] a v psané podobě zakončených na souhlásky *-d*, *-t*, *-s*, *-x* nebo na skupinu *-ois* či *-oix* vyslovujeme tyto hlásky v přechýlených příjmeních stejně jako v českých slovech, výjimka nastává jen v některých případech u souhlásek *-s-* a *-x-*, kdy se tyto vyslovují jako [z], např. *Delacroix*, vyslovováno [delakroa]/*Delacroixová*, vyslovováno [delakrozová].

3.2.2 Příjmení ve výslovnosti zakončená na [e] nebo [é]

U těchto příjmení domácího původu při přechylování pomocí přípony *-ová* ve většině případů koncové *-e/-ě* vynecháváme, např. *Purkyně/Purkyňová*. V případě, že by přechýlená podoba takového jména bez koncového *-e/-ě* vyznívala komicky, či pokud si to tak žádá rodinná tradice nositelky příjmení, je možné koncovou samohlásku ponechat, např. *Franče/Frančeová* nebo *Frančová*. Jedná-li se o příjmení složené z více slov, existují dvě možnosti utváření přechýlené podoby: opisem nepřechýleného základového maskulina či připojením přípony *-ová* k základovému maskulinu bez koncového *-e/-ě*, např. *Skočdopole/Skočdopolová* nebo *Skočdopole*. Příjmení typu *Ďítě*, tedy ta skloňovaná dle vzoru kuře, mohou být přechylována pomocí přípony *-ová* připojené k základovému maskulinu bez koncové samohlásky nebo s přidanou kmenotvornou příponou *-et-* připojenou ke kořeni základového maskulina, např. *Poupě/Poupěová* nebo *Poupětová* – opět záleží na rodinné tradici nositelky příjmení.

K příjmením cizího původu zakončeným v mluvené i v psané podobě na samohlásku *-e* připojujeme přechylovací příponu *-ová* buďto k plné podobě základového maskulina nebo k základovému maskulinu s odtrhnutou koncovou samohláskou; je možno také ženskou podobu příjmení ponechat i nepřechýlenou, např. *Goethe/Goetheová* nebo *Goethová* nebo *Goethe*. U těch cizích příjmení, která v mluvené i v psané podobě končí na samohlásku *-é*, připojujeme přechylovací příponu *-ová* k základovému maskulinu s ponechanou koncovou samohláskou, nebo je nepřechylujeme, např. *Pelé/Peléová* nebo *Pelé*.

V případě, že u takových příjmení má koncová samohláska *-é* v psané podobě formu *-ée*, při přechylování se koncové němé *-e* vypustí. Je také možno ženské příjmení nepřechylovat, např. *Karlée*, vyslovováno [karlé]/*Karléová* nebo *Karlée*.

Pokud má koncové *-é* v psané podobě formu *-ee*, v přechýlených podobách příjmení se tato psaná forma nemění, nebo použijeme nepřechýlenou podobu příjmení, např. *Klee/Kleeová* nebo *Klee*.

Jestliže příjmení zakončené ve výslovnosti na *-e/-é* má v psané podobě zcela jinou formu, ve které se toto *-e/-é* nevyskytuje, přechylovací příponu *-ová* připojujeme k plné podobě základového maskulina, nebo použijeme nepřechýlenou podobu příjmení např. *Joffrey*, vyslovováno [žofré]/*Joffreyová* nebo *Joffrey*; *Montesquieu*, vyslovováno [monteskje nebo monteskjé]/*Montesquieuová* nebo *Montesquieu*; *Ernő*, vyslovováno [erné]/*Ernőová* nebo *Ernő*; *Nexø*, vyslovováno [nekse]/*Nexøová* nebo *Nexø*.

Jestliže příjmení zakončené ve výslovnosti na *-e/-é* je ve své psané podobě zakončeno na souhlásku, v jejich přechýlené podobě se tato souhláska vyslovuje. Jedná se především o francouzská příjmení zakončená na *-t*, *-r*, *-s*, *-z* či *-x*, přičemž *-s* a *-x* se vyslovují jako [z], např. *Maigret*, vyslovováno [megre]/*Maigretová* [megretová].

3.2.3 Příjmení ve výslovnosti zakončená na [i] nebo [í]

Příjmení v psané podobě zakončená na *-i/-y* a ve výslovnosti na [i] jsou převážně cizího původu, v češtině jsou méně obvyklá, mající podobu ustrnulého předložkového či větného spojení. Přechylovací příponu *-ová* u těchto příjmení připojujeme k základovému maskulinu s odtrženou koncovkou *-i*. Je také možno ženskou podobu jména nepřechylovat, např. *Bezstarosti/Bezstarostová* nebo *Bezstarosti*, *Darmopíši/Darmopíšová* nebo *Darmopíši*.

U příjmení cizího původu přechylovací příponu *-ová* připojujeme k plnému tvaru základového maskulina či ženskou podobu příjmení ponecháme nepřechýlenou, např. *Bondy/Bondyová* nebo *Bondy*; *Verdi/Verdiová* nebo *Verdi* atd.

Příjmení českého původu zakončená ve své mluvené i psané podobě na *-í* vznikla z obecných či osobních podstatných jmen nebo zpodstatněním přídavných jmen. Ženskou podobu těchto příjmení vytvoříme pomocí přechylovací přípony *-ová* připojené

k základovému maskulinu bez koncové samohlásky *-í* nebo ji ponecháme nepřechýlenou, např. *Kočí/Kočová* nebo *Kočí*; *Krejčí/Krejčová* nebo *Krejčí*.

K příjmením cizího původu zakončeným ve své mluvené i psané podobě na *-í* přechylovací příponu *-ová* připojujeme k plnému tvaru základového maskulina nebo ženskou podobu příjmení ponecháme nepřechýlenou, např. *Gándhi/Gándhiová* nebo *Gándhi*.

Ta příjmení, která jsou ve své mluvené podobě zakončená na [i]/[í] a v psané podobě na skupinu samohlásek, přibírají přechylovací příponu *-ová* k plnému tvaru základového maskulina nebo ženská podoba z nich utvořená zůstává nepřechýlená, např. *Shelley*, vyslovováno [šeli]/*Shelleyová* nebo *Shelley*; *Curie*, vyslovováno [kiri/kirí]/*Curieová* nebo *Curie*.

Pokud příjmení končící v mluvené podobě na [i]/[í] končí v podobě psané na souhlásku, přechylovací přípona *-ová* se připojuje k plnému tvaru základového maskulina s ponechanou koncovou souhláskou, přičemž tato souhláska se v přechýlené podobě příjmení vyslovuje (výjimku tvoří souhlásková skupina *-gh*), např. *Denis*, vyslovováno [deny]/*Denisová*, vyslovováno [denysová]; *Raleigh*, vyslovováno [róli]/*Raleighová*, vyslovováno [róliová].

3.2.4 Příjmení ve výslovnosti zakončená na [o] nebo [ó]

U příjmení domácího původu či u cizích více než jednoslabičných příjmení koncové *-o* vypouštíme, např. *Odvárko/Odvárková*; *Sádlo/Sádlová* atd. V případě příjmení cizích je tvoření jejich ženských protějšků navíc možné i nepřechýlením, tedy pouhým opisem, např. *Eco/ECová* nebo *Eco*; *Turzo/Turzová* nebo *Turzo* atd.

V případě jednoslabičných příjmení přechylovací příponu *-ová* připojujeme k plnému tvaru základového maskulina nebo ženskou podobu příjmení nepřechylujeme, např. *Ono/Onová* nebo *Ono*; *Ngo/Ngová* nebo *Ngo*.

U příjmení francouzského původu zakončených na souhlásky *-t/-d/-s/-z*, které se v mluvené podobě základového maskulina nevyslovují, tyto souhlásky u ženských podob příjmení vyslovujeme, např. *Girardot*, vyslovováno [žirardo]/*Girardotová*, vyslovováno [žirardotová]; *Laclos*, vyslovováno [laklo]/*Laclosová*, vyslovováno [laklozová].

Ta příjmení francouzského původu, která jsou ve své psané podobě zakončená na samohláskovou skupinu *-eaux/-aux*, vyslovováno [o] nebo [ó], je možno vyslovovat dvěma způsoby: *Bordeaux*, vyslovováno [bordo/bordó]/*Bordeauxová*, vyslovováno [bordoová/bordóová] nebo [bordořová/bordóřová].

K příjmením zakončeným ve své mluvené i psané podobě na *-ó* připojujeme přechylovací příponu *-ová* k plnému tvaru základového maskulina nebo ženskou podobu příjmení nepřechylujeme, např. *Szabó/Szabóová* nebo *Szabó*.

K příjmením zakončeným ve své psané podobě na samohláskovou skupinu připojujeme přechylovací příponu *-ová* k plnému tvaru základového maskulina nebo ženskou podobu příjmení nepřechylujeme, např. *Rousseau*, vyslovováno [rusó]/*Rousseauová*, vyslovováno [rusóová] nebo *Rousseau*.

U příjmení zakončených ve své psané podobě na souhlásku platí totéž, co je uvedeno v předcházejícím odstavci, avšak v tomto případě ženský protějšek daného příjmení vždy přechýlíme, např. *Law*, vyslovováno [ló]/*Lawová*, vyslovováno [lóová].

U příjmení německého původu, která jsou ve své psané podobě zakončená na *-ow* (vyslovováno jako [ó]), se toto [ó] v ženských podobách příjmení vyslovuje, např. *Bülow*, vyslovováno [biló]/*Bülowová*, vyslovováno [bilovová].

3.2.5 Příjmení ve výslovnosti zakončená na [u] nebo [ú]

Příjmení českého původu zakončená ve své psané podobě na *-u*, které reflektuje nářeční výslovnost tvrdého *-l*, přechylujeme buďto pomocí přechylovací přípony *-ová*, kterou připojujeme k plnému tvaru základového maskulina, nebo pouhým opisem, tedy použitím formy shodné se základovým maskulinem – záleží na rodinné tradici nositelky příjmení, např. *Dočekau/Dočekauová* nebo *Dočekau*.

K příjmením českého původu zakončeným ve své psané podobě na dvojhlásku *-ou* či na samohlásku *-ů* tvoříme ženské protějšky pomocí jednak pomocí přechylovací přípony *-ová* připojené k základovému maskulinu s vypuštěným *-ou/-ů*, jednak pouhým opisem základového maskulina, např. *Petrou/Petrová* nebo *Petrou*; *Nechod'domů/Nechod'domová* nebo *Nechod'domů*.

K příjmením cizího původu zakončeným ve své mluvené i psané podobě na *-u*, před kterými stojí souhláska či *-a* nebo *-ou* stojící za souhláskou, připojujeme přechylovací příponu *-ová* k plnému tvaru základového maskulina nebo ženský protějšek daného příjmení utvoříme pouhým opisem, např. *Garvizu/Garvizuová* nebo *Garvizu*; *Landau/Landauová* nebo *Landau*; *Fivou*, vyslovováno [fivu]/*Fivouová* nebo *Fivou*.

Chceme-li utvořit ženský protějšek k cizímu příjmení zakončenému na *-escu*, *-iu*, *-eu*, *-iou* (vše vyslovováno [u]), koncové *-u/-ou* při připojení přechylovací přípony *-ová* odpadá. U příjmení zakončených na *-escu* existují dvě varianty zápisu přechýlené podoby příjmení, a to *-escová* či *-esková*, přičemž je vhodnější užívat variantu *-escová* za účelem snadnějšího rozpoznání zápisu základového maskulina. Příklady přechylování těchto příjmení: *Popescu/Popescová* nebo *Popescu*; *Aigiriu/Aigiriová* nebo *Aigiriu*; *Papandreu/Papandreuová* nebo *Papandreu*; *Georgiou/Georgiová* nebo *Georgiou*.

U příjmení cizího původu zakončených na *-eanu* můžeme přechýlené podoby tvořit od základových maskulin s ponechaným či odebraným *-u*, nebo je možno ženské podoby příjmení utvořit pouhým opisem např. *Olteanu/Olteanuová* nebo *Olteanová* nebo *Olteanu*.

U cizích příjmení zakončených ve své psané podobě na *-ú* připojujeme přechylovací příponu *-ová* k plnému tvaru základového maskulina nebo ženský protějšek daného příjmení nepřechylujeme, např. *Nehrú/Nehrúová* nebo *Nehrú*.

U cizích příjmení zakončených ve své mluvené podobě na [u]/[ú] a v psané podobě jinak ve většině případů platí, že přechylovací příponu *-ová* připojujeme k plnému tvaru základového maskulina, např. *Poe*, vyslovováno [pou]/*Poeová* i *Poe*; *Jaloux*, vyslovováno [žalu]/*Jalouxová*, vyslovováno [žaluzová]; *Grew*, vyslovováno [grú]/*Grewová*.

Výjimku z jevů uvedených v předchozím odstavci tvoří příjmení portugalského původu zakončená ve své psané podobě na samohlásku *-o*: v tomto případě se toto *-o* v přechýlené podobě příjmení vynechá, např. *Castelo*, vyslovováno [kaštelu]/*Castelová* nebo *Castelo*. U příjmení, která jsou zakončená na *-oo* se tato samohlásková skupina redukuje, jedno *-o* se vynechá, např. *Boo*, vyslovováno [bú]/*Boová* nebo *Boo*.

3.3 Přechylování příjmení majících formu adjektiva

3.3.1 Příjmení mající formu adjektiva tvrdého

Jedná se o ta příjmení, která svou formou podléhají adjektivní deklinaci tvrdé, tedy jsou skloňována podle tvrdého vzoru *mladý*. U těchto příjmení domácího původu se jejich přechýlené podoby tvoří dle tohoto vzoru, např. *Starý/Stará; Tvrdý/Tvrdá; Kulatý/ Kulatá* atd.

Pokud se jedná o příjmení cizího původu, konkrétně z jazyků slovanských, která jsou zakončena na *-y/-i/-oj/-yj/-ij*, jsou tato přechylována opět pomocí tvrdého vzoru *mladý*, např. *Dombrowski/Dombrovská; Tolstoj/Tolstá; Čajkovskij/Čajkovská*. Tato příjmení mají ve svém původním jazyce vlastní přechýlené podoby, které je možno u nás užívat, nepodléhají však českému skloňování, např. *Dombrowski/Dombrovská; Tolstoj/Tolstaja; Čajkovskij/Čajkovská*.

Pokud je nositelka výše uvedeného typu příjmení potomkem přistěhovalců a adjektivní forma příjmení je již zastřena (pozměněnou výslovností či psanou podobou), lze toto příjmení přechylovat jako příjmení mající formu substantiva zakončeného na *-y/-i*, např. *Stary* (z příjmení *Starý*)/*Staryová* nebo *Stary*.

Příjmení mající formu genitivu plurálu zakončená na *-ých* se nepřechylují, ženské podoby těchto příjmení se tvoří pouhým opisem základového maskulina. Toto platí, je-li z jejich formy zřetelná adjektivní povaha, např. *Malých/Malých*.

Pokud však u těchto příjmení není jejich genitivní forma zřetelně rozpoznatelná, můžeme jejich ženský protějšek vytvořit i pouhým opisem základového maskulina, např. *Jurových/Jurovýchová* nebo *Jurových*, záleží na rodinné tradici nositelky příjmení. Tutéž možnost máme i u cizích příjmení slovanského původu zakončených na koncovky *-ych/-ich, -ech, -iech*, např. *Múdrych/Múdrychová* nebo *Múdrych*; *Dolgich/Dolgichová* nebo *Dolgich*; *Miškech/Miškechová* nebo *Miškech*; *Balažoviech/Balažoviechová* nebo *Balažoviech*.

Pokud je příjmení zakončena koncovkou *-ý* a nelze u něj jednoznačně určit, zda se jedná o přídavné jméno, existuje několik možností tvoření ženských protějšků ženských podob těchto příjmení, a to buď přechýlením dle tvrdého adjektivního vzoru *mladý* nebo

pomocí přechylovací koncovky *-ová*, kterou připojíme k nezkrácenému či zkrácenému základovému maskulinu bez koncovky *-y*, např. *Balý/Balá* nebo *Balýová* nebo *Balová*.

3.3.2 Příjmení mající formu adjektiva měkkého

Jedná se o ta příjmení, která mají formu adjektiva měkkého, tedy svou formou podléhají adjektivní deklinaci měkké, tzn. jsou skloňována podle měkkého vzoru *jarní*. Jejich podoba pro ženský rod se v nominativu shoduje s podobou pro rod mužský, např. *Hořejší/Hořejší*; *Dolejší/Dolejší*.

U slovanských příjmení zakončených koncovkou *-ij* se ženská podoba těchto příjmení tvoří pomocí koncovky *-í*, např. *Gordijevskij/Gordijevská*; *Romanovskij/Romanovská*; *Stravinskij/Stravinská*; *Žabotinskij/Žabotinská*.

3.3.3 Příjmení mající formu adjektiva přivlastňovacího

Tato příjmení českého původu zakončená koncovkami *-ů*, *-ův* či jejich protějšky *-u*, *-ůj* používanými v nářečních podobách příjmení se obvykle nepřechylují, tedy se jejich ženské podoby tvoří prostým opisem základového maskulina. Dle rodinné tradice nositelky příjmení se však tato příjmení mohou také přechylovat, a to připojením přechylovací přípony *-ová*. Tuto příponu připojujeme u příjmení zakončených na koncovky *-ů*, *-ův*, *-u* k základovému maskulinu s odtrhnutou koncovkou, u příjmení končících koncovkou *-ůj* k plnému tvaru základového maskulina, např. *Janů/Janů* nebo *Janová*; *Jakubův/Jakubův* nebo *Jakubová*; *Adamu/Adamu* nebo *Adamová*; *Petrůj/Petrůj* nebo *Petrůjová*.

Příjmení jiných slovanských jazyků zakončených koncovkami *-je*, *-ove*, indikujícími, že se v případě těchto příjmení jedná o nářeční podoby přídavných jmen přivlastňovacích, přechylujeme pomocí přechylovací přípony *-ová*, kterou připojujeme k základovému maskulinu s odtrženou koncovou samohláskou, popř. se tato příjmení ponechají ve své nepřechýlené podobě (záleží na rodinné tradici nositelky příjmení), např. *Miškeje/Miškejová* nebo *Miškeje*, *Adamove/Adamová* nebo *Adamove*.

Příjmení slovenského původu zakončená koncovkou *-ovie* ponecháváme v jejich nepřechýlené podobě, tedy jejich ženskou podobu tvoříme prostým opisem základového maskulina, např. *Matejovie/Matejovie*.

Příjmení jiných slovanských jazyků zakončených koncovkami *-ov*, *-ev*, *-in*, která jsou původem přídavná jména přivlastňovací, přechylujeme pomocí přechylovací přípony *-ová*. Tato příjmení ve svém jazyce tvoří přechýlené podoby, např. *Malcev/Malceva*. Takto utvořenou ženskou podobu příjmení lze v České republice zapsat do matriky, avšak nelze ji skloňovat. Flexi však již podléhá ženská podoba příjmení utvořená podle pravidel české gramatiky, např. *Malcev/Malcevo*. Lze tedy užívat obě možnosti tvoření ženských podob příjmení, např. *Mladenov/Mladenovová* nebo *Mladenova*, *Zajcev/Zajcevová* nebo *Zajceva*; *Voronin/Voroninová* nebo *Voronina*.

3.4 Přechylování víceslovných příjmení

3.4.1 Příjmení obsahující předložku, člen, spojku či podobný výraz

Jedná se o taková příjmení, kterým předchází předložka, člen, spojka či jiný výraz psaný s malým či velkým písmenem (záleží na konkrétním příjmení), např. *de*; *di*; *del*; *la*; *le*; *Mc*; *van* apod. Od příjmení tohoto typu utváříme ženské protějšky přechylováním, a to pomocí přechylovací přípony *-ová*, kterou k příjmení připojíme dle stejných pravidel jako u příjmení jednoslovných (viz předchozí kapitoly), např. *de Balzac/de Balzacová*; *O'Brian/O'Brianová*; *McCormack/McCormacková* atd. Pokud jsou tato příjmení ve své psané podobě zakončena na samohlásku, můžeme od nich ženskou podobu vytvořit přechýlením i pouhým opisem základového maskulina, např. *van Persie/van Persieová* nebo *van Persie*; *del Río/del Ríová* nebo *del Río* atd.

Pokud se víceslovné příjmení neskládá pouze z předložky, členu či spojky a samotného příjmení, jako tomu bylo u příkladů v předchozím odstavci, nýbrž se skládá ze příjmení dvou, mezi nimiž se nachází předložka, člen či spojka, přechylujeme pouze tu část příjmení, kterou nazýváme základovou částí; jedná se o příjmení stojící před předložkou, členem či spojkou, např. *Gómez de Avellaneda/Gómezová de Avellaneda*. Výjimka existuje u španělských příjmení se slučovací spojkou *y*, jelikož tato nemusí být v českém prostředí jako spojka chápána, tedy význam *y* jakožto slučovací spojky je pro

českého uživatele jazyka zastřen. V tomto případě se připouští tři možnosti tvoření ženského protějšku příjmení: přechýlení pouze základové části příjmení před předložkou, spojkou či členem, přechýlení druhé, nezákladové části příjmení či přechýlení obou částí příjmení, např. *Pijoan y Soteras/Pijoanová y Soteras* nebo *Pijoan y Soterasová* nebo *Pijoanová y Soterasová*.

3.4.2 Dvojitá příjmení spojená spojovníkem

Jedná se o taková příjmení cizího nebo českého původu, která se skládají ze dvou částí spojených pomocí spojovníku, např. *Marie Curie-Sklodowská*, *Karel Matěj Čapek-Chod* (toto je ovšem umělecké jméno a nelze jej takto uvést do oficiálních dokumentů) atd. V případě příjmení domácího původu spojovník u nově vzniklých příjmení nepoužíváme. Spojovník se tedy může vyskytovat pouze u takového v dřívějších dobách vzniknuvšího příjmení, které je nějakým způsobem získáno. Způsoby nabytí takového zdvojeného příjmení upravuje výklad Ministerstva vnitra k ustanovení § 70 odst. 1 zák. č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. Je zde uvedeno pět možností, jak toto příjmení získat, z hlediska problematiky řešené v této bakalářské práci se však zabývejme pouze dvěma z nich, k těmto účelům vhodných.⁴⁴ První případ nastává, pokud se snoubenci dohodnou na tom, že po sňatku budou jako společné příjmení užívat příjmení jednoho z nich, který již před sňatkem měl zdvojené příjmení. Druhý případ nastává, pokud jeden ze snoubenců hodlá po sňatku spolu s příjmením společným i nadále užívat své rodné příjmení, a to na druhém místě za příjmením společným. Mezi zdvojené příjmení vzniknuvší druhým způsobem se dříve vkládal spojovník; před spojovníkem se uvádělo společné příjmení obou manželů, za spojovníkem ženino rodné příjmení, např. *paní Nováková-Stará*, přičemž druhá část příjmení (*Stará*) je ženino rodné příjmení.

V současné době se spojovníku, jak již bylo zmíněno, mezi dvěma příjmeními nepoužívá. Pokud se žena rozhodne užívat své rodné příjmení po sňatku spolu s příjmením manžela, je toto příjmení zapsáno dle stejných pravidel, jako v předchozím odstavci, tedy první příjmení je společné, druhé je ženino rodné, např. *paní Nováková Stará*. Toto nařízení vyplývá ze dvou paragrafů zákona číslo 89/2012 Sb., občanský zákoník.

---

⁴⁴ Viz příloha č. 1.

Prvním je § 660⁴⁵ tohoto zákona, kde je uvedeno, že novomanželé budou používat jako společné příjmení pouze příjmení jednoho z nich, nebo si každý ponechá své příjmení, nebo že novomanželé budou užívat společné příjmení jednoho z nich, přičemž ten partner, jehož příjmení není společným, za společným příjmením bude uvádět na druhém místě i své příjmení rodné.

Druhým je § 662⁴⁶ téhož zákona, kde je uvedeno, že pokud partner, který chce za společným příjmením novomanželů uvádět i své rodné příjmení, má již před sňatkem dvouslovné příjmení, může za společné příjmení novomanželů připojit pouze své první příjmení a že za společné příjmení nelze zvolit příjmení toho partnera, který má již před sňatkem dvouslovné příjmení.

Pokud jde o přechylování zdvojených příjmení psaných se spojovníkem, rozlišujeme, zda se jedná o příjmení slovanského, nebo jiného původu. Pokud je nositelkou příjmení Češka a obě části jejího příjmení jsou slovanského původu, je obvyklé přechylovat obě části příjmení, lze ovšem brát v úvahu rodinnou tradici nositelky příjmení a první část příjmení ponechat nepřechýlenou, tedy přechylovat pouze druhou část příjmení, např. *pan Novák-Starý/paní Nováková-Stará* nebo *Novák-Stará*. Stejně tomu je i v případě, že pouze jedna část zdvojeného příjmení je slovanského původu, např. *pan Braun-Novák/paní Braunová-Nováková* nebo *Braun-Nováková*. Pokud jsou obě části příjmení jiného původu než slovanského, je obvyklé přechylovat pouze druhou část příjmení, ovšem i zde je možnost brát v úvahu rodinnou tradici nositelky příjmení a přechylovat obě části příjmením, např. *pan Quirk-Morrison/paní Quirk-Morrisonová* nebo *Quirková-Morrisonová*.

3.4.3 Dvojitá příjmení nespojená spojovníkem

Jak již bylo popsáno v předcházející podkapitole, nově vzniklá příjmení skládající se ze dvou částí utváříme bez užití spojovníku mezi jednotlivými částmi příjmení. Kromě tohoto pravidla však pro tvoření takového typu příjmení platí stejná pravidla, jako pro příjmení se spojovníkem.

---

⁴⁵ Viz příloha č. 2.

⁴⁶ Viz příloha č. 3.

Pokud se žena rozhodne užívat své rodné příjmení spolu s příjmením manžela, tedy s příjmením společným oběma manželům, uvádí se ženino rodné příjmení jako druhé, tedy po příjmení mužově. Společné příjmení manželů u své nositelky podléhá přechylování, při splnění podmínek daných zákonem však může zůstat i nepřechýleno (viz kapitola 4 – Legislativa). Ženino rodné příjmení se taktéž přechyluje, pokud jej však před sňatkem užívala v nepřechýlené podobě, lze jej i po sňatku nadále nepřechylovat.

Také u mužských dvojitých příjmení vzniklých mužovým přijetím manželčina rodného příjmení po sňatku spojovník neužíváme, např. *pan Novotný Malý*, přičemž příjmení *Novotný* je v tomto případě příjmením přijatým od manželky.

V případě, že žena dvojitě příjmení bez spojovníku zdědí po rodičích nebo jej po vstupu do manželského stavu přijme od manžela, pak se u tohoto příjmení přechylují obě jeho části, např. po sňatku *pana Nováka Starého* s *paní Malou* bude ženino příjmení znít *paní Nováková Stará*.

Pokud Češka vstoupí do manželství s cizincem, který má dvojitě příjmení, které se žena rozhodne přijmout za své, přechylujeme buďto obě části příjmení, pouze druhou část příjmení nebo se ženská podoba příjmení vytvoří opisem obou částí příjmení, tedy se příjmení ponechá nepřechýleno, např. po sňatku *pana Johnsona Edwardse* s *paní Malou* bude ženino příjmení znít *paní Johnsonová Edwardsová* nebo *paní Johnson Edwardsová* nebo *paní Johnson Edwards*.

Žena se také může rozhodnout k užívání pouze jedné části příjmení muže cizince ze dvou, v tomto případě se toto příjmení přechyluje, lze ho však ponechat i nepřechýleno. Pokud je tímto cizincem s dvojitým příjmením Španěl a žena se rozhodne užívat jen jednu část jeho příjmení, bude to mužovo příjmení zděděné po otci, tedy to, které stojí na prvním místě (na druhém místě stojí příjmení zděděné po matce). Tedy např. po sňatku *pana Adana Alveara* s *paní Malou* bude ženino příjmení znít *paní Adanová* nebo nepřechýleně *paní Adan*.

V případě, že se žena rozhodně pro převzetí obou částí mužova příjmení, existuje doporučení, aby se přechylovala první část příjmení v tom případě, že druhá část mužova příjmení je zakončena samohláskou, tzn. lze ji nechat nepřechýlenou. I přes toto doporučení je však možno přechýlit buďto obě části příjmení, nebo ponechat obě příjmení

nepřechýlená, např. *paní Adanová Madera* nebo *paní Adanová Maderová* nebo *paní Adan Madera*.

3.5 Přechylování příjmení majících původ v jazyce, který disponuje vlastními prostředky k přechylování

V této kapitole jsme čerpali z díla Knappové, konkrétně z kapitoly s názvem Začleňování cizích ženských příjmení do češtiny,⁴⁷ ve které autorka popisuje situaci ohledně přechylování příjmení, která jsou již ve svém výchozím jazyce přechýlena.

Pro příjmení již přechýlená v jejich původním jazyce existují dvě možnosti, jak je užívat v češtině. První možností je použít příjmení v původní formě; tento postup se týká komunikace úřední. V komunikaci neúřední se většinou tato příjmení přechylují, byť jsou již ve svém původním jazyce přechýlená, a to z důvodu snazšího užívání a pochopení, že se jedná o příjmení ženská (přechylovací přípony jiných jazyků nemusí být českým uživatelům jazyka průhledné).

Pro ženská slovanská příjmení zakončená na *-ova*, *-eva* a *-ina* viz kapitola 2.3.3.3 – Příjmení mající formu adjektiva přivlastňovacího.

U slovanských ženských příjmení zakončených na *-a* či *-ja* (zakončení *-ja* se vyskytuje v ruštině) se při jejich přechylování toto zakončení nahradí ženskou koncovkou *-á*, např. slovenské ženské příjmení *Múdra* má v češtině podobu *Múdrá* (nebo se ponechá v původní formě), obdobně ukrajinské ženské příjmení *Pikovska* má v češtině podobu *Pikovská* (nebo si ponechá svou původní formu), ruské ženské příjmení *Zemskaja* má v češtině podobu *Zemská* (nebo si ponechá svou původní formu) atd.

Další zvláštní skupinou slovanských jazyků, které mají vlastní prostředky k přechylování příjmení, jsou polština a lužická srbština. V těchto jazycích se forma příjmení liší na základě toho, zda jejich nositelkou je svobodná či vdaná žena. Ta polská příjmení, která jsou ve své mužské podobě zakončena souhláskou (kromě souhlásky *-g*) či samohláskami *-e* a *-o*, se v polštině přechylují pomocí přípony *-owa*, je-li nositelkou příjmení vdaná žena (např. pan *Dudek/paní Dudkowa*), příponu *-ówna* pak v tom případě, je-li nositelkou žena svobodná (např. pan *Dudek/slečna Dudkówna*). Stejným postupem se

---

⁴⁷ KNAPPOVÁ, M. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*, s. 101 – 114.

uplatňuje u mužských příjmení zakončených na *-a*, *-g* a *-ga*. Pro ženu vdanou se v polštině užívá přípona *-ina/-yna*, pro ženu svobodnou přípona *-anka*, navíc dochází k měkčení koncových souhlásek základového příjmení (např. *pan Mucha/paní Muszyna* a slečna *Muszanka*). U mužských příjmení zakončených na *-ge* a *-go* se stejným způsobem uplatňují přípony *-owa* pro vdanou ženu (např. *pan Wilgo/paní Wilgova*) a *-anka* pro ženu svobodnou (např. *pan Wilgo/slečna Wilžanka*). U adjektivních polských příjmení zakončených na *-cki*, *-ski* a *-ly* existují dvě možnosti jejich přechýlení: buďto se pro ženy vdané i svobodné užije koncovka *-a* (např. *pan Ciepły/paní i slečna Ciepła*) nebo se užije přípony *-owa* pro ženy vdané (např. *paní Cieplowa*) a přípony *-ówna* pro ženy svobodné (např. *slečna Cieplówna*).

Při užívání takto přechýlených polských příjmení v české úřední se doporučuje přechýlenou podobu příjmení tvořit pomocí české přechylovací přípony *-ová*, kterou připojíme k mužskému tvaru příjmení, či polské přípony *-owa*. V české neúřední komunikaci je možné rozdíl mezi ženami vdanými a svobodnými respektovat, tudíž užívat i polskou příponu *-owna*.

Obdobná situace je v lužické srbštině. Z mužských příjmení zakončených na samohlásku vytvoříme ženské podoby těchto příjmení pomocí přípony *-owa* pro ženu vdanou (např. *pan Krawc/paní Krawcova*), pomocí přípony *-ec* pro ženu svobodnou (např. *slečna Krawec*). Z mužských příjmení zakončených na samohlásku utvoříme příjmení pro vdanou ženu pomocí přípony *-ina/-yna* či *-na* (např. *pan Nedo/paní Nedžina*), pro svobodnou ženu pak pomocí přípony *-ic* (např. *pan Nedo/slečna Nedžic*). Ohledně užívání těchto příjmení v češtině platí stejné zásady, jako u příjmení polských. Je však vhodné brát v úvahu fakt, že jen z lužickosrbských přechylovacích přípon *-ec* a *-ic* je obtížné pro českého uživatele jazyka poznat, že příjmení označuje ženu. Při užití těchto podob příjmení je tedy vhodné vypomocet si vyjádřeními typu *paní*, *slečna*, *zpěvačka* atd.

Také mezi neslovanskými jazyky nalezneme ty, které mají pro přechylování vlastní prostředky. Patří sem např. maďarština, řečtina, lotyština, litevština a islandština. Také u těchto jazyků platí, že se v úřední komunikaci příjmení užívají dle mluvnice české nebo mluvnice daného jazyka. V maďarštině příjmení předchází křestnímu jménu, a tak je vhodné toto pořadí v české komunikaci přizpůsobit českým zvyklostem, tzn. příjmení na druhém místě za křestním jménem. Další zvláštností maďarštiny je fakt, že ženská příjmení se většinou tvoří přechylovací příponou *-né*, která se však připojuje ke křestnímu jménu

muže, přičemž rodné osobní jméno ženy se po sňatku v jejím jménu stejně jako rodné příjmení neobjevuje. Např. žena jménem *Augusztina Piroska* se po sňatku s mužem jménem *Barátosi József* bude jmenovat *Barátosi Józsefné* (jména jsou uvedena dle maďarských zvyklostí, tedy příjmení je na prvním místě). Tento způsob tvoření ženské podoby jména je nejběžnější z šesti způsobů v maďarštině užívaných, ve zbylých pěti způsobech se křestní jméno ženy ponechává. Maďarská ženská příjmení přechylujeme v češtině pomocí přípony *-ová*, případně tato příjmení nepřechylujeme, končí-li samohláskou (např. *Szabó/Szabóová* či *Szabó*). V řečtině se přechýlená podoba příjmení shoduje s gen. sg. daného mužského příjmení. Mužská příjmení zakončená na *-os* se v řečtině přechylují připojením koncovky *-u* k základu mužského příjmení, např. *pan Kedros/paní Kedru* nebo *Kedrou*. S druhým tvarem zakončeným na *-ou* se lze setkat z toho důvodu, že příjmení *Kedru* je v řecké abecedě zakončeno na *-ou*, které se však vyslovuje a v latině proto zapisuje jako *-u*. Od příjmení zakončených na *-is*, *-es* či *-as* se jejich přechýlené protějšky v řečtině tvoří odtržením koncového *-s* (např. *pan Akritidis/paní Akritidis*). V litevštině se podobně jako v polštině a lužické srbštině rozlišuje, zda je nositelka příjmení vdaná (v tomto případě příjmení končí na *-né*; např. *pan Pauluskas/paní Pauluskiené*) či svobodná (v tomto případě příjmení končí na *-té*; např. *pan Pauluskas/slečna Pauluskaité*). Jelikož litevské ženské koncovky nejsou pro českého uživatele jazyka průhledné, je v neúřední komunikaci vhodné si vypomocet např. výrazy *paní*, *slečna*, *umělkyně* atd. U mužských příjmení lotyšských, zakončených na *-s* či *-š* se uplatňuje lotyšská přechylovací přípona *-a*, přičemž koncové *-s* či *-š* se vynechá (např. *pan Lauks/paní Lauka*). Pokud mužské příjmení končí na *-is*, při přechylování se tato koncovka vynechá a k mužskému příjmení se připojí přechylovací přípona *-e*, např. *pan Lácis/paní Láce*. Mužská příjmení zakončená na *-a* či *-e* jsou svou podobou stejná jako příjmení ženská (např. *pan Dauge/paní Dauge*). Stejně jako u litevštiny platí, že lotyšské ženské přípony jsou českému uživateli jazyka neprůhledné, je proto opět vhodné užít pomocných výrazů typu *paní*, *slečna* atd. Zcela specifickým jazykem je pak islandština. Ženské osobní jméno užívané ve stejné funkci, jako v češtině příjmení, se vytvoří z rodného jména ženiny otce, a to přidáním islandského *-dottir* (což v překladu znamená dcera) k tomuto jménu, např. dcera muže jménem *Gardar* se bude jmenovat *paní Gardardottir*, což lze přeložit do češtiny jako „dcera Gardarova“. Obdobně se postupuje při tvoření jména synů, v tomto případě se ke jménu otce připojí *son* (což v překladu znamená syn), např. *pan Gardarson*. Takto vytvořená jména (*Gardadottir* i *Gardorson*) lze v češtině přechýlit pomocí přípony *-ová*, tedy *Gardardottirová* i *Gardarsonová*. U tohoto typu jmen opět není v češtině

zřejmé, že označují ženu, je tedy vhodné společně se jménem použít výrazy typu *paní*, *slečna* atd.

4 LEGISLATIVA

V České republice problematiku příjmení ošetřuje zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, jenž vstoupil v platnost dne 1. 7. 2001. Je však důležité zmínit, že nařízení uvedená v tomto zákoně se vztahují pouze na úřední komunikaci, tedy na situaci, kdy dochází ke styku s úřady (např. zápis příjmení do matriční knihy, uvedení příjmení do osobních dokladů atd.) a nevztahují se na komunikaci neúřední.

V § 69 odst. 1 tohoto zákona je uvedeno následující: „*Příjmení žen se tvoří v souladu s pravidly české mluvnice.*“⁴⁸ Z tohoto vyplývá, že zákon vyžaduje tvoření ženských podob příjmení pomocí přechylování dle pravidel, která jsou popsána ve třetí kapitole této bakalářské práce. V témže paragrafu jsou však uvedeny výjimky, při jejichž dodržení lze ženské příjmení zapsat do matriční knihy v jeho nepřechýlené podobě. Tyto výjimky jsou opět záležitostí právní, nikoli jazykovou.⁴⁹

§ 69 odst. 2 tyto výjimky vymezuje v případě uzavírání manželství či registrovaného partnerství.⁵⁰ Pokud o to žena stojí, může si do matriční knihy nechat zapsat své příjmení, které bude po sňatku užívat, v nepřechýlené podobě, pokud se jedná o cizinku, o občanku se současným nebo budoucím trvalým pobytem v zahraničí, o občanku, jejíž partner je cizinec, či o občanku, jejíž národnost je jiná než česká.

§ 69 odst. 3 tyto výjimky vymezuje v případě narození dítěte.⁵¹ Příjmení novorozeného dítěte ženského pohlaví lze na žádost jeho zapsat rodičů do matriční knihy v nepřechýlené podobě, pokud novorozenou je cizinka, občanka se současným nebo budoucím trvalým pobytem v zahraničí, občanka, jejíž jeden z rodičů je cizinec, či občanka, jejíž národnost je jiná než česká. Pokud není jeden z rodičů dítěte známý nebo je z různých důvodů nekompetentní v péči o dítě, přihlíží se k prohlášení pouze jednoho z rodičů.

---

⁴⁸ Viz příloha č. 4.

⁴⁹ KNAPPOVÁ, M. *K jazykovým a právním aspektům přechylování příjmení v češtině*. In: *Naše řeč* [online]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7728>

⁵⁰ Viz příloha č. 4.

⁵¹ Tamtéž.

V § 69a odst. 1 je uvedeno,⁵² že ženě, jejíž příjmení je v matriční knize zapsáno v přechýlené podobě a která se rozhodla nadále užívat toto příjmení nepřechýlené, lze vyhovět v případě splnění podmínek stejných jako v § 69 odst. 2.

Stejně tak lze vyhovět žádosti rodičů dítěte ženského pohlaví, jehož příjmení je v matriční knize zapsáno v přechýlené podobě, a to podle podmínek stejných jako v § 69 odst. 3. Pokud je dítě starší 15 let, součástí žádosti rodičů musí být souhlas dítěte.

Postupovat lze i opačně, tedy nechat v matriční knize přepsat nepřechýlené příjmení na příjmení přechýlené, a to dle § 69b.⁵³

Pro zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník,⁵⁴ konkrétně § 660 a § 662 tohoto zákona (upravující užití víceslovných příjmení) viz kapitolu 3.4.2 – Dvojitá příjmení spojená spojovníkem.

---

⁵² Viz příloha č. 5.

⁵³ Viz příloha č. 6.

⁵⁴ Při psaní této bakalářské práce byl objeven chybný údaj v Internetové jazykové příručce, konkrétně v kapitole Zdvojená příjmení psaná se spojovníkem a podkapitole Příjmení domácího původu kapitoly Víceslovná příjmení psaná bez spojovníku (dostupné z prirucka.ujc.cas.cz/?ref=700&id=704). Je zde odkazováno k zákonu č. 94/1963 Sb., o rodině, který však k 1. 1. 2014 pozbyl účinnosti a byl nahrazen právě zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Viz příloha 7.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 PŘECHYLOVÁNÍ PŘÍJMENÍ VE SPOLEČENSKÉ DISKUZI

5.1 Problematika ohledně přechylování příjmení

Jak již bylo zmíněno, zákony v předchozí kapitole jsou závazné pouze pro úřední komunikaci a neslouží jako předpisy pro komunikaci běžnou, společenskou, mediální atd., a to jak psanou, tak písemnou – v České republice neplatí žádný jazykový zákon, který by upravoval nakládání s příjmeními v neúřední komunikaci.⁵⁵ V praxi se tak setkáváme s oběma variantami příjmení, přechýlenými či nikoli, a to v závislosti na tom, v jaké komunikační situaci se nacházíme – rozdíl existuje např. mezi veřejnoprávními a soukromými médii, mezi běžnou komunikací a významnou společenskou událostí atd. Přechylování je totiž chápáno jako součást spisovné jazykové normy.⁵⁶

Přechylování příjmení je však charakteristickým rysem českého mluvnického systému, který se v češtině vyvíjel spolu s příjmeními, je tedy zvyklostí příjmení v českém jazyce přechylovat – tím jednak umožníme skloňování daného příjmení, jednak ihned rozeznáme pohlaví jeho nositelky.⁵⁷ Není totiž možné ženské nepřechýlené příjmení skloňovat tak, jako příjmení mužské, jelikož se jedná o dvě rozdílná pojmenování (např. *s Billem Clintonem*, ale již ne *s Hillary Clintonem*).

I přes tyto argumenty je utváření ženských podob příjmení (Češek i cizinek) od mužského základu pomocí přechylování zdrojem mnohých kontroverzí a sporů. Je to dáno tím, že přestože přechylování ženských příjmení do jazykového systému češtiny jakožto flektivního jazyka patří, může být také pocíťováno jako opatření diskriminační, jako něco, co je ženě vnuceno zákonem a o čem nemá šanci rozhodnout sama na základě své vlastní vůle.

---

⁵⁵ KNAPPOVÁ, M. *K jazykovým a právním aspektům přechylování příjmení v češtině*. In: *Naše řeč* [online]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7728>

⁵⁶ SVOBODOVÁ, D. *Přechylování cizojazyčných příjmení ve světle aktuálního úzu*. In: *Jednotlivé a všeobecné v onomastice* [online]. Dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Olostiak3/pdf_doc/13-svobodova.pdf

⁵⁷ KNAPPOVÁ, M. *K jazykovým a právním aspektům přechylování příjmení v češtině*. In: *Naše řeč* [online]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7728>

Spory se však netýkají pouze přechylování příjmení, ale i přechylování apelativ. Zde můžeme pozorovat rozkol: zatímco ohledně příjmení stále více zaznívají názory, že jejich přechylování by mělo být v rámci úřední komunikace dobrovolné, z čehož vyplývá, že roste počet žen, které by své příjmení raději užívalo nepřechýlené, ohledně přechylování apelativ pozorujeme opačnou tendenci, projevující se vytvářením ženských rodových protějšků k názvům povolání (např. spisovné tvary *chirurg/chirurgka* či *chirurgyně* nebo neologismy *anketář/anketářka; zooterapeut/zooterapeutářka*)⁵⁸ a minimalizací užívání generického maskulina (viz kapitola 2.2.4 – Apelativa nepřechylovaná). Dle Valdřové totiž generické maskulinum často v praxi nebývá chápáno jako bezpříznakové, především u prestižních společenských funkcí typu ředitel, poslanec či ministr.⁵⁹

5.2 Argumenty pro přechylování

Mezi přední důvody, proč ženská příjmení v češtině přechylovat, patří fakt, že hlavní funkcí přechylování příjmení je usnadnění komunikace a zajištění její smysluplnosti – porovnejme např. anglickou větu *Williams beat Bartoli*⁶⁰ s jejím českým ekvivalentem (s nepřechýlenými podobami příjmení) *Williams porazila Bartoli*. Zatímco v prvním případě je díky pevnému pořádku slov v anglickém jazyce (podmět – přísudek – předmět) zřejmé, kdo zvítězil, v češtině tomu tak díky volnému pořádku slov není. Museli bychom si pomoci upřesňujícími výrazy, které již samozřejmě flexi podléhají (např. *Favoritka Williams porazila Bartoli*). V případě použití přechýlených podob příjmení tato nejednoznačnost mizí.

Obdobná situace nastává, pokud osobu, o které se hovoří, neznáme: ve větě *Přijede k nám Neumann* nejsme schopni rozeznat pohlaví této osoby. Opět se nabízí možnost vypomoci si např. výrazem *pán* či *paní*, otázkou však je, zda ustavičné užívání pomocných výrazů situaci nekomplikuje. Můžeme si také pomoci křestním jménem osoby, o níž pojednáváme, to však v ničem nepomůže, pokud nevíme, kdo je danou osobou (např.

---

⁵⁸ BOZDĚCHOVÁ, I. *Neologismy v dnešní češtině*. In: *Naše řeč* [online]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7894>

⁵⁹ VALDŘOVÁ, J. *Rodové asymetrie názvů osob z hlediska feministické lingvistiky*. In: *Jazykovědné aktuality*. Dostupné z: http://jazykovednesdruzeni.cz/JA_2012_3_4.pdf

⁶⁰ SVOBODOVÁ, D. *Přechylování cizojazyčných příjmení ve světle aktuálního úzu*. In: *Jednotlivé a všeobecné v onomastice* [online]. Dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Olostiak3/pdf_doc/13-svobodova.pdf

Jamie Bell – anglický herec). V tomto případě by bylo vhodné si opět vypomocť výše zmíněným způsobem (např. *herec Jamie Bell*).

Karel Oliva k přechylování příjmení cizinek v češtině podotýká, že se jedná o přirozenou věc, zároveň ale chápe, pokud se cizinkám přechylování jejich příjmení nezamlouvá, jelikož jde o rozdíl ve zvyklostech a kultuře.⁶¹ V rozhovoru pro Právo uvádí svůj názor na nepřechylování českých příjmení: „*Myslím si, že za tím stojí snaha se odlišit, zviditelnit a být zkrátka něco extra.*“⁶²

Zastánci přechylování upozorňují také na rozpor mezi tendencí přechylovat apelativní názvy na jedné straně a tendencí nepřechylovat ženská příjmení na straně druhé. Genderová lingvistka Jana Valdřová, odpůrkyně přechylování ženských příjmení, k tomuto rozkolu pro týdeník Respekt tvrdí: „*(...) jde o jiný problém, a to o svobodnou volbu. Jméno je součástí lidské identity, takže bych měla mít právo vybrat si, jaká ta identita je.*“⁶³

5.3 Argumenty proti přechylování

Mezi hlavní argument odpůrců přechylování ženských příjmení patří tvrzení, že žena nemá na výběr, zda chce své příjmení užívat přechýlené, nebo nepřechýlené. Genderová lingvistka Jana Valdřová v rozhovoru pro týdeník Respekt uvádí: „*Jméno a příjmení patří k základním lidským právům, a nikdo, ani stát, přece nemá právo mě přejmenovat přechylovací příponou, pokud já sama nechci.*“⁶⁴ Kritizuje také zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, který označuje za špatný z toho důvodu, že nedává ženám možnost volby, jak se svým příjmením naložit a dodává, že pokud se tento zákon nezmění tak, aby umožnil ženám užívat nepřechýlenou podobu příjmení, počet žen, které jako svoji národnost uvedou jinou než českou, poroste.⁶⁵

---

⁶¹ TRACHTOVÁ, Z. *Oliva: Problém přechylování nemá dobré řešení. Je to srážka kultur jazyků.* iDNES. [online]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/on-line-rozhovor-s-karlem-olivou-d40-domaci.aspx?c=A150914_062421_domaci_zt

⁶² MACH, J. *Výstřelky v českých jménech? Čeština trpí.* In: *Právo*[online]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/364530-vystrelky-v-zenskyx-jmenech-cestina-trpi.html>

⁶³ MÁZDROVÁ, K. *České švejkyně – rozhovor o přechylování jmen.* RESPEKT. 2015, roč. 26, č. 41, s. 40. ISSN 0862-6545.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž, s. 38.

Jako předmět kritiky se jeví i význam přechylovací přípony *-ová*, která podle odpůrců přechylování značí přivlastnění si ženy mužem. Valdřová se nad tímto zamýšlí v článku pro *Právo*, kde přichází s příkladem: „*Představte si, že světu vládnu ženy (...) Tak třeba syn Evy bude Martin Evin, syn Kovářky bude Pavel Kovářčín a po sňatku s Marií Borůvkou převezme příjmení Borůvčín. Přípona -in bude vyjadřovat, ke které ženě daný muž patří. Je to divné? Určitě. Ale proč nám není divné, že ženy přebírají po svatbě mužovo příjmení s příponou a koncovkou -ová, která vznikla jako výraz příslušnosti ženy k muži?*“⁶⁶ Tomuto názoru však oponuje Oliva: „*Kdo je alespoň trochu v jazyce vzdělaný, tak ví, že přivlastňovací koncovky vypadají jinak. Když se někdo jmenuje Novák, tak jeho kniha je Nováková kniha, nikoli Nováková kniha. Stačí mít elementární znalost o českém jazyce, abychom viděli, že to tak není.*“⁶⁷

Terčem kritiky je přechylovací přípona *-ová* i v případě cizinek: kritici přechylování argumentují tím, že jména cizinek jsou přechýlením neoprávněně počesťována a tedy pokrucována, jelikož v jazyce těchto cizinek se žádná přechylovací přípona *-ová* nenachází.⁶⁸ Cizinky se tedy mohou cítit přechýlením svého příjmení zmateny či uraženy. Knappová však k tomuto dodává, že připomínky o komolení příjmení cizinek při jejich začleňování do češtiny neobstojí, jelikož i cizí jazyky začleňují česká příjmení do svých gramatických systémů v souladu s jejich zvyklostmi a podle potřeby si česká příjmení přizpůsobují, a to jak v mluveném, tak v psaném jazyce.⁶⁹ Jako příklad uvádí německou podobu *Dvorak* a *Dworschak* k českému příjmení *Dvořák*, *Novacek*, *Nowoczek* a *Nowatschek* k českému příjmení *Nováček* či rumunskou podobu *Lissi* k českému příjmení *Lysý*.⁷⁰

Jako důvod k nepřechylování ženských příjmení počítají odpůrci jejich přechylování také fakt, že v samotné češtině se již vyskytují nesklonná a tedy nepřechylovaná příjmení, např. *Janů*, *Petrů*, *Tachecí* (viz kapitola 2.3.3.3 – Příjmení mající

---

⁶⁶ JANDOVÁ, L. *Češky stále častěji přestávají své příjmení přechylovat*. In: *Právo*[online]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zena/styl/370091-cesky-stale-casteji-prestavaji-sve-prijmeni-prechylovat.html>

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ SVOBODOVÁ, D. *Přechylování cizojazyčných příjmení ve světle aktuálního úzu*. In: *Jednotlivé a všeobecné v onomastice* [online]. Dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Olostiak3/pdf_doc/13-svobodova.pdf

⁶⁹ KNAPPOVÁ, M. *Začleňování cizích ženských příjmení do češtiny*. In: *Naše řeč* [online]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=6237>

⁷⁰ KNAPPOVÁ, M. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*, s. 37.

formu adjektiva přivlastňovacího), u kterých také není obtížné poznat pohlaví osoby, o níž hovoříme.⁷¹

Odpůrci také namítají, že tendence nepřechylovat ženská příjmení je výsledkem prolínání cizích kultur a jazyků s češtinou, které je nevyhnutelné a neměli bychom se mu bránit. S tím souhlasí Oliva, avšak dodává, že se jedná o srážku tradic našeho jazyka s jazyky jinými, a přechylování je právě onou tradicí a potřebou češtiny. Nicméně chápe, že zejména cizinkám se přechylování jejich příjmení nemusí líbit.⁷²

Na závěr této kapitoly podotkněme, že ačkoli by se mohlo zdát, že přechylování ženských příjmení vyvolává vášně až v dnešní době, není tomu tak. Již Jan Neruda se ve svém fejetonu s názvem *Za padesát let*⁷³ zabýval emancipací žen a spolu s ní i přechylováním příjmení, které však pojal s nadsázkou. Ve fejetonu líčí své představy o tom, jak bude situace ohledně postavení žen vypadat v roce 1922 (Neruda fejeton napsal roku 1872). Prochází se Prahou a humorně popisuje, jak se role žen a mužů zcela obrátily (mužské pohlaví je považováno za „slabé a krásné“, před svatbou se ženy ucházejí o ruku muže, ne naopak, namísto hasičů a dělostřelců se autor zmiňuje o hasičkách a dělostřelkyních atd.). Když autor dorazí na „Mužskou třídu“, čte jména obchodníků zde sídlících, jako např. Antonín Procházčín, František Proščin, Václav Zubaté či Jan Dlouhé. Jedná se tedy o mužské podoby příjmení přechýlených z ženského základu, a to podle toho, jaké ženě muž patří. Ačkoli je Nerudův fejeton zcela jistě myšlen jako satirická narážka na otázku, jak daleko může dospět ženská emancipace, pro diskuzi o přechylování představuje zajímavý materiál i dnes. Můžeme dokonce sledovat i jistou podobnost s příkladem Valdové ve druhém odstavci této kapitoly, je však důležité si uvědomit, že Neruda tento fejeton sepsal jako satiru.

---

⁷¹ ČESKÝ ROZHLAS PLUS. *Jana Nováková, nebo Jana Novák?* [zvukový záznam rozhovoru s Karlem Olivou a Janou Valdovou]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/plus/ranniplus/_zprava/jana-novakova-nebo-jana-novak-prechylovani-je-soucasti-cestiny-upozornuje-reditel-ustavu-pro-jazyk-cesky--1536927

⁷² IDNES. *Online rozhovor: Ředitel Ústavu pro jazyk český Karel Oliva* [online]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/reditel-ustavu-pro-jazyk-cesky-karel-oliva-f27-/odpovedi.aspx?t=O150914_065150_455_zt

⁷³ NERUDA, J. *Za padesát let*. In: *Žerty, hravé i dravé*, s. 97 – 99.

5.4 Pokus o novelizaci zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení

Nezdařeným pokusem skončila novelizace zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení z roku 2013.⁷⁴ Cílem této novely byla úprava zákona tak, aby se české ženy mohly svobodně rozhodnout, zda své příjmení chtějí užívat v přechýlené, nebo nepřechýlené podobě. Tvůrci této novely byli senátoři z Občanské demokratické strany, dne 1. 2. 2013 však byla novela v Senátu zamítnuta. Z přítomných 51 senátorů jich 26 hlasovalo proti přijetí novely.⁷⁵

Prvním popudem k vytvoření novely bylo vyjádření tehdejšího místopředsedy Senátu a prezidentského kandidáta Občanské demokratické strany Přemysla Sobotky, který se vyslovil proti přechylování cizích příjmení v televizním vysílání, konkrétně příjmení zahraničních sportovkyň během televizního vysílání Olympijských her v Londýně v roce 2012.⁷⁶ Autorem novely byl senátor Občanské demokratické strany Richard Svoboda, který upozorňuje, že jeho novela nemá nic společného s českou gramatikou, jelikož jde jen o úpravu matričního zákona. Dodal také, že o tom, jak se člověk jmenuje, by neměli rozhodovat úředníci.⁷⁷

5.5 Postih ze strany České televize za nepřechylování příjmení cizích sportovkyň

V únoru roku 2009 během Mistrovství světa v klasickém lyžování došlo k zajímavé situaci, kdy Česká televize odvolala komentátorku Zuzanu Kocumovou z důvodu nepřechylování příjmení zahraničních lyžařek.

Přesto, že Kocumová již v minulosti při komentování jiných sportovních událostí používala nepřechýlená příjmení cizích sportovkyň, tentokrát tento fakt nezůstal bez následku. Podle Kocumové se její výpověď, kterou obdržela dne 26. 2. 2009, týkala právě faktu, že příjmení nepřechylovala, i když jí to bylo již při prvním přenosu doporučeno

---

⁷⁴ Pro účely této bakalářské práce zde uvádíme pouze tuto jednu novelizaci, resp. pokus o ni. Zbylé novely tohoto zákona, které se netýkají problematiky podoby příjmení, nezmiňujeme.

⁷⁵ *Češky musejí nadále přechylovat. Senát odmítl ženská příjmení v mužském tvaru.* Ihned.cz [online]. Dostupné z: <http://domaci.ihned.cz/c1-59233680-cesky-museji-prechylovat-sva-jmena>

⁷⁶ MARTINEK, J. *Politici ODS brojí proti koncovce -ová.* In: *Právo*[online]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/276787-politici-ods-broji-proti-koncovce-ova.html>

⁷⁷ Tamtéž.

spolukomentátorem Markem Svačinou. Kocumová své rozhodnutí nepřechylovat odůvodňuje tak, že není zvyklá nazývat lyžařky jinými jmény, než jejich skutečnými. Na to však byla údajně podána stížnost ze strany diváků spolu s pohrůzkou předání celé záležitosti k řešení Radě pro televizní a rozhlasové vysílání. Z toho důvodu byla podle svých slov donucena vrátit akreditaci a vystěhovat se z hotelu, kde jako členka štábu České televize pobývala.⁷⁸

Již o den později však Česká televize přistoupila k překvapivému kroku, když se rozhodla Kocumovou znovu zařadit do vysílání; měla nicméně komentovat závod mužů. Zároveň popřela, že by Kocumová byla z komentování odvolána. Dle Ladislava Štichy se jednalo o běžné střídání komentátorů a celá záležitost byla Kocumovou mylně interpretována.⁷⁹ Připouští však, že Kocumové bylo nepřechylování příjmení skutečně vytknuto.

Tato událost vyvolala mimořádný ohlas české veřejnosti, za který Česká televize ve svém prohlášení o odvolání Kocumové svým divákům poděkovala a také uvedla, že celou nešťastně interpretovanou událost vnímá jako šanci k otevření celospolečenské diskuze na téma přechylování ženských příjmení.⁸⁰ Blanka Knotková Čapková, Pavla Paclíková a Jana Valdřová ve své příručce o genderově korektním jazyce, vypracované pro Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky uvádějí: „*Postoje veřejnosti se stále více přiklánějí k nepřechylování – v únoru 2009 se česká veřejnost jednoznačně postavila na stranu moderátorky Z. Kocumové, která byla za nepřechylování příjmení zahraničních běžkyň vyloučena z moderujícího týmu České televize.*“⁸¹ Kocumové se zastala také bývalá profesionální tenistka a nyní trenérka tohoto sportu, Denisa Chládková, která tvrdí, že přechylování příjmení cizinek, a to nejen sportovkyň, je nenáležité komolení

---

⁷⁸ MACEK, T., EICHLER, P. *Kocumová nepřechylovala příjmení, ČT ji odstavila ze šampionátu*. iDNES [online]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/kocumova-neprechylovala-prijmeni-ct-ji-odstavila-ze-sampionatu-pwh-/domaci.aspx?c=A090226_155722_media_pei

⁷⁹ EICHLER, P., MACEK, T. *ČT žehlí „vyhazov“ Kocumové, chce ji znovu pustit do vysílání*. iDNES [online]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/ct-zehli-vyhazov-kocumove-chce-ji-znovu-pustit-do-vysilani-p4c-/domaci.aspx?c=A090227_131229_media_pei

⁸⁰ ŠTÍCHA, L. *Reakce České televize na údajné odvolání Zuzany Kocumové* [online]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/press/tiskove-zpravy/?id=3764&strana>

⁸¹ VALDROVÁ, J., KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, B., PACLÍKOVÁ, P. *Kultura genderově vyváženého vyjadřování* [online]. Dostupné z: http://data.idnes.cz/soubory/studium/A100125_BAR_GENDER_PRIRUCKA.PDF

jejich jmen a že právě Česká televize, jakožto televize veřejnoprávní, by měla jít příkladem a příjmení cizinek nedeformovat.⁸²

5.6 Tradičně nepřechylovaná příjmení

Případ komentátorky Kocumové dokazuje, že postoje k přechylování příjmení cizinek se různí. Podobně jako v televizním vysílání, i v tištěných médiích či rozhlase se můžeme setkat s přechýlenými i nepřechýlenými příjmeními. Existuje však skupina příjmení, která tradičně nepřechylujeme. Jedná se o ta příjmení, která jsou chápána jako obchodní značka, např. Coco Chanel – pokud bychom hovořili o Coco Chanel jako o osobě, příjmení přechýlit můžeme. To však neplatí v případě, kdybychom hovořili o Coco Chanel jakožto o parfému, tedy o výrobku, který svůj název získal metonymizací.⁸³ Obdobná situace nastává např. u jména zpěvačky Christiny Aguilery, jejíž jméno nepřechylujeme, hovoříme-li oněm v souvislosti s parfém takto se jmenujícím.

Další skupinou příjmení, které se zpravidla nepřechylují, jsou autorské pseudonymy a ta příjmení, která jsou natolik spjatá se svou nositelkou, že jsou pocíťována jako jedinečná (např. *Agatha Christie*, *Edith Piaf*, *Marilyn Monroe* apod.). Přesto se však přechýlené podoby těchto příjmení mohou vyskytnout.

---

⁸² CHLÁDKOVÁ, D. *Nekomolme jména, respektujeme právo na jejich zachování i v cizí zemi* [online]. Dostupné z: http://sport.idnes.cz/nekolme-jmena-respektujeme-pravo-na-jejich-zachovani-i-v-cizi-zemi-1fw-/tenis.aspx?c=A090306_144653_tenis_ot

⁸³ SVOBODOVÁ, D. *Přechylování cizojazyčných příjmení ve světle aktuálního úzu*. In: *Jednotlivé a všeobecné v onomastice* [online]. Dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Olostiak3/pdf_doc/13-svobodova.pdf

6 VLASTNÍ ANALÝZA VYBRANÝCH MATERIÁLŮ

Analýza jazykových materiálů provedená v rámci této bakalářské práce je rozdělena do čtyř částí dle zdroje získaných dat.

6.1 Přechylování ženských příjmení v televizních médiích

Cílem této analýzy je sledovat četnost výskytu přechýlených a nepřechýlených podob ženských příjmení Češek a cizinek ve třech předních českých televizních médiích, tedy ve veřejnoprávní České televizi (dále jen ČT), v komerční televizi TV Nova a v komerční televizi Prima.

Pozornost je zaměřena na výskyt nepřechýlených podob příjmení Češek (česká přechýlená příjmení utvořená v souladu s českou mluvnici jsme nezaznamenávali), přechýlených podob příjmení cizinek a nepřechýlených podob příjmení cizinek. Získaná data jsou vyhodnocována s ohledem na počet zaznamenaných jevů a jejich poměr mezi sebou.

V rámci analýzy je sledováno 7 zpravodajských relací jednotlivých televizních stanic, celkem tedy 21 zpravodajských relací. U ČT se jedná o jeden díl pořadu 168 hodin, jeden díl pořadu Studio ČT24, dva díly pořadu Události a tři díly pořadu Zprávy. U TV Nova se jedná o sedm dílů pořadu Televizní noviny, u TV Prima se jedná o sedm dílů pořadu Zprávy FTV Prima.

V případě, že jednotlivý jev byl v rámci všech pořadů jedné televizní stanice nalezen dvakrát a více, započítáváme jej pouze jednou.

6.2.1 Česká televize

Níže uvedená tabulka č. 1 obsahuje informace o pozorovaných jevech, jmenovitě o dni a čase vysílání pořadu, názvu kanálu, na kterém byl pořad vysílán, názvu pořadu a o počtu zaznamenaných jevů v rámci jednotlivého pořadu.

	Datum	TV kanál	Pořad	Čas vysílání	Počet zaznamenaných jevů		
					Češka s nepřechýleným	Cizinka s přechýleným	Cizinka s nepřechýleným
1	27.9.2015	ČT1	168 hodin	21:15	2	0	0
2	22.12.2015	ČT1	Události	19:00	1	0	0
3	29.12.2015	ČT24	Zprávy	17:00	0	0	0
4	3.1.2016	ČT24	Zprávy	14:00	0	0	1
5	9.1.2016	ČT24	Zprávy	0:00	0	0	0
6	15.1.2016	ČT24	Studio ČT24	20:00	1	1	0
7	1.2.2016	ČT1	Události	19:00	0	1	1
CELKEM:					4	2	2

Tabulka č. 1 – jevy nalezené ve vysílání ČT

Následují jednotlivé jevy, které byly zaznamenány v rámci všech zkoumaných pořadů České televize a které jsou zvýrazněny tučně.

- **Aun Schan Su Ťij** (Barmská politička a nositelka Nobelovy ceny míru, příjmení ponecháno v nepřechýlené podobě.)
- **Alexandra Udženija** (Česká politička srbského původu, užívá nepřechýlenou podobu příjmení.)
- **Hillary Clintonová** (Americká politička, příjmení ponecháno v nepřechýlené podobě.)
- **Johanna Miklová-Leitnerová** (Rakouská ministryně zahraničí, příjmení ponecháno v nepřechýlené podobě.)

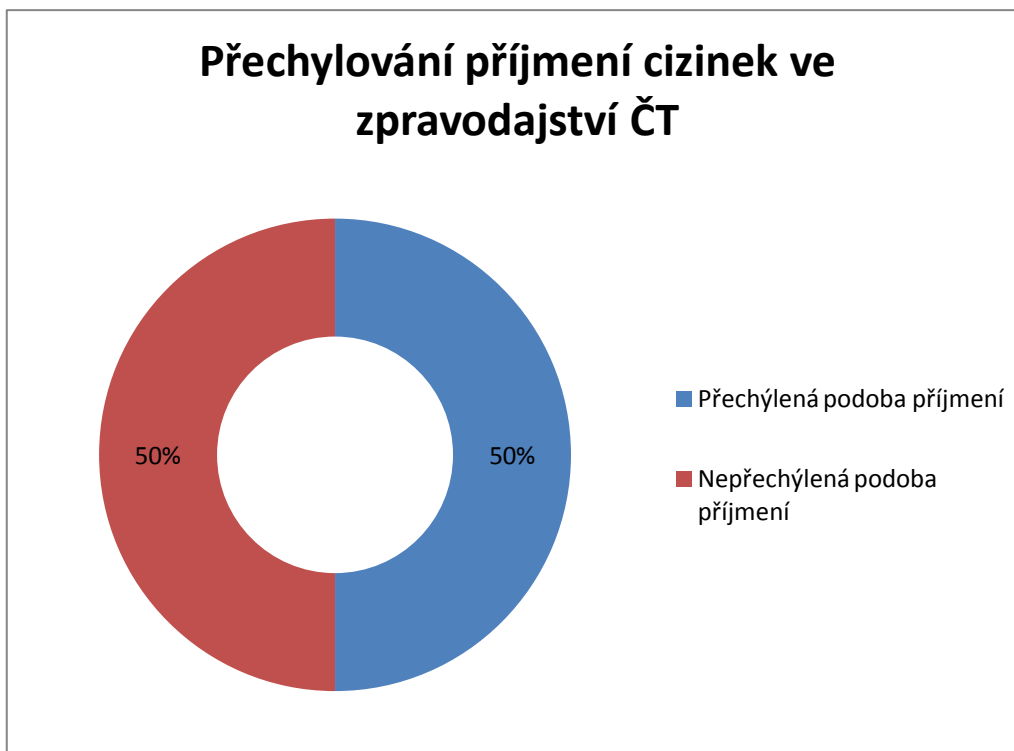
- **Kateřina Nash** (Česká sportovkyně žijící v USA. Užívá nepřechýlenou podobou příjmení.)
- **Kuo Mej-ling** (Čínská účastnice závodu Rallye Dakar, příjmení ponecháno v nepřechýlené podobě.)
- **Tereza Robinson** (Česká redaktorka užívající nepřechýlenou podobou příjmení.)
- **Žaneta Vika** (Češka, bývalá zaměstnankyně generálního ředitelství Vězeňské služby ČR. Užívá nepřechýlenou podobou příjmení.)

Na základě těchto dat můžeme konstatovat, že nepřechýlená podoba příjmení Češek se ve sledovaných pořadech vyskytla ve čtyřech případech, a to z toho důvodu, že zmíněné ženy se rozhodly takto své příjmení užívat.

Přechýlená podoba příjmení cizinek se objevila ve dvou případech; jedná se o političky, které jsou veřejně známy.

Nepřechýlená podoba příjmení cizinek se také vyskytla ve dvou případech. V obou z nich se jedná o příjmení orientální.

Ze zkoumaných dat vyplývá, že Česká televize ve svém vysílání respektovala nepřechýlené tvary příjmení, pro které se jeho české nositelky vědomě rozhodly. Příjmení cizinek Česká televize nepřechylovala v těch případech, kdy se jednalo o orientální jména žen pocházejících z Asie. Tendence přechylovat příjmení cizinek se v tomto případě neprosadila, počet přechýlených a nepřechýlených příjmení je vyrovnaný, viz graf č. 1.

Graf č. 1

6.2.2 TV Nova

Níže uvedená tabulka č. 2 obsahuje informace o pozorovaných jevech, jmenovitě o dni a čase vysílání pořadu, názvu pořadu a o počtu zaznamenaných jevů v rámci jednotlivého pořadu.

	Datum	Pořad	Čas vysílání	Počet zaznamenaných jevů		
				Češka s nepřechýleným	Cizinka s přechýleným	Cizinka s nepřechýleným
1	3.1.2016	Televizní noviny	19:30	0	2	0
2	8.1.2016	Televizní noviny	19:30	0	1	0
3	3.6.2016	Televizní noviny	19:30	1	1	0
4	4.6.2016	Televizní noviny	19:30	1	1	1
5	5.6.2016	Televizní noviny	19:30	1	0	1
6	7.6.2016	Televizní noviny	19:30	0	0	0
7	8.6.2016	Televizní noviny	19:30	0	2	0
CELKEM:				3	7	2

Tabulka č. 2 – jevy nalezené ve vysílání TV Nova⁸⁴

Následují jednotlivé jevy, které byly zaznamenány v rámci všech zkoumaných pořadů celé TV Nova a které jsou zvýrazněny tučně.

- **Angela Merkelová** (Německá kancléřka, příjmení ponecháno v nepřechýlené podobě.)
- **Anne Hidalgo** (Francouzka, starostka Paříže, příjmení přechýleno.)
- **Audrey Azoulayová** (Francouzská ministryně kultury, příjmení přechýleno.)
- **Hillary Clintonová** (Americká politička, příjmení přechýleno.)

⁸⁴ V pořadu č.1 a č.2 se vyskytly dva stejné jevy – *Angela Merkelová*. Stejná situace nastala u pořadu č. 3 a č. 4 s jevem *Maria Jevstafjeva*. Z tohoto důvodu je každý dvakrát se vyskytující jev započten pouze jednou.

- **Katya Lee** (Americká modelka a zpěvačka ruského původu, příjmení nepřechýleno.)
- **Linda Thorneová** (Americká občanka, příjmení ponecháno v nepřechýlené podobě.)
- **Um Firas** (Irácká občanka, příjmení nepřechýleno.)
- **Maria Jevstafjeva** (Česká reportérka, příjmení v nepřechýlené podobě.)
- **Maria Šarapovová** (Ruská sportovkyně, příjmení přechýleno.)
- **Michaela Bakala** (Česká podnikatelka, užívá příjmení v nepřechýlené podobě.)

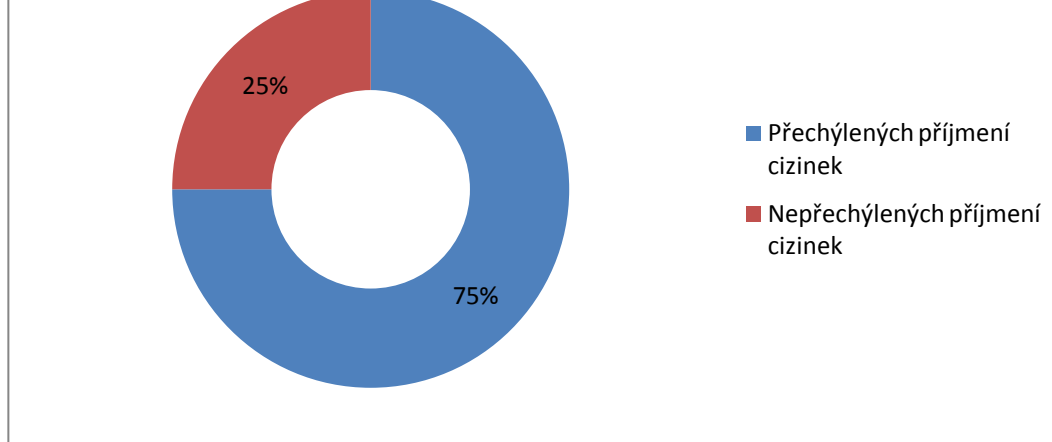
Na základě těchto dat můžeme konstatovat, že nepřechýlená podoba příjmení Češek se ve sledovaných pořadech vyskytla ve dvou případech, z toho jednou v případě samotné reportérky TV Nova. Nepřechýlená příjmení byla v obou případech vůlí jejich nositelek.

Přechýlená podoba příjmení cizinek se objevila v šesti případech. V jednom případě se jedná o neznámou občanku Spojených států Amerických, ve čtyřech případech jde o političky, z nichž dvě jsou Čechům z médií dobře známy, které jsou veřejně známy. Mezi cizinkami s přechýleným příjmením je také jedna sportovkyně.

Nepřechýlená podoba příjmení cizinek se také vyskytla ve dvou případech. V jednom z nich se jedná o příjmení orientální, v druhém případě se jedná o jméno celebrity.

Ze zkoumaných dat vyplývá, že TV Nova ve svém vysílání respektovala nepřechýlené tvary příjmení, pro které se jeho české nositelky vědomě rozhodly. Příjmení cizinek TV Nova nepřechylovala v těch případech, kdy se jednalo o jména orientální či o jména celebrit. Tendence přechylovat příjmení cizinek se v tomto případě prosadila, počet přechýlených příjmení ku příjmením nepřechýleným je šest ku dvěma, viz graf 2.

Přechylování příjmení cizinek ve zpravodajství TV Nova

Graf č. 2

6.2.3 Prima

Níže uvedená tabulka č. 3 obsahuje informace o pozorovaných jevech, jmenovitě o dni a čase vysílání pořadu, názvu pořadu a o počtu zaznamenaných jevů v rámci jednotlivého pořadu.

	Datum	Pořad	Čas vysílání	Počet zaznamenaných jevů		
				Češka s nepřechýleným	Cizinka s přechýleným	Cizinka s nepřechýleným
1	29.5.2016	Zprávy FTV Prima	18:55	0	1	0
2	30.5.2016	Zprávy FTV Prima	18:55	1	0	0
3	31.5.2016	Zprávy FTV Prima	18:55	2	0	0
4	1.6.2016	Zprávy FTV Prima	18:55	0	2	0
5	2.6.2016	Zprávy FTV Prima	18:55	0	0	1
6	3.6.2016	Zprávy FTV Prima	18:55	0	1	0
7	6.6.2016	Zprávy FTV Prima	18:55	0	1	0
CELKEM:				3	5	1

Tabulka č. 3 – jevy nalezené ve vysílání TV Prima⁸⁵

Následují jednotlivé jevy, které byly zaznamenány v rámci všech zkoumaných pořadů celé TV Prima a které jsou zvýrazněny tučně.

- **Angela Merkelová** (Německá kancléřka, příjmení přechýleno.)
- **Daniela Comelliová** (Italská egyptoložka, příjmení přechýleno.)
- **Federica Mogheriniová** (Italská politička, příjmení přechýleno.)
- **Jessica Reetzová** (Německá občanka, příjmení přechýleno.)
- **Karen Taiebová** (Pařížská radní, příjmení přechýleno.)
- **Karolína Hošek** (Česká reportérka, užívá příjmení v nepřechýlené podobě.)

⁸⁵ V pořadu č.2 a č.3 se vyskytly dva stejné jevy – *Karolína Hošek*. Z tohoto důvodu je tento jev započten pouze jednou.

- **Klára Long Slámová** (Češka, zmocněnkyně poškozených v případě obžalovaného Petra Kramného, příjmení po manželovi užívá v nepřechýlené podobě.)
- **Marilyn Monroe** (Americká herečka, zpěvačka, modelka a producentka, příjmení nepřechýleno.)

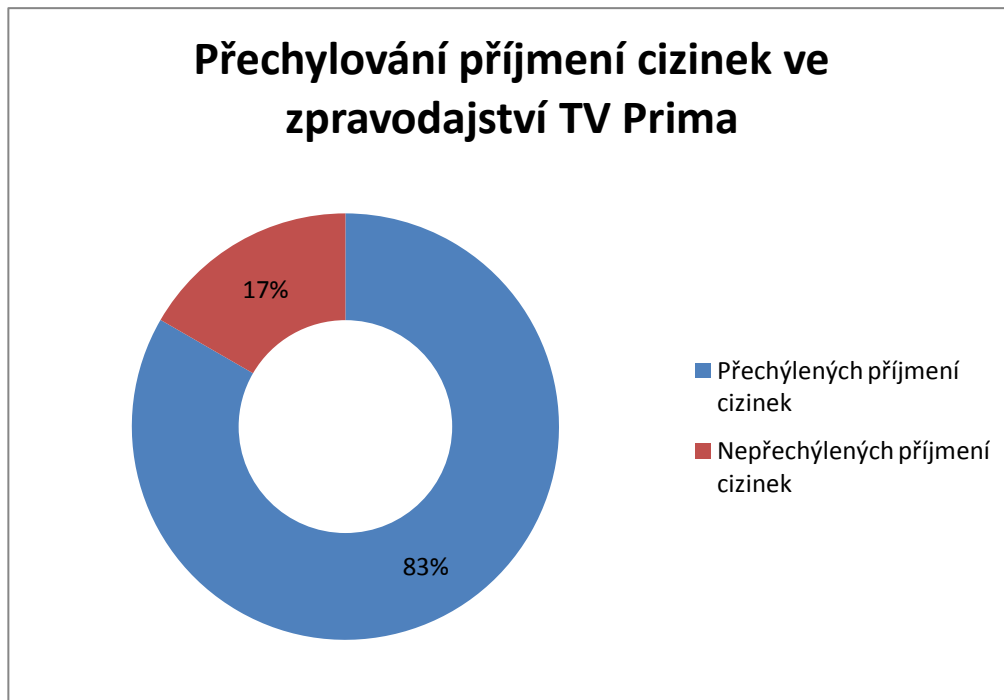
Na základě těchto dat můžeme konstatovat, že nepřechýlená podoba příjmení Češek se ve sledovaných pořadech vyskytla ve dvou případech, z toho jednou v případě samotné reportérky TV Prima. Nepřechýlená příjmení byla v obou případech vůlí jejich nositelék.

Přechýlená podoba příjmení cizinek se objevila v pěti případech. V jednom případě se jednalo o neznámou občanku Spolkové republiky Německo, v jednom případě se jednalo o italskou egyptoložku a ve zbytku případů jde o dvě francouzské političky a jednu političku německou, která je Čechům z médií dobře známa.

Nepřechýlená podoba příjmení cizinek se vyskytla pouze v jednom případě. Jednalo se o osobnost, jejíž příjmení je s jeho nositelkou spjata a je chápáno jako jedinečné.

Ze zkoumaných dat vyplývá, že TV Prima ve svém vysílání respektovala nepřechýlené tvary příjmení, pro které se jeho české nositelky vědomě rozhodly. Příjmení cizinek TV Prima nepřechylovala v těch případech, kdy se jednalo o jména jedinečná, se svou nositelkou spjatá. Tendence přechylovat příjmení cizinek se v tomto případě prosadila, počet přechýlených příjmení ku příjmením nepřechýleným je pět ku jednomu, viz graf 3.

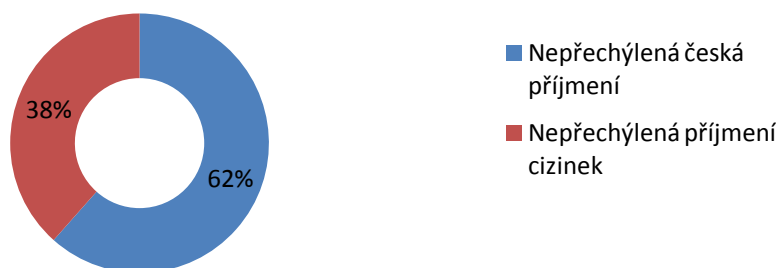
Graf č. 3

6.2.4 Shrnutí poznatků analýzy televizních médií

V této části analýzy jsme se zaměřili na sledování nepřechýlených příjmení Češek a přechýlených a nepřechýlených podob příjmení cizinek. Bylo zhlédnuto celkem 21 zpravodajských relací tří nejsledovanějších českých televizních stanic.

Zaznamenaných jevů bylo v součtu nalezeno 26, z toho bylo 8 případů nepřechýlených příjmení českých žen, 13 případů přechýlených příjmení cizinek a 5 případů nepřechýlených příjmení cizinek. Podíl 8 případů nepřechýlených českých příjmení z celkového počtu 13 nepřechýlených příjmení Češek i cizinek dohromady je poměrně vysoký (viz graf č. 4) a svědčí o tom, že roste počet českých žen, které své příjmení užívají v nepřechýlení podobě, a dokazuje také, že média respektují volbu českých žen a jejich příjmení užívají dle jejich přání nepřechýlena.

Poměr nepřechýlených českých příjmení a nepřechýlených příjmení cizinek v rámci všech televizních stanic

Graf č. 4

Příjmení cizinek byla v součtu ve všech pořadech pozorovaných televizních stanic zmíněna 18krát, z toho byla užita 13krát v přechýlené podobě a 5krát v podobě nepřechýlené, viz graf č. 5. Nepřechýlená byla 3 příjmení orientální, jedno příjmení celebrity a jedno příjmení úzce spjata se svou nositelkou. Převažuje tedy trend nepřechylovat příjmení orientálního původu.

Graf č. 5

6.2 Přechylování ženských příjmení v Českém národním korpusu

V této části analýzy je pozornost zaměřena na výskyt přechýlených a nepřechýlených ženských příjmení v Českém národním korpusu (dále jen ČNK). Pro analýzu je použit korpus psaných textů SYN2015⁸⁶, což je nejaktuálnější z korpusů ČNK – texty v něm obsažené pokrývají období 2010 až 2014 a pocházejí z kategorií beletrie, odborné literatury a publicistiky, přičemž každá kategorie je v korpusu SYN2015 zastoupena stejným dílem. Tento korpus obsahuje sto milionů slov.⁸⁷

Příjmení, jež podrobíme analýze, jsou shodná s těmi, které jsme zaznamenali v jeho předchozí části (viz kapitola 6.1 – Přechylování ženských příjmení v televizních médiích). Jsou uvedena níže v tabulce č. 4, abecedně seřazena. U jejich přechýlených podob jsme do výsledků započítávali tvary ve všech pádech (např. *Marilyn Monroeová i Marilyn Monroeové atd.*).

⁸⁶ ÚSTAV ČESKÉHO NÁRODNÍHO KORPUSU FF UK V PRAZE. *Český národní korpus – SYN2015* [online]. Dostupné z: <https://www.korpus.cz>

⁸⁷ KŘEN, M. *Korpus SYN2015* [online]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn2015>

		Podoby příjmení v korpusu SYN2015	
	Jméno	Přechýleno	Nepřechýleno
1	Alexandra Udženija	0	3
2	Angela Merkelová	446	34
3	Anne Hídalgová	1	0
4	Audrey Azoulayová	0	0
5	Aun Schan Su Ťij	0	31
6	Daniela Comelliová	0	0
7	Federica Mogheriniová	2	0
8	Hillary Clintonová	125	14
9	Jessica Reetzová	0	0
10	Johanna Miklová-Leitnerová	0	0
11	Karen Taiebová	0	0
12	Karolína Hošek	0	0
13	Kateřina Nash	8	31
14	Katya Lee	0	0
15	Klára Long Slámová	0	2
16	Kuo Mej-ling	0	0
17	Linda Thorneová	0	0
18	Maria Jevstafjeva	0	0
19	Maria Šarapovová	42	9
20	Marilyn Monroe	18	150
21	Michaela Bakala	0	8
22	Tereza Robinson	0	0
23	Um Firas	0	0
24	Žaneta Vika	0	0
CELKEM:		665	259

Tabulka č. 4 – Ženská příjmení v korpusu SYN2015

Získaná data z tabulky č. 4 naznačují, že nepřechylování některých příjmení je považováno za výchozí stav (*Alexandra Udženija, Aun Schan Su Ťij, Klára Long Slámová, Michaela Bakala*), oproti tomu však existují i taková příjmení, která je zvykem přechylovat (*Anne Hidalgová, Federica Mogheriniová*). Častější je však rozkolísanost v užívání příjmení, kdy byly nalezeny přechýlené i nepřechýlené podoby – čtyři z těchto příjmení bývají užívána spíše v přechýlené podobě (*Angela Merkelová, Hillary Clintonová, Kateřina Nash, Maria Šarapovová*), pouze jedno z nich se prokázalo být spíše nepřechylováno (*Marylin Monroe*).

Vzhledem k velkému počtu v korpusu nenalezených příjmení (13 nenalezených z 24 zkoumaných) uvádíme navíc příjmení další, uvedená v tabulce č. 5, která byla nalezena v tištěných médiích v rámci následující části analýzy (viz kapitola 6.3 – Přechylování ženských příjmení v tištěných médiích). Tato konkrétní příjmení byla úmyslně zvolena z toho důvodu, abychom na jejich příkladu mohli v korpusu dobře sledovat četnost jejich přechýlených a nepřechýlených podob.

		Podoby příjmení v korpusu SYN2015	
	Jméno	Přechýleno	Nepřechýleno
1	Agatha Christie	8	96
2	Angelina Jolie	12	219
3	Anne Franková	6	1
4	Caroline Wozniacká	38	1
5	Celeste Buckingham	0	8
6	Condoleezza Riceová	23	1
7	Edith Piaf	1	45
8	Emily Brontë	0	1
9	Emma Smetana	1	14
10	Eva Filipi	0	7
11	Harper Lee	3	0
12	Julia Roberts	13	36
13	Katy Perry	9	37
14	Kristen Stewart	11	10
15	Marine Le Penová	57	8
16	Markéta Pavleje	0	2
17	Meryl Streep	52	36
18	Miley Cyrus	21	34
19	Naděžda Savčenková	2	0
20	Natálie Kocáb	16	1
21	Sandra Bullock	17	24
22	Sharon Stone	35	17
23	Tatána Makarenko	0	1
24	Yoko Ono	0	29
25	Vica Kerekes	1	18
CELKEM:		326	646

Tabulka č. 5 – Ženská příjmení v korpusu SYN2015

V tabulce převládá počet příjmení cizinek (21) nad počtem příjmení Češek (4). Tato česká příjmení byla vybrána úmyslně, jelikož jejich nositelky užívají nepřechýlenou podobu příjmení, což se vyhledáním v korpusu potvrdilo ve třech případech, kdy nebyl nalezen žádný výsledek na dotaz nepřechýleného daného příjmení (*Eva Filipi, Markéta Pavleje, Taťána Makarenko*). V případě dotazu *Emma Smetana* byla nalezena jen 1 podoba přechýleného příjmení z 15, u *Natálie Kocáb* byla naopak nalezena jen 1 podoba nepřechýlené podoby příjmení z celkových 17.

V případě příjmení cizinek byly nalezeny 3, u kterých se nepodařilo vyhledat jejich přechýlenou podobu (*Celeste Buckingham, Emily Brontë, Yoko Ono*). Příjmení, která se v korpusu vyskytují pouze přechýlená, jsme našli dvě (*Harper Lee, Naděžda Savčenková*). Příjmení, jejichž podob bylo nalezeno více nepřechýlených, jsme zaznamenali 8 (*Agatha Christie, Angelina Jolie, Edith Piaf, Julia Roberts, Katy Perry, Miley Cyrus, Sandra Bullock, Vica Kerekes*), většinou přechylovaných 7 (*Anne Franková, Caroline Wozniacká, Condoleezza Riceová, Kristen Stewart, Marie Le Penová, Meryl Streep, Sharon Stone*).

6.3 Přechylování ženských příjmení v tištěných médiích

Cílem této analýzy je sledovat četnost výskytu přechýlených a nepřechýlených podob ženských příjmení Češek a cizinek v tištěných médiích. Pro analýzu bylo použito třicet tištěných médií a jejich dvacet příloh, celkem tedy padesát kusů tiskovin, jmenovitě deníky MF Dnes, Lidové noviny, Hospodářské noviny, Právo a Blesk. Dále byla data čerpána z regionálních tiskovin pro Karlovarský kraj, konkrétně ze Sokolovského deníku, týdeníku 5+2 Karlovarsko a měsíčníku Krajské listy (tyto tiskoviny byly vybrány záměrně, a to proto, že vychází v regionu, z něhož pochází autor této BP). Zastoupeny jsou i časopisy: týdeníky Rytmus života, Instinkt, Téma a Respekt, měsíčník Computerworld a čtvrtletník Elixir. Pozornost byla zaměřena na výskyt nepřechýlených podob příjmení Češek (česká přechýlená příjmení utvořená v souladu s českou mluvnicí nebyla zaznamenávána), přechýlených podob příjmení cizinek a nepřechýlených podob příjmení cizinek.

Analýze byla podrobena tato vydání jednotlivých tiskovin:

- **MF Dnes** – 18. 9. 2015 (+ 2 přílohy); 22. 9. 2015 (+ 1 příloha); 20. – 21. 2. 2016 (+ 1 příloha); 23. 5. 2016 (+ 1 příloha)
- **Lidové noviny** – 29. 10. 2015 (+ 1 příloha); 18. 12. 2015 (+ 1 příloha); 2. – 3. 1. 2016; 20. – 21. 2. 2016 (+ 4 přílohy)
- **Hospodářské noviny** – 1. 10. 2015; 9. – 11. 10. 2015 (+ 2 přílohy); 23. 4. 2016; 25. 5. 2016
- **Právo** – 18. 9. 2015 (+ 1 příloha); 18. 12. 2015 (+ 1 příloha); 9. – 10. 1. 2016; 7. 4. 2016
- **Blesk** – 10. 10. 2015 (+ 1 příloha); 20. 2. 2016 (+ 1 příloha)
- **Sokolovský deník** – 21. 10. 2015 (+ 1 příloha); 27. – 28. 10. 2015 (+ 2 přílohy)
- **5+2 Karlovarsko** – 25. 1. 2016
- **Krajské listy** – listopad 2015
- **Rythmus života** – 25. 1. 2016; 23. 5. 2016
- **Instinkt** – 10. 9. 2015
- **Téma** – 11. 9. 2015
- **Respekt** – 7. 9. 2015; 5. 10. 2015
- **Computerworld** – 28. 8. 2015
- **Elixir** – červen 2015

Ve výše jmenovaných třiceti tiskovinách bylo zaznamenáno 308 jevů, z jejich dvaceti příloh bylo zaznamenáno jevů 88, celkem tedy 394 jevů ze všech tiskovin dohromady.⁸⁸

Tiskoviny jsme rozdělili do tří kategorií: seriózní tisk (v prvním sloupci tabulky vyznačen šedou barvou), bulvární tisk (v prvním sloupci tabulky vyznačen růžovou barvou) a časopisy různých žánrů (v prvním sloupci tabulky vyznačeny zelenou barvou).

---

⁸⁸ Vzhledem k velkému množství v tištěných médiích nalezených pozorovaných jevů uvádíme tyto jako zvláštní přílohu v elektronické podobě na CD přiloženém k této bakalářské práci.

6.3.1 Tiskoviny bez příloh

	noviny	počet zkoumaných výtisků	Počet zaznamenaných jevů		
			Češka s nepřechýleným	Cizinka s přechýleným	Cizinka s nepřechýleným
1	Lidové noviny	4	7	27	6
2	Mladá fronta DNES	4	4	40	8
3	Hospodářské noviny	4	6	15	6
4	Právo	4	3	42	2
5	Sokolovský deník	2	2	21	0
6	5+2 Karlovarsko	1	0	0	2
7	Krajské listy	1	0	0	1
8	Blesk	2	1	0	12
9	Rytmus života	2	1	0	30
10	Respekt	2	2	15	11
11	Computerworld	1	0	8	0
12	Instinkt	1	2	0	21
13	Elixir	1	1	2	3
14	Téma	1	3	2	2
CELKEM:			32	172	104

Tabulka č. 6 – Jevy nalezené v tiskovinách

Porovnejme mezi sebou nejprve média první kategorie, tedy tisk seriózní. Nejmenší výskyt všech pozorovaných jevů zaznamenáváme u tria regionálních tiskovin, což je dáno jejich úzkou oblastí zájmu, kterou je dění v Karlovarském kraji.

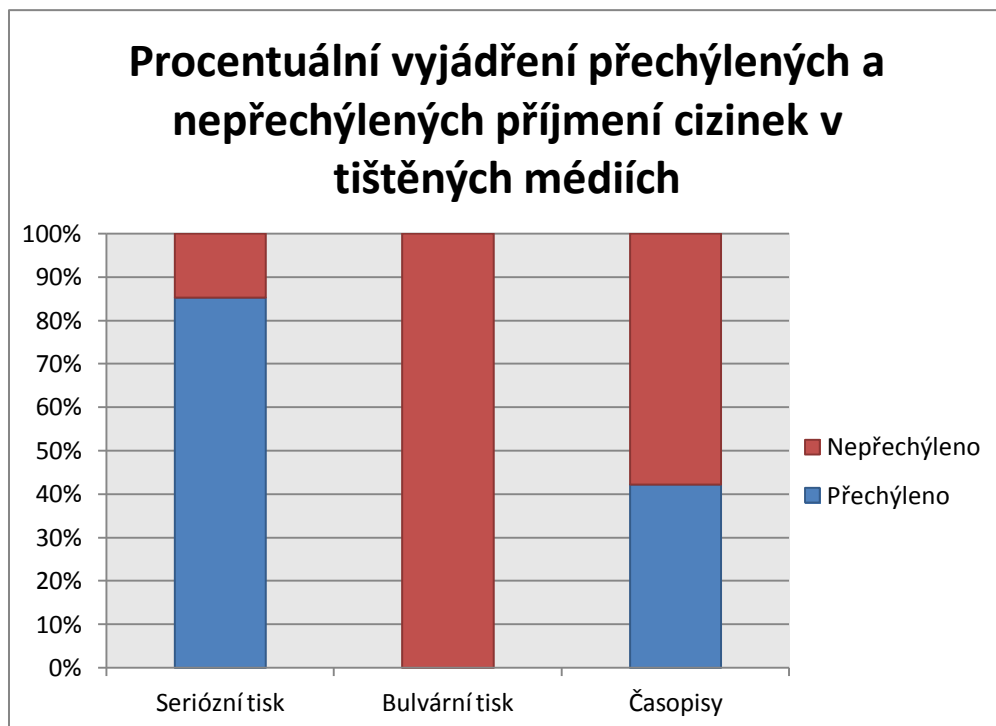
Téměř srovnatelné jsou co do počtu nalezených jevů Lidové noviny a Hospodářské noviny, liší se pouze v množství nalezených přechýlených příjmení cizinek – v Lidových novinách je tento počet téměř dvojnásobný. Obdobně srovnatelné jsou deníky MF Dnes a Právo, významnější rozdíl pozorujeme pouze ve výskytu nepřechýlených příjmení cizinek (4krát větší počet u MF Dnes).

Bulvární média, tedy média spadající do námi vytyčené druhé kategorie jsou mezi sebou srovnatelná co do počtu nepřechýlených příjmení Češek a přechýlených příjmení cizinek, v deníku Blesk byl však zaznamenán téměř třikrát větší množství nepřechýlených

příjmení cizinek. Zásadní informací, která z analýzy bulvárních médií vyplynula, je fakt, že tato média ve zkoumaných výtiscích nepřechylovala cizí ženská příjmení ve 100 % případů.

Média spadající do námi vytyčené třetí kategorie časopisů obsahovala přibližně stejný počet nepřechýlených příjmení Češek, s výjimkou časopisu Computerworld. V tomto časopisu také jako v jediném ze zkoumaných nenalzáme žádnou nepřechýlenou podobu příjmení cizinek – i přesto, že u takto úzce zaměřeného časopisu očekáváme velký počet zahraničních jmen, tendence přechylovat se zde uplatnila na 100 %. Opakem je časopis Instinkt, u kterého zaznamenáváme nejvyšší počet cizích ženských příjmení ze všech zkoumaných časopisů, ani jedno však není přechýleno. Časopis Respekt, v němž zaznamenáváme druhý nejvyšší počet nepřechýlených cizích ženských příjmení, vykazuje tendenci tato příjmení spíše přechylovat. V časopisu Téma je počet přechýlených a nepřechýlených cizích ženských příjmení vyrovnán, tendence nepřechylovat cizí ženská příjmení se těsně prosadila u časopisu Elixir.

Procentuální četnost přechylování ženských příjmení cizinek v rámci námi vytyčených kategorií je znázorněna v grafu č. 6. Tento graf ukazuje, v kolika procentech případů byla ženská příjmení cizinek v analyzovaných médiích užita v přechýlené podobě a v kolika procentech případů v podobě nepřechýlené (v seriózních médiích byla příjmení cizinek přechýlena v 85,3 % případů, v bulvárních médiích v 0 % případů, v časopisech ve 42,2 % případů).

Grafu č. 6

Mezi příjmeními cizinek, která nebyla v seriózním tisku přechýlena, převažovala příjmení orientální, jako příklad uveďme tchajwanské tenistky *Hao-ching* a *Chan Yung-jan*, etiopské běžkyně *Ayanetu Gemechu* a *Bekelech Daba* či íránskou imigrantku *Nusrat Salami*. Objevovala se i nepřechýlená příjmení umělkyně, např. francouzská herečka *Nicole Garcia*, rusko-německá houslistka *Alina Pogostkina* či lotyšská skladatelka *Justė Janulytė*. Je důležité zmínit, že většina z těchto příjmení je zakončena samohláskou, což také může být důvod k tomu tato příjmení nepřechylovat. Mezi nepřechylovanými příjmeními cizinek se však vyskytují i příjmení typu *Theairra Taylor* (americká basketbalistka hrající za český klub ČEZ Basketball Nymburk) či *Petra Nocker-Schwarzenbacherová* (rakouská podnikatelka).

Ve zkoumaném bulvárním tisku, jak již bylo zmíněno, zaznamenáváme všechna příjmení cizinek v nepřechýlené podobě. Nalézáme tedy např. nejen *Hillary Clinton* (americká politička), *Harper Lee* (americká spisovatelka), *Kate Winslet* (britská herečka), ale i např. *Magdu Goebels* (manželka nacistického ministra propagandy) či *Minervu McGonnagal* (fiktivní postava ze světa Harryho Pottera).

Ve zkoumaných časopisech byla nepřechýlena příjmení spjatá se svou nositelkou, např. *Marilyn Monroe* (americká herečka, modelka, zpěvačka a producentka), *Coco Chanel* (francouzská módní návrhářka) či *Yoko Ono* (japonsko-americká umělkyně a manželka Johna Lennona), dále příjmení orientální jako *Zaha Hadid* (britská malířka a architektka iráckého původu). Nejvíce nepřechylovanými byla příjmení zahraničních celebrit, např. Meryl Streep (americká herečka) či *Vanessa Paradis* (francouzská zpěvačka, herečka a modelka). Nepřechylována byla také příjmení fiktivních charakterů, např. *Ricky Rendazzo* (hlavní hrdinka amerického filmu *Nikdy není pozdě*).

V analyzovaných tiskovinách jsme našli také několik rozkolů mezi přechylováním a nepřechylováním příjmení cizinek, přičemž strůjci těchto rozkolů jsou sami autoři tiskovin. V *Blesku* je zmíněna německá kancléřka *Angela Merkelová*, v příloze se však již píše o *Angele Merkel*. Podobná situace nastala u časopisu *Elixir* v článku o (americké) zakladatelce cvičební metody zvané kalanetika, kde je příjmení této osoby užito v nepřechýlené podobě – *Callan Pickney*. V témže článku je však dán prostor k vyjádření české instruktorky kalanetiky *Anně Repkové*, která příjmení zakladatelky kalanetiky užívá v přechýlené podobě. Výsledkem je koexistence obou tvarů příjmení v jednom článku, což může působit rozporuplně. Pozoruhodná situace se vyskytuje také v časopisu *Téma*, konkrétně v rozhovoru se *Zdeňkou Polreich* (manželka kuchaře Zdeňka Polreicha), kde u jejího příjmení v závorce stojí: „*přechylovací koncovku -ová nepoužívá*“, došlo tedy k zaměnění pojmů koncovka a přípona.

6.3.2 Přílohy tiskovin

Příloh výše zmíněných tiskovin jsme analyzovali menší množství, jelikož ne každá zkoumaná tiskovina přílohu obsahovala. Zkoumané tiskoviny spadající do kategorie seriózního tisku obsahovaly nejméně dvě přílohy, stejně jako bulvární deník *Blesk*. Ostatní tiskoviny jsou bez příloh, viz tabulka č. 6.

	noviny	počet zkoumaných výtisků	Počet zaznamenaných jevů		
			Češka s nepřechýleným	Cizinka s přechýleným	Cizinka s nepřechýleným
1	Lidové noviny	6	4	33	11
2	Mladá fronta DNES	5	3	0	2
3	Hospodářské noviny	2	4	5	4
4	Právo	2	3	9	3
5	Sokolovský deník	3	0	0	0
6	Blesk	2	0	1	6
CELKEM:			14	48	26

Tabulka č. 6 – Jevy nalezené v tiskovinách

Jako v jediných zkoumaných přílohách nebyl nalezen žádný z pozorovaných jevů v Sokolovském deníku. U příloh ostatních seriózních médií je téměř totožný výskyt nepřechýlených příjmení Češek, v Blesku nebyl zaznamenán výskyt žádného nepřechýleného českého příjmení. V přílohách Lidových novin a v přílohách Práva zaznamenáváme přesně 3krát vyšší výskyt přechýlených příjmení cizinek ku cizím příjmením nepřechýleným. V přílohách MF Dnes se 100% prosadila tendence nepřechylovat příjmení cizinek, je však třeba brát na vědomí malý počet zaznamenaných jevů. V přílohách Hospodářských novin se tendence přechylovat příjmení cizinek prosadila velmi těsně. Pouze v přílohách Blesku se zcela prosadila tendence nepřechylování cizích ženských příjmení.

Srovnáme-li přílohy s tiskovinami, ve kterých vyšly, zjišťujeme, že v přílohách Lidových novin se vyskytuje téměř 2krát více nepřechýlených příjmení cizinek, než je tomu v samotných Lidových novinách. Tutéž skutečnost lze pozorovat u příloh deníku Právo, i když v menším poměru. V přílohách ostatních tiskovin je počet nepřechýlených ženských příjmení cizinek menší, taktéž je tomu u nepřechýlených příjmení Češek, vyjma deníku Právo, kde je počet těchto příjmení shodný.

Součástí některých příloh Lidových novin a Hospodářských novin jsou i televizní programy, v nichž lze také pozorovat odlišné tendence v přechylování ženských příjmení. Příjmení Češek jsou přechýlena ve všech programech, přechýlená jsou i všechna příjmení cizinek v televizním programu přílohy Hospodářských novin, v programu přílohy Lidových novin nalézáme i tři příjmení nepřechýlená (indická herečka a modelka *Bipasha Basu*, polská herečka *Roma Gasiorowska* pseudonym *Inga Lindström* německé scenáristky *Christiane Sadlové*).

6.4 Dotazníkové šetření

Doposud byly analyzovány pouze materiály mediální (televize a tisk) a psaný jazyk textů obsažených v Českém národním korpusu. V této části analýzy si klademe za cíl poznat názory a postoje uživatelů českého jazyka na přechylování ženských příjmení, k čemuž je využito dotazníkového šetření. Respondenti, kterým byl dotazník⁸⁹ zadán, byli vybíráni dle pohlaví, věku a vzdělání tak, aby tyto faktory byly mezi respondenty pokud možno rovnoměrně zastoupeny.

Dotazníky byly zadávány roku 2016 v rozmezí měsíců ledna až dubna, a to vysokoškolským pedagogům, spolužákům, rodině a přátelům autora této bakalářské práce, dále osobám autorovi neznámým, u nichž byl předpokládán kontakt s českým jazykem, např. zaměstnanci v knihovně či v tiskařství. Oslovení byli také rodinní příslušníci spolužáků a přátel autora. Respondenty jsme oslovili osobně, dotazník jsme jim předložili vytisknutý, méně často v elektronické podobě ve formátu souboru textového procesoru Microsoft Word.

Dotazníkového šetření se celkem účastnilo 58 respondentů, z toho 23 mužů a 35 žen. Nejvíce zastoupeni byli respondenti ve věkové kategorii 30 – 49 let se středoškolským vzděláním zakončeným maturitní zkouškou (22,4 %). Středoškolské vzdělání je mezi respondenty nejvíce zastoupeno i v případě, že nebudeme brát v potaz jejich věk (51,7 %). Nejvíce zastoupená skupina respondentů z hlediska věku byla v rozmezí 30 – 49 let (36,2 %). Pro více informací o respondentech jsou níže uvedeny tabulky ukazující počet respondentů dané věkové kategorie a daného vzdělání. Tabulka č. 7 ukazuje tento počet obou pohlaví.

---

⁸⁹ Viz příloha č. 8.

	ZŠ	Vyučen/a	S maturitou	VOŠ	VŠ
Méně než 18	1	0	0	0	0
18 – 29	1	1	12	0	4
30 – 49	0	1	13	0	7
50 a více	1	2	5	1	9

Tabulka č. 7 – Zastoupení respondentů obou pohlaví z hlediska věku a vzdělání

V následujících tabulkách jsou uvedeny totožné údaje; tabulka č. 8 se vztahuje pouze k mužským respondentům, tabulka č. 9 naopak k respondentům ženským.

	ZŠ	Vyučen/a	S maturitou	VOŠ	VŠ
Méně než 18					
18 – 29		1	8		
30 – 49		1	3		3
50 a více		1	1		5

Tabulka č. 8 – Zastoupení mužských respondentů z hlediska věku a vzdělání

	ZŠ	Vyučen/a	S maturitou	VOŠ	VŠ
Méně než 18	1				
18 – 29	1		4		4
30 – 49			10		4
50 a více	1	1	4	1	4

Dotazník byl vyplňován anonymně, zjišťováno bylo pouze pohlaví, věk a nejvyšší dosažené vzdělání respondentů – tyto údaje byly zjišťovány prvními třemi otázkami, po kterých již následuje 9 otázek zaměřených na zjišťování postoje respondenta k problematice přechylování ženských příjmení. Z těchto otázek byla jedna otázka otevřená, zbytek otázek byl uzavřený, u pěti z nich však měli respondenti možnost uvést odpověď vlastní, a to buď jako jedinou, nebo jako doplnění k nabízeným možnostem. U uzavřených otázek mohli respondenti vybrat i více odpovědí, pokud spolu tyto nebyly v rozporu. U respondentů nebyl zjišťován jejich původ, všichni však byli čeští občané a rodilí mluvčí českého jazyka. Byli seznámeni se skutečností, že se jedná o dotazník k bakalářské práci daného tématu.

V níže uvedeném shrnutí odpovědí respondentů uvádíme tyto odpovědi bez korektury, v autentické podobě.

U otázky č. 4 *Myslíte si, že přechylování ženských příjmení má v češtině smysl a že je pro jazyk potřebné? Proč?* vyjádřil největší počet respondentů kladný postoj k přechylování: 4 respondenti uvedli jako odpověď prosté *ano* či odpověď typu *Má to smysl, je to potřebné*, 13 respondentů si myslí, že přechylování je s českým jazykem spjato z hlediska historického a přijímá jej jako daný fakt. Objevily se odpovědi jako *SYMBOL ČESKÉHO JAZYKA, TRADICE ČJ, HISTORIE ČJ; ANO, PODSTATA ČESKÉHO JAZYKA, TRADICE; U nás je to pravidlem* či *ANO. ČEŠTINA JE TÍM PESTRÁ A ZVLÁŠTNÍ* nebo *Zaběhlé praktiky předků není nutné měnit*. Dalších 6 respondentů mimo tradiční zvyklosti uvádí jako další argument fakt, že díky přechylování dokážeme v jazyce rozpoznat pohlaví a vyhovět flektivním požadavkům češtiny: *Myslím, že má. Podle příjmení jednoznačně poznám, že jde o ženu. A v ČR je to spíše tradice.; Smysl má v tom, že je jasné označení ženy. Potřebné pro jazyk český je, jsme na to zvyklý.; Ano. Povaha jazykového systému + tradice*. Další skupina o počtu 9 respondentů opět vyzdvihuje přechylování jako jev důležitý pro flektivní jazyk, již se však nezmiňuje o tradicích či zavedených zvycích. Uvádí např. odpovědi *ano – zřetelný rozdíl mezi pohlavím; ano pro rozlišení; ANO, JE TO TYPICKÁ ČESKÁ KONCOVKA PRO ŽENSKÁ PŘÍJMENÍ* či *ano – vyplývá ze slootovorného systému, odlišení maskulina a feminina*. Z dotazovaných respondentů se 2 respondenti nejenže vyslovili pro přechylování, zároveň se však vymezili

proti opačné tendenci nepřechylování ženských příjmení. Jejich odpovědi zní: *Ano, myslím si, že v českém jazyce má přechylování smysl, jde o tradici, o něco zažitého. Je samozřejmě přirozené, že se jazyk vyvíjí a přejímá vlivy z jiných jazyků, ovšem v rámci přechylování s tím nesouhlasím. Případy, kdy se žena rozhodne nepřechylovat své příjmení (když je českého původu), vnímám jen jako jakýsi trend, možná až hloupost, snahu o dosažení něčeho, čemu nerozumím; Přechylování je pro češtinu typické. Plní skvěle vybavovací funkci, tj. okamžitě dává uživateli jazyka znát, zda pojmenovávaná osoba je muž, či žena. U nepřechylených příjmení cizinek není někdy jednoznačné, kdo je konatel děje a kdo je cíl děje, např. Graf porazila Seleš, nebo Seleš porazila Graf. Uživeme-li přechylená příjmení, je jasné, že Grafová porazila Selešovou, nebo Selešová Grafovou. Nepřechylování ženských příjmení vede k chaosu v jazyce. Ženy s nepřechyleným příjmením obvykle nechtějí, aby toto příjmení bylo skloňováno. (Skloňování podle jmenných vzorů se jeví jako nepatřičné: Půjdu k Emě Smetaně. Mluvila jsem s Evou Smetanou. Nebo dokonce Mluvila jsem s Janou Andělem Valečkovou.) Pokud však ženské příjmení zůstane nesklonné, kdežto mužské se skloňovat bude, vzniká nesoulad. (Mluvila jsem s Janou Anděl Valečkovou. Mluvila jsem s Janem Andělem. Mluvila jsem s Emou Smetana. Mluvila jsem s Bedřichem Smetanou.) a Je to potřebné, nepřechylování považuji za módní výstřelel. 1 respondent se vyslovil pro přechylování pouze v rámci českého jazyka, cizí příjmení by ponechával nepřechylena, viz jeho odpověď u českých příjmení bych přechylovala vždy (patří to do ČJ), u cizích nikdy (respektovala bych tvar příjmení, který užívají v jejich jazyce, bez -ová).*

Objevili se však i 4 respondenti, kteří pro češtinu nepovažují přechylování za potřebné, ale z nějakého důvodu proti němu nejsou vyhraněni. Jako odpovědi uvedli např. *Nemyslím si, že je potřebné, je to však dědictví vývoje našeho krásného jazyka; V některých případech ano. Jde ale podle mého o zvyk, a pokud by se cizí ženská příjmení nepřechylovala, nic by se nestalo. či potřebné – ne, viz jiné jazyky. smysl – ano, snazší rozlišení pohlaví. Další 11 respondentů se k přechylování v češtině staví negativně: POTŘEBNÉ TO NENÍ, SMYSL TO NEMÁ. ALE NEVADÍ MI TO.; Smysl má pouze proto => Lidé jsou zvyklí používat koncovku „ová“. nebo Myslím si, že jazyk to spíše komplikuje. Ne vždy je jasná varianta ženského příjmení.*

K této otázce vyjádřil 1 respondent svůj nevyhraněný názor odpovědí *JE KAŽDÉHO VĚC, JAK SE CHCE JMENOVAT*, z odpovědi 2 respondentů jsme nedokázali poznat, jak svou odpověď mysleli, 5 respondentů neuvedlo žádnou odpověď.

Na otázku č. 5 *Znáte ze svého okolí ženu, která má nepřechýlenou podobu svého příjmení? a) ano; b) ne; c) nevím; d) já sama;* odpovědělo záporně 29 respondentů, 26 respondentů odpovědělo kladně. 2 respondenti zvolili možnost *c) nevím*. Nepřechýlenou podobu příjmení užívala 1 respondentka.

Na otázku č. 6 *Jaký je Váš postoj k nepřechylování příjmení, pokud je žena manželkou cizince (např. Kateřina Emmons, Karolína Peake atd.)? a) nevadí mi to; b) má to smysl, pokud muž se ženou pobývají v zahraničí; c) i přesto by se příjmení měla přechylovat; d) nevím; e) jiná odpověď:* nejvíce respondentů (33) odpovědělo možností *a) nevadí mi to*, 19 respondentů zvolilo možnost *b) má to smysl, pokud muž se ženou pobývají v zahraničí*, naopak 2 respondenti by tato příjmení beztak přechylovali a volili proto možnost *c) i přesto by se příjmení měla přechylovat*. Možnost *e) jiná odpověď:* volili 3 respondenti (z nichž dva odpověděli zároveň i možností *a) nevadí mi to*) následovně: *k odpovědi bych doplnila – „dlouhodobě“; v češtině přechylovat, v zahraničí podle jejich zvyklostí a Nevadí mi to, pokud se jedná o příjmení, které pochází z cizího jazyka, který běžně jména nepřechyluje. (Tedy Kateřina Emmons ano, Emma Smetana ne.)*. Bez odpovědi tuto otázku ponechal 1 respondent.

K otázce č. 7 *Jaký je Váš postoj k nepřechylování tradičních českých příjmení (např. Jana Novák, Jana Procházka atd.)? a) nevadí mi to; b) má to smysl, pokud muž se ženou pobývají v zahraničí; c) připadá mi to nepřirozené; d) nevím; e) jiná odpověď:* se 44 respondentů vyjádřilo pomocí možnosti *c) připadá mi to nepřirozené*, pouze 8 respondentům nepřechylování těchto příjmení nevadí, což dali najevo zvolením možnosti *a) nevadí mi to*. 6 respondentů zvolilo možnost *b) má to smysl, pokud muž se ženou pobývají v zahraničí*, stejný počet respondentů odpovědělo pomocí možnosti *e) jiná odpověď:*, kde uvedli např. *mělo by se přechylovat; nesmyslné a proti duchu jazyka; tradice je jasná* či *Myslím si, že je to jen otázka zvyku. Nám to připadá nepřirozené, ale věřím, že bych si zvykla*.

U otázky č. 8 *Jaký důvod podle Vás stojí za rozhodnutím nepřechylovat tradiční česká příjmení? a) snaha zviditelnit se; b) snaha dát najevo, že žena je nezávislá na muži; c) lepší pocit nositelky tohoto příjmení; d) nevím; e) jiná odpověď:* je nejpočetněji zastoupena možnost *a) snaha zviditelnit se*, kterou uvedlo 27 respondentů. Druhou nejpočetnější odpovědí se stala odpověď *c) lepší pocit nositelky tohoto příjmení*. 11 respondentů zvolilo odpověď *d) nevím*, 5 respondentů se přiklonilo k možnosti

b) snaha dát najevo, že žena je nezávislá na muži. Pro možnost e) jiná odpověď se rozhodlo 12 respondentů, kteří např. uvedli české pobyty v zahraničí (manžel-cizinec); u nás to tak je, a tak by to mělo být, ale také DEMONSTRACE ZÁLIBY VE FEMINISTICKÉ IDEOLOGII.

U otázky č. 9 Jaký je Váš postoj k přechylování příjmení zahraničních politiků (např. Angela Merkelová, Condoleezza Riceová atd.)? a) přechylovat ve všech případech; b) přechylovat pouze někdy; c) nepřechylovat nikdy; d) nevím; e) jiná odpověď: jen těsně mezi respondenty převládla možnost c) nepřechylovat nikdy (zvolena 20krát) a možnost b) přechylovat pouze někdy (zvolena 17krát). Zastoupení zbylých odpovědí je taktéž vyrovnané, respondenti zvolili 9krát možnost a) přechylovat ve všech případech a 9krát byla vybrána i možnost d) nevím. Pro odpověď e) jiná odpověď se respondenti rozhodli také 9krát, přičemž mezi odpověďmi na tuto otázku se objevují různorodé názory, např. přechylovat vždy pro smysluplnost výpovědi; jméno a příjmení by mělo být stejné jako v dané zemi či JE MI TO JEDNO.

Na otázku č. 10 Jaký je Váš postoj k přechylování příjmení známých zahraničních osobností (např. Joanne Rowlingová, Serena Williamsová atd.)? a) přechylovat ve všech případech; b) přechylovat pouze někdy; c) nepřechylovat nikdy; d) nevím; e) jiná odpověď: byly nejčastěji uváděny odpovědi c) nepřechylovat nikdy (zvolilo 20 respondentů) a b) přechylovat pouze někdy (zvolilo 19 respondentů). Oproti tomu jen 8 respondentů se přiklonilo k odpovědi a) přechylovat ve všech případech, 5 respondentů nemělo vyhraněný názor a zvolilo odpověď d) nevím. Svě názory upřesnilo pomocí možnosti e) jiná odpověď 7 respondentů: přechylovat podle zaběhlých mravů v zemi; JE MI TO JEDNO. AŽ SI ŽIJÍ ŽIVOT, JAK CHTĚJÍ.; Pokud tvar jména je dán tradicí, tzn. vžit v komunikaci, nepřechylovat. U méně známých celebrit jde o sporný jazykový jev (nekodifikovaný). Jména politiků přechylovat vždy nebo Zde mám pocit, že tak jako je přirozené v ČJ přechylovat, snažím se ctít podobu jména a tudíž bych nepřechylovala.

Otázka č. 11 Myslíte si, že časem přechylování příjmení z češtiny pod vlivem jiných jazyků nadobro zmizí? a) určitě ano; b) spíše ano; c) spíše ne; d) určitě ne; e) nevím ukázala, že většina respondentů si myslí, že přechylování i nadále zůstane součástí češtiny – 18 jich volilo možnost c) spíše ne (z nich 1 respondent opatřil svou odpověď poznámkou pevně doufám, že ne) a 17 možnost d) určitě ne. 13 respondentů pak volilo možnost b)

spíše ano a jen 2 se rozhodli pro odpověď *a) určitě ano*. Zbýlý počet respondentů (7) nemělo k otázce zaujatý žádný postoj a zvolilo odpověď *e) nevím*.

K otázce č. 12 *Vyberte, prosím, variantu, kterou byste upřednostnili (např. v novinovém článku).* uvádíme odpovědi v tabulce č. 10 níže. 4 respondenti uvedli odpovědi jen na část této otázky, přičemž jeden uvedl poznámku *u asijských jmen nevím*.

Podoba příjmení	Počet odpovědí
a) Marilyn Monroe	52
b) Marilyn Monroeová	4
a) Hillary Clinton	33
b) Hillary Clintonová	22
a) Uma Thurman	47
b) Uma Thurmanová	9
a) Angelina Jolie	50
b) Angelina Jolieová	4
a) Penélope Cruz	51
b) Penélope Cruzová	4
a) Agatha Christie	51
b) Agatha Christieová	4
a) Angela Merkel	22
b) Angela Merkelová	34
a) Yoko Ono	50
b) Yoko Onová	3
c) Yoko Onoová	1
a) Li Ni-na	48
b) Li Ni-naová	6
a) Anna Karenina	43
b) Anna Kareninová	12
a) Maiken Caspersen Falla	36
b) Maiken Caspersen Fallaová	18
a) Kateřina Emmons	43
b) Kateřina Emmonsová	11
a) Kateřina Bursíková-Jacques	49
b) Kateřina Bursíková-Jacquesová	3
a) Tereza Robinson	31
b) Tereza Robinsonová	23
a) Emma Smetana	20
b) Emma Smetanová	35

Tabulka č. 10 – Respondenty upřednostňované podoby ženských příjmení

Provedme nyní sumarizaci dat, která jsme dotazníkovým šetřením od respondentů získali. **V otázce č. 4** vyjádřilo 60,3 % své kladné vnímání přechylování ženských příjmení v češtině. 19 % respondentů vnímá přechylování negativně, 6,9 % respondentů uvedlo, že nepovažují přechylování příjmení v češtině za nutné, nicméně uznávají, že k češtině patří.

Dle otázky č. 5 50% respondentů ze svého okolí nezná ženu užívající nepřechýlenou podobu příjmení, opačně je na tom 44,8 % dotazovaných. Dotazníkového šetření se zúčastnila i 1 žena, která nepřechýlenou podobu svého příjmení sama užívá.

Z otázky č. 6 zjišťujeme, že 56,9 % respondentů toleruje bez sebemenších potíží nepřechýlenou podobu příjmení Česky, která má za manžela cizince. S takovým příjmením nemá problém ani 32,8 % respondentů, avšak pouze tehdy, hodlají-li muž se ženou pobývat v zahraničí. Požadavek na přechylování těchto příjmení i přes výše zmíněné okolnosti vyslovilo 3,4 % respondentů.

K otázce č. 7 se více než tři čtvrtiny, přesněji 75,9 % respondentů vyjádřilo v tom smyslu, že jim nepřechylování tradičních českých příjmení přijde nepřirozené. Oproti tomu jen 13,8 % respondentů nepřechylování takový příjmení nečiní potíže. Ještě méně respondentů, 10,3 % se domnívá, že nepřechylování českých příjmení má smysl v tom případě, že muž se ženou pobývají v zahraničí.

Z odpovědí **k otázce č. 8** vyplývá, že 46,6 % respondentů považuje za důvod k nepřechylování českých příjmení snahu ženy zviditelnit se. 11 % respondentů (včetně respondentky užívající nepřechýlenou podobu svého příjmení) se domnívá, že za touto skutečností stojí snaha o lepší pocit nositelky nepřechýleného českého příjmení. Jako snahu dát najevo nezávislost na muži posuzuje nepřechylování českých příjmení 8,6 % dotazovaných.

Odpovědi **k otázce č. 9** se ukazují být vyrovnané. Pro nepřechylování příjmení zahraničních političek se vyslovilo 34,5 % dotazovaných, pouze někdy (v závislosti na situaci a příjmení dotyčné osoby) by přechylovalo 29,3 % respondentů. Nejméně respondentů, 15,5 % by tato příjmení přechylovalo ve všech případech, dalších 15,5 % nevědělo, jakou odpověď zvolit.

Taktéž u otázky č. 10 týkající se přechylování příjmení zahraničních celebrit a známých osobností se 34,5 % respondentů vyhradilo proti a tato příjmení by nikdy nepřechylovala. Pouze za specifických podmínek by tak učinilo 32,8 % dotazovaných, mezi těmito dvěma názory je ještě menší rozdíl, než tomu bylo v předešlé otázce. 8,6 respondentů uvedlo, že neví, jak danou situaci řešit.

Otázka č. 11 nám říká, že 60,3 % dotazovaných si nemyslí, že přechylování postupem času pod vlivem jiných jazyků z češtiny zmizí – 31 % těchto respondentů odhaduje, že spíše ne; 29,3 % těchto respondentů se domnívá, že se tak určitě nestane. Naopak 22,4 % respondentů usuzuje, že přechylování z češtiny postupem času spíše zmizí, pouze 3,4 % dotazovaných je přesvědčeno o jistém zániku přechylování. 12,1 % respondentů si netroufalo odhadnout, jakým směrem se tento vývoj v jazyce posune kupředu.

V otázce č. 12⁹⁰ lze pozorovat nízký počet přechýlených podob zahraničních příjmení určitého typu: unikátně chápané příjmení *Monroe* spjaté se svou nositelkou *Marylin* respondenti přechýlili pouze v 7,1 % případů, příjmení americké herečky *Umy Thurmanové* respondenti přechýlili v 16,1 % případů. Přechýlená podoba příjmení herečky *Angeliny Jolieové* se objevuje v 7,4 % případů, v případě španělské herečky *Penélope Cruzové* v 7,3 % případů. Umělecký pseudonym *Agatha Christie* respondenti přechýlili také pouze v 7,3 % případů. V 7,4 % případů respondenti přechýlili orientální jméno americko-japonské výtvarnice a hudebnice *Yoko Ono*, to samé platí u orientálního jména čínské sportovkyně *Li Ni-na*. Významný kontrast v postoji k přechylování nalzáme také u české političky *Kateřiny Bursíkové Jacques* – její druhé příjmení respondenti přechýlili pouze v 5,8 % případů. 1 respondent dokonce uvedl jím preferovanou podobu jména, a to *Kateřina Bursík-Jacques*. Příjmení zahraničních političek v této otázce uvedených jako příklad vykazuje dvě odlišné tendence: zatímco příjmení americké političky *Hillary Clinton* respondent spíše nepřechylovali (přechýleno ve 40 % případů), příjmení německé kancléřky *Angely Merkelové* respondenti spíše přechylovali (přechýleno v 60,7 % případů). Nepřechylovat se respondenti rozhodli – byť ne již tak jednoznačně, jako tomu bylo v příkladech uvedených výše – také příjmení norské sportovkyně *Maiken Caspersen*

---

⁹⁰ V této otázce jsme byli při vyplňování dotazníku respondentem, který je profesorem českého jazyka, upozorněni na chybu u jména čínské sportovkyně *Li Ni-na*, kde jsme jako přechýlenou podobu toho příjmení do dotazníkových možností uvedli *Li Ni-naová*. Správný tvar však zní *Liová Ni-na*, jelikož příjmení, v tomto případě tedy *Li*, stojí v čínských osobních jménech na prvním místě. Pro více informací viz KNAPPOVÁ, M. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*, s. 138.

Fallaová (přechýleno v 33,3 % případů, 1 respondent by volil v možnostech neuvedenou podobu příjmení *Fallová*) a příjmení literární postavy z románu Lva Nikolajeviče Tolstého *Anny Kareninové* (přechýleno v 21,8 % případů). Příjmení české sportovkyně provdávší se za Američana a žijící v USA *Kateřiny Emmons* respondenti přechylovali v 20,4 % případů, čímž nerespektovali vůli samotné nositelky příjmení. U poslední dvojice, české redaktorky *Terezy Robinson* a české herečky, hudebnice a moderátorky *Emmy Smetana* pozorujeme zajímavý rozdíl ve volbě respondentů, kdy příjmení *Robinson* přechýlilo 42,6% respondentů a příjmení *Smetana* přechýlilo 63,6 % respondentů. Z tohoto usuzujeme, že respondenti jsou více tolerantní k nepřechýlenému příjmení Češky, které ale zní cizojazyčně, než k nepřechýlenému příjmení české nositelky, které však má podobu typicky českou.

Závěrem konstatujeme, že většina respondentů se k problematice přechylování ženských příjmení v češtině vyjádřila kladně, respektuje tedy přechylování jakožto součást češtiny. Pouze malé množství by však přechylovalo vždy a za každých okolností. Respondenti vnímají rozdíly mezi příjmeními českými a zahraničními, tato by většina z nich nepřechylovala. Nepřechýlenou podobu příjmení české nositelky jsou také ochotni akceptovat, pokud je žena provdaná za cizince, v případě typických českých příjmení je však většina respondentů proti nepřechylování.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo podat výklad k problematice přechylování ženských příjmení v současné češtině a zároveň uskutečnit analýzu vybraných jazykových materiálů získaných excerpací z televizního vysílání, Českého národního korpusu, tisku a dotazníkového šetření.

V teoretické části jsme nejprve popsali charakteristické znaky češtiny jakožto flektivního jazyka, vysvětlili jsme vztah gramatické kategorie jmenného rodu a rodu přirozeného, načež jsme definovali samotný pojem přechylování. Poté jsme se zabývali přechylováním jmen apelativních pomocí odlišného lexému, koncovek a přechylovacích přípon. Zmínili jsme se i o méně běžném způsobu přechylování, tedy tvoření mužských protějšků k základovému femininu. Pojednali jsme i o apelativech nepřechylovaných a vymezili jsme pojem generické maskulinum.

Další kapitola je věnována popisu způsobu tvoření přechýlených podob příjmení, kde jsme čerpali z Internetové jazykové příručky. Věnovali jsme se i přechylování příjmení z cizích jazyků, které obdobně jako čeština disponují prostředky k přechylování. Zde jsme vycházeli z díla Knappové. Při psaní této kapitoly byl objeven chybný údaj v Internetové jazykové příručce, konkrétně v kapitole Zdvojená příjmení psaná se spojovníkem a podkapitole Příjmení domácího původu kapitoly Víceslovná příjmení psaná bez spojovníku. Je zde uvedena reference k zákonu č. 94/1963 Sb., o rodině, který je však od 1. 1. 2014 neplatný a je nahrazen zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Tento zákon však již v IJP zmíněn nebyl.

Poslední kapitola teoretické části popisuje zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení ošetřující přechylování příjmení a vysvětluje rozdíl mezi komunikací úřední a neúřední z hlediska tohoto zákona. Jsou zde popsány způsoby tvoření ženských podob příjmení a zároveň výjimky, za jejichž dodržení smí žena užívat nepřechýlenou podobu svého příjmení dle tohoto zákona.

V praktické části jsme nejdříve osvětlili postavení přechylování a jeho funkci v rámci češtiny jakožto flektivního jazyka blíže jsme jej specifikovali v rámci úřední a neúřední komunikace. Posléze jsme uvedli, proč může být přechylování vnímáno jako problémové a kontroverzní. Popsali jsme i určitý paradox, jakým se tendence nepřechylovat ženská příjmení může zdát, postavíme-li ji jako protiklad k tendenci po

přechylování apelativ, což mnohdy ústí i k vytváření neologismů. Uvedli a porovnali jsme argumenty zastánců a odpůrců přechylování příjmení, především Olivy a Valdrové. Zmínili jsme také jistou podobnost argumentů Valdrové a satirické myšlenky Nerudova fejetonu *Za padesát let*. Následovalo přiblížení situace z 1. 2. 2013, kdy byla zamítnuta novela zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, která měla ženám umožnit vlastní volbu o užívání přechylovací přípony *-ová*. Rozkolísanost ohledně problematiky přechylování jsme dále demonstrovali případem sportovní komentátorky Kocumové sankciované ze strany České televize za nepřechylování příjmení zahraničních sportovkyň během Mistrovství světa v klasickém lyžování v roce 2009. Následně jsme pojednali o příjmeních, která se tradičně z různých důvodů nepřechylují.

Zbylou část praktické části jsme věnovali vlastní analýze vybraných jazykových materiálů se zaměřením na výskyt nepřechýlených příjmení Češek a nepřechýlených/přechýlených příjmení cizinek. Data jsme získali excerpcí celkem z 21 zpravodajských relací ČT, TV Nova a Prima, dále z Českého národního korpusu (SN2015), kde jsme porovnávali počet přechýlených a nepřechýlených podob u 49 příjmení – 24 těchto příjmení jsou totožná s těmi, která byla nalezena v rámci analýzy vysílání televizních stanic, zbylých 25 příjmení jsme vybrali z těch, která jsme našli v rámci analýzy tištěných médií. Dále jsme čerpali z 50 tištěných médií (z čehož 20 kusů je příloh) a námi provedeného dotazníkového šetření na 58 zúčastněných respondentech.

V rámci analýzy vysílání ČT jsme našli 8 pozorovaných jevů, z čehož 4 byly nepřechýlená příjmení česká, 2 přechýlená příjmení cizí a 2 příjmení nepřechýlená cizí. 50 % všech nalezených jevů tedy tvoří nepřechýlená česká příjmení, což můžeme označit za vysokou hodnotu. U přechýlených příjmení cizinek se ve 100 % případů jednalo o zahraniční političky, u nepřechýlených příjmení cizinek se ve 100 % případů jednalo o příjmení orientální. U TV Nova jsme našli celkem 12 pozorovaných jevů, přičemž 3 z nich byla česká nepřechýlená příjmení, 7 bylo příjmení cizích přechýlených a 2 nepřechýlená příjmení cizinek. Počet nepřechýlených příjmení Češek je tedy o 15 % nižší u TV Nova než u ČT. Přechýlených příjmení cizinek nalézáme ve vysílání TV Nova 77,8 %, v ČT 50 %, počet těchto nepřechýlených příjmení je tedy vyšší v ČT. 50 % nepřechýlených příjmení cizinek v rámci vysílání TV Nova je orientálního původu. Ve vysílání TV Primy jsme našli 9 pozorovaných jevů, z toho 3 nepřechýlená Česká příjmení, 5 přechýlených příjmení cizinek a 1 nepřechýlené příjmení cizí. Počet nepřechýlených příjmení Češek je tedy stejný jako u TV Nova, a tedy o 15 % nižší než

u ČT. Přechýlených příjmení cizinek jsme našli 83,3 %, což je nejvyšší číslo ze všech analyzovaných televizních stanic. U jediného nepřechýleného příjmení cizího se jednalo o příjmení unikátní, spjaté se svou nositelkou.

Námi předpokládanou hypotézu, že ve vysílání ČT se vyskytne nejméně nepřechýlených tvarů příjmení ze všech stanic, jsme tímto vyvrátili – stejně jako hypotézu, že v rámci všech televizních stanic nalezneme větší počet nepřechýlených příjmení cizích (38 %) než českých (62 %). Potvrzena byla však ta hypotéza, ve které jsme předpokládali, že nejvíce nepřechýlených cizích příjmení bude orientálního původu – u ČT se těchto orientálních příjmení vyskytlo 100 %, u TV Nova 50 %, u TV Prima však 0 %. Dále se podařilo potvrdit hypotézu, že ve vysílání všech televizních stanic nalezneme vyšší počet přechýlených cizích příjmení (72 %) než cizích příjmení nepřechýlených (28 %).

V rámci analýzy vybraných příjmení v Českém národním korpusu (SYN2015) jsme analyzovali 24 příjmení, které jsme získali v předchozí části analýzy vysílání televizních stanic. Vzhledem k tomu, že z těchto 24 příjmení jsme jich 13 v korpusu SYN2015 nenalezli, doplnili jsme analyzovaný vzorek o dalších 25 příjmení získaných v následující části analýzy tištěných médií. Tato příjmení byla vybrána záměrně tak, abychom každé toto příjmení v korpusu SYN2015 našli. Celkem tedy bylo ze 49 příjmení nalezeno příjmení 36, z nichž bylo 9 českých a 27 cizích. Nejvíce, 66,7 % českých příjmení jsme našli pouze v nepřechýlené podobě, u 22,2 % častěji převládala nepřechýlená podoba a u 11,1 % převládala přechýlená podoba. 37 % cizích příjmení se vyskytovalo častěji v přechýlené podobě, 33,3 častěji v podobě nepřechýlené, 14,8 % se vyskytlo jen v nepřechýlené podobě a taktéž 14,8 % pouze v podobě přechýlené.

Podařilo se potvrdit hypotézu, ve které jsme se domnívali, že orientální jména budou užita častěji v nepřechýlené podobě – ačkoli jsme totiž v korpusu našli pouze 1 orientální jméno, bylo uvedeno pouze nepřechýlené podobě. Taktéž hypotéza, že mezi cizími nikdy nebo spíše nepřechýlenými příjmeními budou nejvíce zastoupena příjmení celebrit. Nikdy nebo spíše nepřechýlených cizích příjmení jsme v našich vzorcích našli 13, z čehož příjmení celebrit tvořilo 53, 8 %. Druhou nejpočetnější skupinou byla unikátní, se svou nositelkou spjatá příjmení (30,8 %), dále pak příjmení orientální (7,7 %) a umělecký pseudonym (7,7 %).

V další části analýzy jsme provedli excerpci z 30 tištěných médií (308 pozorovaných jevů) a jejich 20 příloh (88 pozorovaných jevů). Zkoumané tiskoviny

jsme rozdělili do 3 kategorií: do kategorie tzv. seriózního tisku, tisku bulvárního typu a časopisů. Nejprve jsme zkoumali samotné tiskoviny bez jejich příloh: 68,8 % nepřechýlených českých příjmení bylo obsaženo v seriózním tisku, 6,3 % v bulváru a 25 % v časopisech. Přechýlená příjmení cizinek jsou v seriózním tisku zastoupena 84,3 %, v časopisech 15,7 % a v bulváru 0 %. Počet nepřechýlených příjmení cizinek v seriózním tisku pak je 24 %, v bulváru 40,4 % a v časopisech 35,5 %. Tímto se podařilo potvrdit hypotézu, že média seriózní budou těmi médii, ve kterých bude nejvíce užito přechýlených podob příjmení cizinek. Zjištění, že v bulvárním tisku nenalzáme ani jednu přechýlenou podobu cizího příjmení, je přesto překvapující. Posléze jsme analyzovali přílohy zkoumaných tiskovin, kdy jsme potvrdili i druhou hypotézu, ve které jsme předpokládali, že bude možné sledovat rozdíly mezi přechylováním v hlavních tiskovinách a v jejich přílohách. V přílohách Sokolovského deníku jako v jediných nenalzáme ani jeden pozorovaný jev. V přílohách Lidových novin jsme zaznamenali 64,7% nárůst výskytu nepřechýlených cizích příjmení. Taktéž v přílohách deníku Právo jsme zpozorovali tento růst, a to o 60 %. V přílohách ostatních médií pozorujeme naopak pokles výskytu nepřechýlených příjmení cizinek: u příloh MF Dnes o 60 %, stejně je tomu u příloh Hospodářských novin. U příloh Blesku zaznamenáváme pokles 50%. V přílohách všech tiskovin klesal i počet nepřechýlených českých příjmení oproti tiskovinám, ve kterých tyto přílohy vyšly; pouze u příloh deníku Blesk pozorujeme v tomto směru růst, a to o 100 %.

V poslední části naší analýzy jsme uskutečnili dotazníkové šetření, jeho se účastnilo 58 respondentů. Anonymní dotazník obsahoval 12 otázek, z nichž první 3 zjišťovaly pohlaví, věk a nejvyšší dosažené vzdělání respondenta, a byl zaměřen na zjištění postoje respondentů k problematice přechylování ženských příjmení. Čtvrtá otázka byla otevřená, zbytek otázek byl uzavřený, respondenti však u některých z nich mohli odpovědět i odpovědí otevřenou. Z šetření vyplývá, že 60,3 % respondentů se k problematice přechylování staví kladně a považují jej za neodlučitelnou součást češtiny, tradici v naší mateřštině a jsou pro užívání přechýlených podob ženských příjmení. Tímto jsme potvrdili naši hypotézu, v rámci níž jsme předpokládali většinový kladný postoj respondentů k této problematice. Též druhou stanovenou hypotézu říkájící, že názor na problematiku přechylování a užívání nepřechýlených ženských příjmení se bude lišit na základě toho, bude-li se jednat o příjmení Češek, či cizinek, se podařilo potvrdit – pouze u jednoho zahraničního příjmení z příjmení uvedených v poslední otázce dotazníku volila větší část

respondentů (60,7%) jeho přechýlenou podobu, ostatní zahraniční příjmení nepřechylovali i ti respondenti, kteří s přechylováním příjmení v češtině souhlasí. Nepřechýlená příjmení Češek by většina respondentů (79,6 %) tolerovala hlavně v případě, že žena má za manžela cizince a pobývá v zahraničí. Pokud žena v zahraničí nepobývá, respondenti její příjmení přechýlili v závislosti na tom, zda její příjmení má typicky českou podobu (příjmení *Jacques* by nepřechylovalo 94,2 % respondentů, příjmení *Robinson* by nepřechylovalo 57,4 % respondentů a příjmení *Smetana* už jen 36,4 %).

Závěrem podotkněme, že jsme si vědomi faktu, že výsledky naší analýzy jsou ovlivněny konkrétními daty, která jsme pro analýzu užili, počtem těchto analyzovaných dat. Kdybychom analyzovali rozdílná data či jejich vyšší počet, mohli bychom dojít k rozdílným výsledkům. Problematika přechylování příjmení v češtině je však téma obsáhlé, proto se spokojme s dosaženými výsledky. Určitě by však bylo zajímavé analýzu rozšířit a využít větší počet dat, např. v diplomové práci.

RESUMÉ

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou přechylování příjmení – českých i cizího původu – v současné češtině a jeho recepcí ve společnosti. Práce je rozdělena do dvou hlavních částí, do části teoretické a praktické. V teoretické části je nejprve popsána čeština jakožto jazyk flektivní, načež jsou uvedeny způsoby přechylování jmen apelativních a způsoby přechylování příjmení. Je vysvětlen rozdíl mezi komunikací úřední a neúřední a popsána legislativní opatření týkající se utváření příjmení. Praktická část se nejprve zabývá přechylováním příjmení ve společenské diskuzi, kdy jsou proti sobě postaveny argumenty jeho zastánců a odpůrců. Dále je přiblížen neúspěšný pokus o novelizaci zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení z roku 2013 a konkrétní příklad rozkolísanosti jazykové praxe z roku 2009. Pozornost je věnována i tradičně neskloňovaným příjmením. Následuje analýza vybraných jazykových materiálů získaných excerpací ze zpravodajských relací televizních stanic, Českého národního korpusu, tištěných médií a provedeného dotazníkového šetření zaměřeného na zjištění postoje veřejnosti na řešenou problematiku. Na základě výsledků analýzy byly určeny tendence ohledně přechylování příjmení v češtině.

SUMMARY

This bachelor thesis deals with the issue of derivation of feminine surnames (of both Czech and foreign origin) in nowadays Czech language and its perception in the society. The thesis is divided into two main parts: theoretical part and practical part. First of all, the theoretical part describes the Czech language as one of the inflective languages. Then the ways of derivation of feminine appellatives and feminine surnames are mentioned. In this chapter, the difference between the official and non-official communication is explained and the legislative applying to creating surnames is described as well. The following practical part of this bachelor thesis deals with derivation of feminine surnames in the field of social discussion at first. The basis of the discussion is made up of the pro and con arguments of its supporters and disputants. Inter alia, the attention is brought to an unsuccessful attempt of amending the Law 301/2000 concerning register office, names and surnames in 2013 and also to one specific case of 2009, which demonstrates how variable the practical usage of language can be. In the next chapter, the author deals with surnames that are traditionally not inflected. The following part is comprised of the analysis of selected language phenomena. These phenomena were excerpted from TV news programmes, Czech National Corpus and print media. The mainstay of the analysis is, besides other things, the questionnaire survey which was aimed at public perceptions of derivation of feminine surnames in the Czech language. Based on the results of the analysis, the tendency concerning derivation of feminine surnames was determined.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Knižní zdroje:

CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 2., přeprac. vyd. Praha: ISV, 2000. ISBN 80-85866-57-9.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. 3., rozš. a upr. vyd. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.

ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. Praha: Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-020-3.

ČERNÝ, Jiří. *Úvod do studia jazyka*. 2. vyd. Olomouc: Rubico, 2008. ISBN 978-80-7346-093-8.

DOKULIL, Miloš a kol. *Mluvnice češtiny. 1, Fonetika, fonologie, morfonologie a morfejmika, tvoření slov*. 1. vyd. Praha: Academia, 1986. Dostupné také z: <http://stream.avcr.cz/ujc/mluvnice-cestiny-1.pdf>

GREPL, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: TAX AZ KORT, 2002. ISBN 80-238-8173-6.

ŠTÍCHA, František a kol. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

NERUDA, Jan. *Žerty, hravé i dravé*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954. Dostupné také z:

http://www.ucl.cas.cz/edicee/images/data/soubory/Neruda/zerty%20hrave%20i%20drave/zerty_hrave_i_drave_cela-kniha.pdf

Elektronické zdroje:

BOZDĚCHOVÁ, Ivana. *Neologizmy v dnešní češtině. Naše řeč* [online]. 2006, 89(3) [cit. 2016-01-05]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7894>

ČERNÁ, Anna. *Akvabela a krasoplavec. Naše řeč* [online]. 2005, 88(5) [cit. 2016-01-05]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7861>

ČESKÝ ROZHLAS PLUS. *Jana Nováková, nebo Jana Novák?* [zvukový záznam rozhovoru s Karlem Olivou a Janou Valdřovou]. 2015, čas 9:55 [cit. 2016-04-21]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/plus/ranniplus/_zprava/jana-novakova-nebo-jana-novak-prechylovani-je-soucasti-cestiny-upozornuje-reditel-ustavu-pro-jazyk-cesky--1536927

Česky musejí nadále přechylovat. Senát odmítl ženská příjmení v mužském tvaru. Ihned [online]. 2013 [cit. 2016-06-05]. Dostupné z: <http://domaci.ihned.cz/c1-59233680-cesky-museji-prechylovat-sva-jmena>

EICHLER, Pavel a Tomáš MACEK. *ČT žehlí „vyhazov“ Kocumové, chce ji znovu pustit do vysílání. iDNES* [online]. 2009 [cit. 2016-06-05]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/ct-zehli-vyhazov-kocumove-chce-ji-znovu-pustit-do-vysilani-p4c-/domaci.aspx?c=A090227_131229_media_pei

HAVRÁNEK, Bohuslav a kol. *Vojanda*. In: *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2011. [cit. 4. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.ssjc.ujc.cas.cz/>

HRUŠKOVÁ, Zdeňka a Eva POKORNÁ. *Striptérka, striptýzka, nebo ještě jinak? Naše řeč* [online]. 1970, 53(2) [cit. 2016-01-05]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5493>

CHLÁDKOVÁ, Denisa. *Nekomolme jména, respektujme právo na jejich zachování i v cizí zemi. iDNES* [online]. 2009 [cit. 2016-06-05]. Dostupné z: http://sport.idnes.cz/nekolme-jmena-respektujme-pravo-na-jejich-zachovani-i-v-cizi-zemi-1fw-/tenis.aspx?c=A090306_144653_tenis_ot

IDNES. *On-line rozhovor: Ředitel Ústavu pro jazyk český Karel Oliva* [online]. 2015 [cit. 2016-06-08]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/reditel-ustavu-pro-jazyk-cesky-karel-oliva-f27-/odpovedi.aspx?t=O150914_065150_455_zt

JANDOVÁ, Lucie. *Češky stále častěji přestávají své příjmení přechylovat*. *Právo* [online]. 2015 [cit. 2016-05-18]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zena/styl/370091-cesky-stale-casteji-prestavaji-sve-prijmeni-prechylovat.html>

KNAPPOVÁ, Miloslava. *K jazykovým a právním aspektům přechylování příjmení v češtině*. *Naše řeč* [online]. 2003, 86(3) [cit. 2016-01-05]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7728>

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Začleňování cizích ženských příjmení do češtiny*. *Naše řeč* [online]. 1981, 64(2) [cit. 2016-01-05]. ISSN 0027-8203. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=6237>

KŘEN, Michal. *Korpus SYN2015. Příručka ČNK - Český národní korpus* [online]. 2016 [cit. 2016-05-25]. Dostupné z: <https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:syn2015>

MACEK, Tomáš a Pavel EICHLER. *Kocumová nepřechylovala příjmení, ČT ji odstavila ze šampionátu*. *iDNES* [online]. 2009 [cit. 2016-06-05]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/kocumova-neprechylovala-prijmeni-ct-ji-odstavila-ze-sampionatu-pwh-/domaci.aspx?c=A090226_155722_media_pei

MACH, J. *Výstřelky v českých jménech? Čeština trpí*. *Právo* [online]. 2015 [cit. 2016-05-11]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/364530-vystrelky-v-zenskych-jmenech-cestina-trpi.html>

MARTINEK, Jan. *Politici ODS brojí proti koncovce -ová*. *Právo* [online]. 2012 [cit. 2016-05-11]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/276787-politici-ods-broji-proti-koncovce-ova.html>

SVOBODOVÁ, Diana. *K aktuální situaci v oblasti přechylování apelativ v češtině*. In: *Vidy jazyka a jazykovedy. Na počest Miloslavy Sokolovej*. Prešov, 2011, s. 257–262. [cit. 2016-5-27] ISBN 978-80-555-0341-7. Dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Olostiak2/pdf_doc/24.pdf

SVOBODOVÁ, Diana. *Přechylování cizojazyčných příjmení ve světle aktuálního úzu*. In: *Jednotlivé a všeobecné v onomastice: sborník z 18. slovenské onomastické konference, konané ve dnech 12. – 14. septembra 2011 v Prešove*. Prešov, 2012, s. 93–100. [cit. 2016-5-27] ISBN 978-80-555-0594-7. Dostupné z: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Olostiak3/pdf_doc/13-svobodova.pdf

ŠTICHA, Ladislav. *Reakce České televize na údajné odvolání Zuzany Kocumové*. *Česká televize*. [online]. 2009 [cit. 2016-06-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/press/tiskove-zpravy/?id=3764&strana>

TRACHTOVÁ, Zdeňka. *Oliva: Problém přechylování nemá dobré řešení. Je to srážka kultur jazyků*. iDNES.cz [online]. 2015 [cit. 2016-06-11]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/on-line-rozhovor-s-karlem-olivou-d40-domaci.aspx?c=A150914_062421_domaci_zt

ÚSTAV ČESKÉHO NÁRODNÍHO KORPUSU FF UK V PRAZE. *Český národní korpus – SYN2015* [online]. Dostupné z: <https://www.korpus.cz>

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR. *Přechylování příjmení, která mají formu podstatného jména a ve výslovnosti jsou zakončena na samohlásku (typ Svoboda – Svobodová)*. *Internetová jazyková příručka* [online]. 2008–2016 [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?ref=700&id=702>

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR. *Přechylování příjmení, která mají formu podstatného jména a ve výslovnosti jsou zakončena na souhlásku (typ Novák – Nováková)*. *Internetová jazyková příručka* [online]. 2008–2016 [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?ref=700&id=701>

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR. *Přechylování příjmení, která mají formu přídavného jména (typ Zelený – Zelená)*. *Internetová jazyková příručka* [online]. 2008–2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?ref=700&id=703>

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR. *Přechylování víceslovných příjmení*. *Internetová jazyková příručka* [online]. 2008–2016 [cit. 2016-03-27]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?ref=700&id=704>

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR. *Shoda přísudku s podmětem jednoduchým*. *Internetová jazyková příručka* [online]. 2008–2016 [cit. 2015-12-6]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/?id=600>

VALDROVÁ, Jana, Blanka KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ a Pavla PACLÍKOVÁ. *Kultura genderově vyváženého vyjadřování: Jak koncipovat promluvy a texty? Na co dbát v češtině a v cizím jazyce? Jak lépe zviditelnit odborný přínos žen?* [online]. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. [cit. 2016-07-03]. Dostupné z: http://data.idnes.cz/soubory/studium/A100125_BAR_GENDER_PRIRUCKA.PDF

VALDROVÁ, Jana. *Rodové asymetrie názvů osob z hlediska feministické lingvistiky*. *Jazykovědné aktuality* [online]. 2012, 49(3 a 4) [cit. 2016-04-25]. ISSN 1212-5326. Dostupné z: http://jazykovednesdruzeni.cz/JA_2012_3_4.pdf

VYBÍRAL, Petr. *Čeština před kamerou (97)* [online]. 2010 [cit. 2016-05-25]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ct24/nazory/1352250-cestina-pred-kamerou-97>

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.

ZEMAN, Miloš. *Projev prezidenta republiky při setkání s krajskými zastupiteli Kraje Vysočina. Miloš Zeman – oficiální stránky* [online]. © 2013–2016 [cit. 2016-03-03].
Dostupné z: <http://www.zemanmilos.cz/cz/clanky/projev-prezidenta-republiky-pri-setkani-s-krajsk%C3%BDmi-zastupiteli-kraje-vysocina-863550.htm>

Jiné zdroje:

MÁZDROVÁ, Kateřina. *České švejkyně – rozhovor o přechylování jmen. RESPEKT*. 2015,26(41), 38 – 42. ISSN 0862-6545.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – § 70 odst. 1 zák. č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

§ 70

(1) Občan může užívat více příjmení pouze za těchto podmínek:

- a) nabyli-li je podle dříve platných předpisů a je oprávněn je užívat podle tohoto zákona, anebo
- b) prohlásil-li souhlasně při uzavírání manželství, že příjmení druhého snoubence užívajícího více příjmení bude jejich příjmením společným, anebo
- c) prohlásil-li při uzavírání manželství, že spolu se společným příjmením bude užívat a na druhém místě uvádět příjmení předchozí,²⁰⁾ nebo
- d) jde-li o příjmení dítěte po jeho rodičích, kteří jsou oprávněni užívat více příjmení, nebo
- e) nabyli-li je v souvislosti s osvojením²⁷⁾.

Příloha č. 2 – § 660 zákona číslo 89/2012 Sb., občanský zákoník

§ 660

Snoubenci při sňatečném obřadu prohlásí, že

- a) příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným,
- b) si oba svá příjmení ponechají, nebo
- c) příjmení jednoho z nich bude jejich příjmením společným, a ten, jehož příjmení nemá být příjmením společným, bude ke společnému příjmení na druhém místě připojovat své dosavadní příjmení.

Příloha č. 3 – § 662 zákona číslo 89/2012 Sb., občanský zákoník

§ 662

(1) Má-li v případě volby podle § 660 písm. c) snoubenec, jehož příjmení nemá být příjmením společným, připojované příjmení, může jako připojované příjmení zvolit pouze první příjmení.

(2) Volba podle § 660 písm. c) není možná, má-li již snoubenec, jehož příjmení bude příjmením společným, připojované příjmení.

Příloha č. 4 – § 69 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.

§ 69

(1) Příjmení žen se tvoří v souladu s pravidly české mluvnice.

(2) Při zápisu uzavření manželství nebo vzniku partnerství lze na základě žádosti ženy, již se uzavření manželství nebo vznik partnerství týká, uvést v matriční knize příjmení, které bude po uzavření manželství nebo vstupu do partnerství užívat, v mužském tvaru, jde-li o

- a) cizinku,
- b) občanku, která má nebo bude mít trvalý pobyt v cizině,
- c) občanku, jejíž manžel je cizinec nebo jejíž partnerka je cizinka, nebo
- d) občanku, která je jiné než české národnosti.

(3) Při zápisu narození dítěte lze na základě žádosti rodičů uvést příjmení dítěte ženského pohlaví v mužském tvaru, je-li dítě

- a) cizincem,
- b) občanem, který má nebo bude mít trvalý pobyt v cizině,
- c) občanem, jehož jeden z rodičů je cizincem, nebo
- d) občanem, který je jiné než české národnosti.

Není-li jeden rodič znám, je rodičovské odpovědnosti zbaven nebo je výkon jeho rodičovské odpovědnosti v této oblasti omezen nebo pozastaven, zapíše se mužský tvar příjmení dítěte ženského pohlaví podle prohlášení druhého z rodičů.

(4) Při zápisu úmrtí cizinky se uvede v matriční knize příjmení ženy, již se zápis týká, v mužském tvaru, je-li jeho užívání prokázáno matričním dokladem, popřípadě jinou veřejnou listinou.

Příloha č. 5 – § 69a odst. 1 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení

§ 69a

(1) Na základě žádosti ženy, jejíž příjmení je zapsáno v matriční knize v souladu s pravidly české mluvnice, lze uvést její příjmení v mužském tvaru, jde-li o

- a) cizinku,
- b) občanku, která má trvalý pobyt v cizině,
- c) občanku, jejíž manžel je cizinec nebo jejíž partnerka je cizinka, nebo
- d) občanku, která je jiné než české národnosti.

(2) Na základě žádosti rodičů dítěte ženského pohlaví, jehož příjmení je zapsáno v matriční knize v souladu s pravidly české mluvnice, lze uvést jeho příjmení v mužském tvaru, je-li dítě

- a) cizincem,
- b) občanem, který má trvalý pobyt v cizině,
- c) občanem, jehož jeden z rodičů je cizincem, nebo
- d) občanem, který je jiné než české národnosti.

Jde-li o dítě starší 15 let, připojí se k žádosti jeho souhlas, bez něhož nemůže ke změně tvaru příjmení dojít. Není-li jeden rodič znám, je rodičovské odpovědnosti zbaven nebo je výkon jeho rodičovské odpovědnosti v této oblasti omezen nebo pozastaven, zapíše se mužský tvar příjmení dítěte ženského pohlaví podle žádosti druhého z rodičů.

Příloha č. 6 – § 69b odst. 1 zákona č. 3012000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení

§ 69b

Užívá-li žena v souladu s § 69 nebo § 69a příjmení v mužském tvaru, může u kteréhokoli matričního úřadu požádat o užívání svého příjmení v souladu s pravidly české mluvnice. Jde-li o dítě starší 15 let, připojí se k žádosti jeho souhlas, bez něhož nemůže ke změně tvaru příjmení dojít. Není-li jeden rodič znám, je rodičovské odpovědnosti zbaven nebo je výkon jeho rodičovské odpovědnosti v této oblasti omezen nebo pozastaven, запиše se mužský tvar příjmení dítěte ženského pohlaví podle žádosti druhého z rodičů.

Příloha č. 7 – Reference k již neplatnému zákonu č. 941963 Sb., o rodině v Internetové jazykové příručce

2 Zdvojená příjmení psaná se spojovníkem

Jedná se buď o příjmení cizího původu, nebo domácí příjmení, které lze v současné době zdědit po rodičích, popř. může být prohlášeno za společné při uzavření manželství, jestliže jej jeden ze snoubenců zdědil po rodičích. V minulosti se u nás takto zapisovala ženská příjmení vzniklá po sňatku připojením rodného příjmení k společnému příjmení po manželovi (např. *Otýlie Sklenářová-Malá*), v současné době se nově vzniklá příjmení tohoto typu podle výkladu Ministerstva vnitra k ustanovení § 8 odst. 1 zák. č. 94/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů a § 70 odst. 1 zák. č. 301/2000 Sb. zapisují bez spojovníku, např. *Eva Dvořáková Novotná*.

Pokud je nositelkou příjmení Češka a jsou-li obě jeho složky slovanského původu, obvykle přechylujeme obě složky, lze však u nich tolerovat (v souladu s rodinnou tradicí) i podobu s první částí nepřechýlenou. Oba způsoby přechylování jsou možné také u zdvojených příjmení s jednou složkou neslovanského původu. Jsou-li obě části neslovanského původu, přechylujeme obvykle pouze druhou část příjmení, příp. v závislosti na rodinné tradici i obě složky: *Bucha-Hajný – Buchová-Hajná*, popř. *Bucha-Hajná*, *Skopal-Horák – Skopalová-Horáková*, popř. *Skopal-Horáková*, *Przybylko-Potocki – Przybylková-Potocká*, popř. *Przybylko-Potocká*; *Knop-Kostka – Knopová-Kostková* i *Knop-Kostková*, *Willmann-Grabowski – Willmannová-Grabovská* i *Willmann-Grabovská*, popř. *Willmann-Grabowski*; *Schwarz-Bart – Schwarz-Bartová*, popř. *Schwarzová-Bartová*, *Štorch-Marien – Štorch-Marienová*, popř. *Štorchová-Marienová*.

Podrobněji viz M. Knappová: *Naše a cizí příjmení v současné češtině*, AZ KORT, 2. vydání, Liberec 2008.

3 Víceslovná příjmení psaná bez spojovníku

3.1 Příjmení domácího původu

Po sňatku může žena užívat příjmení složené ze společného příjmení po manželovi a svého rodného příjmení, které se uvádí na druhém místě. Tato složená příjmení se dnes na rozdíl od dřívější praxe zapisují bez spojovníku (podle výkladu Ministerstva vnitra k ustanovení § 8 odst. 1 zák. č. 94/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů a § 70 odst. 1 zák. č. 301/2000 Sb.), psaní se spojovníkem se zachovává jen u dříve vzniklých příjmení tohoto typu. Společné příjmení se přechyluje, při splnění zákonných podmínek lze použít i podobu nepřechýlenou (viz Přechylování). Pokud žena užívala rodné příjmení nepřechýlené, lze jej po svatbě zapsat v podobě přechýlené i nepřechýlené: *Karel Novák + Jana Svobodová – Jana Nováková Svobodová*; *Martin Černý + Petra Hořejší – Petra Černá Hořejší*; *Michal Novotný + Kateřina Filipi – Kateřina Novotná Filipi* i *Kateřina Novotná Filipiová*.

Bez spojovníku se píšou i složená mužská příjmení vzniklá přijetím rodného příjmení manželky: *Karel Novák + Jana Svobodová – Karel Svoboda Novák*.

Pokud žena složené příjmení psané bez spojovníku zdědí nebo jej po sňatku přijme od manžela, přechylují se obě jeho složky: *Karel Novák Svoboda + Jana Horáková – Jana Nováková Svobodová*.

Příloha č. 8 – Plné znění dotazníku užitého při dotazníkovém šetření

Vážení respondenti, vážené respondentky,

jsem studentem 3. ročníku bakalářského oboru „český/anglický jazyk se zaměřením na vzdělávání“ na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Žádám Vás tímto o vyplnění dotazníku k mé bakalářské práci na téma „Přechylování příjmení v současné češtině a jeho recepce ve společnosti“. Vámi vyplněné údaje budou zpracovány anonymně a budou použity pouze jako podklad k mé bakalářské práci. Otevřené otázky jsou dobrovolné, nemusíte na ně odpovídat, pokud nechcete. Velice Vám děkuji za Váš čas.

1) Jakého jste pohlaví?

- a) muž
- b) žena

2) Kolik je Vám let?

- a) méně než 18
- b) 18 – 29
- c) 30 – 49
- d) 50 a více

3) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) základní
- b) vyučen/a
- c) s maturitou
- d) VOŠ
- e) vysokoškolské

4) Myslíte si, že přechylování ženských příjmení má v češtině smysl a že je pro jazyk potřebné? Proč?

5) Znáte ze svého okolí ženu, která má nepřechýlenou podobu svého příjmení?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím
- d) já sama

6) Jaký je Váš postoj k nepřechylování příjmení, pokud je žena manželkou cizince (např. Kateřina Emmons, Karolína Peake atd.)?

- a) nevadí mi to
- b) má to smysl, pokud muž se ženou pobývají v zahraničí
- c) i přesto by se příjmení měla přechylovat
- d) nevím
- e) jiná odpověď:

7) Jaký je Váš postoj k nepřechylování tradičních českých příjmení (např. Jana Novák, Jana Procházka atd.)?

- a) nevadí mi to
- b) má to smysl, pokud muž se ženou pobývají v zahraničí
- c) připadá mi to nepřirozené
- d) nevím
- e) jiná odpověď:

8) Jaký důvod podle Vás stojí za rozhodnutím nepřechylovat tradiční česká příjmení?

- a) snaha zviditelnit se
- b) snaha dát najevo, že žena je nezávislá na muži
- c) lepší pocit nositelky tohoto příjmení
- d) nevím
- e) jiná odpověď:

9) Jaký je Váš postoj k přechylování příjmení zahraničních političek (např. Angela Merkelová, Condoleezza Riceová atd.)?

- a) přechylovat ve všech případech
- b) přechylovat pouze někdy
- c) nepřechylovat nikdy
- d) nevím
- e) jiná odpověď:

10) Jaký je Váš postoj k přechylování příjmení známých zahraničních osobností (např. Joanne Rowlingová, Serena Williamsová atd.)?

- a) přechylovat ve všech případech
- b) přechylovat pouze někdy
- c) nepřechylovat nikdy
- d) nevím
- e) jiná odpověď:

11) Myslíte si, že časem přechylování příjmení z češtiny pod vlivem jiných jazyků nadobro zmizí?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne
- e) nevím

12) Vyberte, prosím, variantu, kterou byste upřednostnili (např. v novinovém článku).

a) Marilyn Monroe	a) Li Ni-na
b) Marilyn Monroeová	b) Li Ni-naová
a) Hillary Clinton	a) Anna Karenina
b) Hillary Clintonová	b) Anna Kareninová
a) Uma Thurman	a) Maiken Caspersen Falla
b) Uma Thurmanová	b) Maiken Caspersen Fallaová
a) Angelina Jolie	a) Kateřina Emmons
b) Angelina Jolieová	b) Kateřina Emmonsová
a) Penélope Cruz	a) Kateřina Jacques-Bursíková
b) Penélope Cruzová	b) Kateřina Jacquesová-Bursíková
a) Agatha Christie	a) Tereza Robinson
b) Agatha Christieová	b) Tereza Robinsonová
a) Angela Merkel	a) Emma Smetana
b) Angela Merkelová	b) Emma Smetanová
a) Yoko Ono	
b) Yoko Onová	
c) Yoko Onoová	